

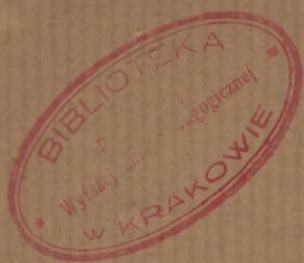
BIBLIOTEKA
PW
SP.
KRAKÓW

593

AP - Kraków BG

1050089447

Dr. ANTONI J. MIKULSKI

DYREKTOR SEMINARJUM NAUCZ.

PRZEPISY PRAKTYKI SZKOLNEJ

PODRĘCZNIK DLA KANDYDATÓW
NAUCZYCIELSKICH I NAUCZYCIELI

WYDANIE DRUGIE

LWÓW — WARSZAWA — KRAKÓW
WYDAWNICTWO ZAKŁADU NARODOWEGO IMIENIA OSSOLIŃSKICH
1922

AP - Kraków BG

1050089447

WSZELKIE PRAWA ZASTRZEŻONE

37

Mik.

593

Prze.

Przedmowa do drugiego wydania.

Pierwsze wydanie niniejszej książeczki ukazało się w roku 1911 i zostało w ciągu krótkiego stosunkowo czasu wyczerpane. Do opracowania drugiego wydania przystąpiłem w czasie wojny i przygotowałem je, zupełnie zmienione i rozszerzone, w r. 1916. Trudności wydawnicze i nadzieja, że wkrótce trzeba będzie podręcznik gruntownie zmienić i oprzeć go na ustawach *polskich*, podczas gdy pierwsze jego wydanie opierało się wyłącznie na ustawach austriackich i krajowych galicyjskich — sprawiły, że przygotowane do druku drugie wydanie nie ukazało się przed r. 1918. Obecnie, pod koniec trzeciego roku pracy władz szkolnych nad rozbudowaniem szkolnictwa na obszarach Rzeczypospolitej, przystąpiłem do opracowania drugiego wydania książeczki.

Jakżeż ono różne od wydania pierwszego! Jakkolwiek nie mamy jeszcze pełnego polskiego ustawodawstwa szkolnego — to przecież mamy już tyle ustaw i rozporządzeń w zakresie szkolnictwa, że można było przystąpić do nowego opracowania książki.

Odda ona zapewne usługi tak kandydatom nauczycielskim, którzy w myśl nowych programów muszą zapoznać się z organizacją szkolnictwa, jak i nauczycielstwu, przygotowującemu się do różnych egzaminów zawodowych.

W tej myśli oddaję ją do użytku publicznego — jakkolwiek wiem, że nie jest ona jeszcze tem zupełnem *vademecum* w zakresie praktyki szkolnej, jakie powinno się znaleźć w bibliotece każdego nauczyciela szkoły powszechnej.

Przy opracowaniu podręcznika opierałem się głównie na ustawach i rozporządzeniach polskich władz szkolnych

od r. 1917 począwszy, posługując się w miarę potrzeby obowiązującymi jeszcze — w braku ustaw i przepisów polskich — ustawami byłych zaborów: austriackiego i pruskiego. W niektórych działach podałem przepisy obowiązujące np. w jednej tylko części Polski, w nadziei, że treść ich w każdym razie będzie w niejednym miejscu aktualną i dla nauczycieli innych b. zaborów. W miarę ukazywania się w tym zakresie przepisów, wydanych przez władze polskie, ustępy te znikną w dalszych wydaniach.

W Białej 12 października 1921.

Dr. Antoni J. Mikulski
dyrektor Seminarjum Nauczycielskiego.

Uwaga: Uzupełnieniem tego podręcznika jest „Zbiór ustaw w zakresie szkół powszechnych“ zeszyt I (Wydawnictwo Ossolineum, Lwów), w którym pomieszczono oryginalny, pełny tekst ustaw szkolnych, uchwalonych przez Sejm, względnie tekst przepisów i dekretów, mających narazie ważność ustaw.

„Zbiór ustaw szkolnych“ winien znaleźć się w każdej szkole powszechnej.

Skróty: D. U. M. = Dziennik Urzędowy Ministerstwa W. R. i O. P.

S. S. E. = Sekcja Szkolnictwa Elementarnego.

D. U. R. S. kr. = Dziennik Urzędowy Rady Szkolnej krajowej (we Lwowie).

D. U. K. O. S. L. = Dziennik Urzędowy Kuratorjum Okręgu Szkolnego Lwowskiego.

I. Ustawodawstwo szkolne.

A) Szkolnictwo i wychowanie w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej:

Art. 96. Wszyscy obywatele są równi wobec prawa. Urzędy publiczne są w równej mierze dla wszystkich dostępne. na warunkach prawem przepisanych.

Art. 103. Dzieci bez dostatecznej opieki rodzicielskiej, zaniedbane pod względem wychowawczym, mają prawo do opieki i pomocy Państwa w zakresie oznaczonym ustawą. Odjęcie rodzicom władzy nad dzieckiem może nastąpić tylko w drodze orzeczenia sądowego.

Osobne ustawy normują opiekę macierzyństwa. Praca zarobkowa dzieci niżej lat 15-tu, praca nocna kobiet i robotników młodocianych w gałęziach przemysłu, szkodliwych dla ich zdrowia, jest zakazana.

Stałe zatrudnianie pracą zarobkową dzieci i młodzieży w wieku szkolnym jest zakazane.

Art. 110. Obywatele polscy, należący do mniejszości narodowościowych, wyznaniowych lub językowych, mają równe z innymi obywatelami prawo zakładania, nadzoru i zawiadywania swoim własnym kosztem zakładów dobroczynnych, religijnych i społecznych, szkół i innych zakładów wychowawczych oraz używania w nich swobodnie swej mowy i wykonywania przepisów swej religii.

Art. 117. Badania naukowe i ogłaszanie ich wyników są wolne; każdy obywatel ma prawo nauczać, założyć szkołę lub zakład wychowawczy i kierować niemi, skoro uczyni za-
dość warunkom, w ustawie przepisany, w zakresie kwalifi-

kacji, bezpieczeństwa powierzonych mu dzieci i lojalnego stosunku do Państwa.

Wszystkie szkoły i zakłady wychowawcze, zarówno publiczne jak i prywatne, podlegają nadzorowi władz państwowych w zakresie, przez ustawy określonym.

Art. 118. W zakresie szkoły powszechnej nauka jest obowiązkową dla wszystkich obywateli Państwa. — Czas, zakres i sposób pobierania tej nauki określi ustawa.

Art. 119. Nauka w szkołach państwowych i samorządowych jest bezpłatna. Państwo zapewni uczniom wyjątkowo zdolnym a niezamożnym stypendja na utrzymanie w zakładach średnich i wyższych.

Art. 120. W każdym zakładzie naukowym, którego program obejmuje kształcenie młodzieży poniżej lat 18, utrzymywanym w całości lub w części przez Państwo lub ciała samorządowe, jest nauka religii dla wszystkich uczniów obowiązkową. Kierownictwo i nadzór religii w szkołach należy do właściwego związku religijnego z zastrzeżeniem naczelnego prawa nadzoru dla państwowych władz szkolnych.

*B) Ustawy w zakresie szkolnictwa powszechnego
uchwalone przez Sejm Ustawodawczy.*

1) Ustawa z 27 maja 1919, o ustalaniu i wynagradzaniu nauczycieli szkół powszechnych (D. U. M. 1919 str. 194).

2) Ustawa z 9 lipca 1919 o zasiłku w kwocie 4¹/₂ miliona koron dla szkół Głównego Zarządu Tow. Szkoły Ludowej w Krakowie, prowadzonych dla mniejszości polskich w Galicji wschodniej (D. U. M. 1919 str. 218).

3) Ustawa z 11 lipca 1919, normująca stosunki służbowe funkcjonariuszów państwowych podczas pełnienia służby wojskowej. (D. U. R. S. Kr. 1919 str. 235).

4) Ustawa z 21 lipca 1919 o odpowiedzialności dyscyplinarnej stałych nauczycieli publicznych szkół powszechnych i o postępowaniu dyscyplinarnem (D. U. M. 1919 str. 244).

5) Ustawa z 18 grudnia 1919 w sprawie zmian w ustawie z d. 27 maja 1919 o ustalaniu i wynagradzaniu nauczycieli publicznych szkół powszechnych (D. U. M. 1920 str. 9).

6) Ustawa z 4 czerwca 1920 o tymczasowym ustroju władz szkolnych (D. U. M. 1920 str. 204).

7) Ustawa z 9 lipca 1920 o ludowych szkołach rolniczych (D. U. M. 1920 str. 237).

8) Ustawa z 13 lipca 1920 o uposażeniu nauczycieli publicznych szkół powszechnych, inspektorów szkolnych i zastępców inspektorów szkolnych (D. U. M. 1920 str. 253).

9) Ustawa emerytalna funkcjonariuszów państwowych z 28 lipca 1921. (Gazeta Lwowska Nr. 198 i 199 z r. 1921)*).

C) Najważniejsze przepisy, rozporządzenia, dekrety i okólniki w zakresie szkolnictwa powszechnego, wydane przez władze centralne w Warszawie.

1) Przepisy tymczasowe o szkołach elementarnych w Król. Polskiem (D. U. M. 1917, str. 4).

2) Ustawa wykonawcza, dotycząca uwzględnienia potrzeb szkolnych mniejszości (D. U. M. 1917, str. 29).

3) Rozporz. Min. W. R. i O. P. w przedmiocie sporządzenia inwentarza majątku ruchomego i nieruchomego, należącego swego czasu w Król. Polskiem do rosyjskiego Min. Oświaty (D. U. M. 1918 str. 110).

4) Przepisy zapobiegawcze przeciw szerzeniu się chorób zakaźnych przez szkoły i zakłady wychowawcze (D. U. M. 1918 str. 111).

5) Rozp. M-a W. R. i O. P. w przedmiocie budynków szkolnych (D. U. M. 1918 str. 117).

6) Rozp. M. W. R. i O. P. w przedmiocie planów budynków szkolnych (D. U. M. 1918 str. 118).

7) Uchwały Rady Ministrów o tymczasowej organizacji szkolnictwa na Śląsku Cieszyńskim (D. U. M. 1918 str. 231).

8) Tymczasowa ustawa o powszechnym obowiązku służby wojskowej (D. U. M. 1918 str. 233).

9) Okólnik S. S. E. w sprawie książki sanitarnej (D. U. M. 1918 str. 255).

10) Okólnik S. S. E. w sprawie dni świątecznych dzieci wyznania mojżeszowego (D. U. M. 1918 str. 256).

*) W. D. U. M. W. R. i O. P. ustawa ta dotąd ogłoszona nie została.

11) Okólnik S. S. E. w sprawie urlopów nauczycieli (D. U. M. 1918 str. 257).

12) Okólnik S. S. E. w sprawie dni wolnych od nauki (D. U. M. 1918 str. 260).

13) Dekret tymczasowy o stabilizacji i wynagrodzeniu nauczycieli szkół powszechnych (D. U. M. 1919 str. 3).

14) Dekret o obowiązku szkolnym (D. U. M. 1919 str. 27).

15) Dekret o kształceniu nauczycieli szkół powszechnych w Państwie Polskiem (D. U. M. 1919 str. 32).

16) Dekret o odpowiedzialności dyscyplinarnej, stałych naucz. publ. szkół powszechnych i o postępowaniu dyscyplinarnem (D. U. M. 1919 str. 38).

17) Dekret o szkołach z niemieckim językiem wykładowym (D. U. M. 1919 str. 44).

18) Uchwała Rady Ministrów o szkołach powszechnych z niemieckim językiem nauczania (D. U. M. 1919 str. 97).

19) Okólnik Min. W. R. O. P. w sprawie ustawy o święcie narodowym Trzeciego Maja (D. U. M. 1919 str. 168).

20) Konstytucyjne zatwierdzenie Dekretu o obowiązku szkolnym (D. U. M. 1919 str. 219).

21) Okólnik Min. W. R. i O. P. w sprawie stosunków służbowych funkcjonarjuszów państw. podczas pełnienia służby wojskowej (D. U. M. 1919 str. 223 i 416).

22) Rozporządzenie M. W. R. i O. P. w sprawie zaprowadzenia nauki uzupełniającej (D. U. M. 1919 str. 246).

23) Okólnik M. W. R. i O. P. w sprawie Ustawy o przymusowym szczepieniu ochronnem przeciwko ospie (D. U. M. 1919 str. 250).

24) Okólnik M. W. R. i O. P. w przedmiocie Ustawy o zwalczaniu chorób zakaźnych i innych, występujących nagminnie (D. U. M. 1919 str. 251).

25) Okólnik M. W. R. i O. P. w sprawie translokacji nauczycieli (D. U. M. 1919 str. 281).

26) Okólnik M. W. R. i O. P. w sprawie wskazówek zdrowotnych (D. U. M. 1919 str. 335).

27) Okólnik M. W. R. i O. P. w sprawie zniesienia wolności od opłat pocztowych, telegr. i telefon. (D. U. M. 1919 str. 347).

28) Okólnik M. W. R. i O. P. w sprawie udziału młodzieży szkolnej w kwestach ulicznych (D. U. M. 1920 str. 65).

29) Rozporządzenie Min. Kolei Żelaznych w sprawie ulg w opłatach za przejazd kolejami żel. pracowników państwowych (D. U. M. 1920 str. 220).

30) Rozporz. M. W. R. i O. P. celem wykonania na obszarze b. dzielnicy pruskiej ustawy z 4 czerwca 1920 o tymczasowym ustroju władz szkolnych (D. U. M. 1920 str. 360).

31) Rozporz. M. W. R. i O. P. w przedmiocie tymczasowego ustroju władz szkolnych na obszarze b. Galicji (D. U. M. 1921 str. 94).

32) Rozporz. M. W. R. i O. P. w sprawie kwalifikacji zdrowotnych, wymaganych od nauczycieli publicznych szkół powsz. przy ich ustalaniu (D. U. M. 1921 str. 99).

33) Okólnik M. W. R. i O. P. w sprawie dni wolnych od nauki szkolnej (D. U. M. 1921 str. 112).

34) Rozporz. M. W. R. i O. P. w sprawie zakresu kompetencji zastępców inspektora szkolnego (D. U. M. 1921 str. 239 i 243).

35) Rozporz. M. W. R. i O. P. w sprawie preparandji na obszarze b. dzielnicy pruskiej (D. U. M. 1921 str. 257).

D) Okólniki i rozporządzenia, wydane przez władze szkolne b. zaboru austriackiego.

(Radę Szkolną Krajową i Kuratorjum Okręgu Szkolnego Lwowskiego).

1) Rozporz. R. S. Kr. w sprawie umorzenia dochodzeń dyscyplinarnych (D. U. R. S. Kr. 1918 str. 213).

2) Rozporz. R. S. Kr., dotyczące zmian w planach naukowych i podjęcia nauki (D. U. R. S. Kr. 1918 str. 213).

3) Rozporz. R. S. Kr. co do egzaminu z j. niemieckiego przy egz. kwalifik. dla naucz. lud. (D. U. R. S. Kr. 1919 str. 2).

4) Okólnik R. S. Kr. w sprawie wykonywania funkcji sekretarzy gminnych przez naucz. lud. (D. U. R. S. Kr. 1919 str. 46).

5) Okólniki R. S. Kr. w sprawie urlopów naucz. szkół powszechnych (D. U. R. S. Kr. 1919 str. 218, 296, 299, 386 i 1921 str. 115).

6) Okólnik R. S. Kr. w sprawie zatrudniania emerytowanych nauczycieli w szkołach powsz. (D. U. R. S. Kr. 1920 str. 5 i 264).

7) Okólnik R. S. Kr. w sprawie świadczeń w naturze, przysługujących naucz. szkół powsz. (D. U. R. S. Kr. 1920 str. 3 i 323).

8) Okólnik R. S. Kr. w sprawie ulg kolejowych dla wycieczek szkolnych (D. U. R. S. Kr. 1920 str. 62 i 242).

9) Okólnik R. S. Kr. w sprawie opłaty pocztowej posyłek do stron prywatnych (D. U. R. S. Kr. 1920 str. 103 i 462).

10) Okólnik R. S. Kr. w sprawie opłat za egzaminy prywatne w szkołach powszechnych (D. U. R. S. Kr. 1920 str. 106).

11) Okólnik w sprawie uregulowania stos. służb. nauczycieli szkół powsz., mających prawo do ustalenia (D. U. R. S. Kr. 1920 str. 151).

12) Okólnik R. S. Kr. w sprawie zakupu apteczek szkolnych (D. U. R. S. Kr. str. 165).

13) Okólnik R. S. Kr. w sprawie udzielania naucz. zezwolenia na związek małżeński (D. U. R. S. Kr. 1920 str. 194).

14) Okólnik R. S. Kr. w sprawie policzenia do służby czasu praktyki (D. U. R. S. Kr. 1920 str. 161 i 288).

15) Okólnik R. S. Kr. w sprawie zaniechania ściągania wkładek emerytalnych i innych opłat skarbowych z poborów naucz. (D. U. R. S. Kr. 1920 str. 322).

16) Okólnik R. S. Kr. w sprawie zniżek kolejowych dla uczniów (D. U. R. S. Kr. 1920 str. 242, 435 i 1921 str. 54).

17) Okólnik R. S. Kr. w sprawie udzielania funkcj. państw. zapomóg na opłatę chesnego za dzieci, uczęszczające do zakładów prywatnych (D. U. R. S. Kr. 1921 str. 24 i 165).

18) Rozporz. Prez. Rady Ministrów w sprawie poborów urzędników zasuspendowanych (D. U. R. S. Kr. 1921 str. 50 i 116).

19) Okólnik R. S. Kr. w sprawie ustanowienia prenumeraty za „Dziennik Urzędowy“. (D. U. R. S. Kr. 1921 str. 50).

20) Okólnik R. S. Kr. w sprawie taks egzaminacyjnych (D. U. R. S. Kr. 1921. str. 53 i 54).

21. Okólnik R. S. Kr. w sprawie budżetu na r. 1921 (D. U. R. S. Kr. 1921 l. 57).

22) Okólnik Kuratorjum O. S. L. w sprawie nowego tymczasowego ustroju władz szkolnych (D. U. Kur. O. S. L. 1921 str. 99).

23) Okólniki Kur. O. S. L. w sprawie legitymacyj kolejowych (D. U. Kur. 1921 str. 112, 242 i 299).

24) Okólnik Kur. O. S. L. w sprawie stosunku służbowego nauczycieli, przydzielonych i zatrudnionych w miejscowościach, w których nie mają stałej posady (D. U. Kur. O. S. L. 1921 str. 132).

25) Okólnik Kur. O. S. L. w sprawie powierzania nauczycielom różnych ubocznych czynności (D. U. K. O. S. L. 1921 str. 134).

26) Okólnik Kur. O. S. L. w sprawie egzaminów prywatnych i nadzwyczajnych w szk. powsz. (D. U. Kur. O. S. L. 1921 str. 135).

27) Okólnik Kur. O. S. L. w sprawie upoważnienia Rad Szk. Powiatowych do wymierzania i asygnowania poborów nauczycielom szkół powsz. (D. U. Kur. O. S. L. 1921 str. 154).

28) Okólnik Kur. O. S. L. w sprawie ilości godzin nauki, obowiązującej nauczycieli szkół powsz. (D. U. Kur. O. S. L. 1921 str. 156).

29) Okólnik Kur. O. S. L. w sprawie planu zajęć szkolnych w seminarjach uucz. (D. U. Kur. O. S. L. 1921 str. 301).

30) Okólnik Kur. O. S. L. w sprawie wprowadzenia nowych planów naukowych do szkół powszechnych (D. U. Kur. O. S. L. 1921 str. 303).

31) Okólnik Kur. O. L. w sprawie nadawania posad nauczycielskich (D. U. Kur. O. S. L. 1921 str. 322).

II. Władze szkolne.

Naczelną władzą szkolną (trzeciej instancji) jest w Rzeczypospolitej Polskiej Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie — z ministrem W. R. i O. P. na czele. Ministerstwu podlegają: 1) Kuratorja Okręgów Szkol-

nych jako władze drugiej instancji*); 2) Rady Szkolne Powiatowe jako władze pierwszej instancji.

A) Ministerstwo.

Ministerstwo W. R. i O. P. sprawuje naczelne kierownictwo i zwierzchni nadzór nad wychowaniem publicznem w Rzeczypospolitej Polskiej. Na czele Ministerstwa stoi minister, odpowiedzialny przed Sejmem tak za ogólny kierunek rządu, do którego należy, jak i za działalność w swoim urzędzie. (Art. 56 Konstytucji).

B) Kuratorja Okręgów Szkolnych.

Dla celów administracyjnych w zakresie wychowania dzieli się Państwo na okręgi szkolne. Na czele okręgu szkolnego stoi kurator okręgu szkolnego mianowany przez Naczelnika Państwa. Władza okręgu szkolnego, jest władzą administracyjną II instancji. Kurator okręgu szkolnego administruje, nadzoruje i kontroluje szkolnictwo, wychowanie przedszkolne i pozaszkolne oraz oświatę w okręgu. Nadto rozstrzyga odwołania od orzeczeń i zarządzeń podległych mu władz i urzędów, układa budżet wydatków szkolnych i asygnuje fundusze na utrzymanie szkolnictwa w okręgu, zatwierdza dyrektorów szkół prywatnych, mianuje urzędników do VII kategorii włącznie, przenosi niestałych nauczycieli szkół ogólnokształcących i seminarjów naucz. w swym okręgu, mianuje kierowników szkół powszechnych, członków Rad Szkolnych Powiatowych i Rad Opiekuńczych, udziela podwładnym urzędnikom i nauczycielom urlopów, przenosi w stan spoczynku, przedkłada Ministerstwu wnioski do nominacji wizytatorów, inspektorów, dyrektorów i nauczycieli państwowych szkół średnich i seminarjów naucz. oraz urzędników od VI kategorii płacy wzwyż.

*) Kuratorja Okr. Szkolnych istnieją obecnie: a) Lwowskie we Lwowie dla byłego zaboru austriackiego; b) Poznańskie w Poznaniu i Pomorskie w Toruniu dla byłego zaboru pruskiego; c) Łódzkie w Łodzi; d) nowogrodzkie (w Lidzie); e) Poleskie (w Brześciu Litewskim) i f) Wołyńskie (w Łucku) dla ziem wschodnich. Utworzenie innych kuratorjów w toku.

Do współdziałania z kuratorjum może być powołane przez ministra Rada Szkolna Okręgowa.

C) Rady Szkolne Powiatowe.

Okręgi szkolne (kuratorja) dzielą się dla celów administracji szkolnej na mniejsze jednostki administracyjne t. j. powiaty, którei zarządzają Rady Szkolne Powiatowe jako władze szkolne pierwszej instancji. W miastach, które same dla siebie tworzą osobne powiaty szkolne, władzą tą jest Rada Szkolna Miejska. — Do zakresu działania Rad Szkolnych Powiatowych i Rad Szkolnych Miejskich należy administracja, nadzór i kontrola powszechnych szkół publicznych i prywatnych (z wyjątkiem szkół ćwiczeń w seminarjach naucz.), wychowania przedszkolnego i pozaszkolnego w okręgu tudzież nadzór i opieka nad instytucjami wychowawczemi (ochronki, ogródki dziecięce, bursy, kursy kształcące i t. p.) w powiecie czy okręgu miejskim. — Nadto Rady Szkolne Powiatowe i Miejskie zarządzają funduszami państwowemi na cele szkolne. zaopatrują szkoły w potrzebne siły nauczycielskie, dbają o potrzeby szkół (pomoce naukowe, potrzeby realne) i wykonują władzę zwierzchniczą nad Radami Szkolnemi Miejskowemi.

Na czele Rady Szkolnej Powiatowej stoi (w b. zaborach austriackim i pruskim) inspektor szkolny względnie sprawujący zastępczo jego obowiązki, w b. zaborze rosyjskim przewodniczący, wybrany z pośród członków Rady Szkolnej Powiatowej, (art. 36 „Przepisów tymczasowych) na trzy lata względnie jego zastępca. — Inspektor szkolny jest urzędnikiem, mianowanym przez Ministerstwo W. R. i O. P. na wniosek Kuratorjum Okręgu Szkolnego. Obok inspektora istnieje w każdym powiecie politycznym oraz w miastach, tworzących osobne okręgi szkolne b. zab. austr. i pruskiego Rada Szkolna Powiatowa względnie Rada Szkolna Miejska.

W skład Rady Szkolnej Powiatowej wchodzi:

1) inspektor szkolny, a gdzie ich jest więcej, wszyscy inspektorowie szkolni;

2) jeden duchowny każdego wyznania i obrządku, liczącego w powiecie więcej niż tysiąc dusz (w Małopolsce), względnie

więcej niż dwa tysiące dusz (w b. zaborze pruskim), względnie więcej niż 1% ogółu ludności (w b. zaborze rosyjskim). — Reprezentantów tych powołują kuratorowie względnie Ministerstwo po porozumieniu z odnośnymi władzami duchownymi*).

3) trzech lub czterech przedstawicieli zawodu naucz., wybrani częściowo przez konferencję naucz. szkół powsz. w powiecie, a częściowo przez nauczycieli seminarjów z pośród dyrektorów lub kierowników seminarjów naucz. lub szkół średnich ogólnokształcących;

4) trzech delegatów Rady Powiatowej (w Małopolsce) lub Sejmiku Powiatowego (w b. zab. ros.), względnie pięciu przedstawicieli społeczeństwa (w b. zab. pruskim);

5) Starostwa lub wyznaczony przez niego urzędnik;

6) jeden z lekarzy szkolnych lub w braku tychże lekarz powiatowy.]

Nadto w Małopolsce i b. zab. rosyjskim wchodzi do Rady Sz. P. delegat miasta okręgowego (w Małopolsce — o ile miasto to objęte jest ustawą gminną z r. 1889). W Małopolsce powołuje jeszcze kurator trzech przedstawicieli ludności w powiecie, a w b. zab. ros. Min. W. R. i O. P. powołuje jeszcze dwóch obywateli.

Kolegja, wymienione pod 3) i 4), wybierają równocześnie takąż samą ilość zastępców.

W skład Rady Szkolnej Miejskiej wchodzi:

I. na terenie Małopolski.

- a) inspektor lub inspektorzy szkolni;
- b) duchowni (jak poprzednio) każdego wyznania liczącego 500 dusz w mieście;
- c) 5 reprez. naucz. (3 z wyboru konfer. naucz., a 2 wyznaczonych przez kuratora);
- d) 4 delegaci Rady Miejskiej;
- e) prezydent miasta lub jego zastępca;
- f) 3 przedstawiciele społeczeństwa miejskiego;
- g) jeden z lekarzy szkolnych lub fizyk miejski;

---

*) Reprezentanci kościoła katolickiego nie podpadają zastrzeżeniu co do ilości dusz w powiecie.

II. na terenie b. zaboru pruskiego:

- 1) inspektor (rzy) szkolni;
- 2) przedstawiciel wyzn. katolickiego;
- 3) przedstawiciel wyzn. ewangelickiego (o ile ono liczy ponad 2 tysiące dusz);
- 4) 4 przedstawiciele nauczycielstwa (3 z pośród naucz. szkół powsz., 1 z pośród naucz. szkół średnich ogólnokształc.);
- 5) prezydent miasta.
- 6) lekarz szkolny względnie fizyk miejski;
- 7) 5 delegatów Rady Miejskiej.

III. na terenie b. zaboru rosyjskiego:

- 1) dwóch delegatów magistratu;
- 2) 4 reprezentantów Rady miejskiej;
- 3) kierownik (czki) Seminarjum nauczycielskiego;
- 4) kierownik zakładu nauk. średniego (delegaci pod 3 i 4) wybrani przez Radę Szk. Okr. na pierwszym posiedzeniu;
- 5) jeden przedstawiciel nauczycielstwa wybrany przez konferencję;
- 6) reprezentanci wyznań (j. w.).
- 7) dwóch obywateli miasta powołanych przez Ministra;
- 8) lekarz szkolny.

D) Rady Szkolne Miejscowe. Dozory Szkolne.

Częściowo tylko władzami nadzorczymi, a w całej pełni władzami opiekuńczymi nad szkołami w danej gminie, są Rady Szkolne Miejscowe w b. zaborze austriackim i Dozory Szkolne w b. zaborach: pruskim i rosyjskim. — W miastach, tworzących samodzielne okręgi szkolne, czynności te same spełniają Rady Szkolne Miejskie (w Małopolsce) względnie Rady Szk. Powiatowe (w. b. zab. ros.).

Do obowiązków tych instytucyj należy: 1) praca nad rozwojem szkolnictwa powszechnego w gminie, 2) nadzór nad niem głównie pod względem materjalnym, 3) układanie projektów sieci szkolnej, 4) wykonywanie budżetu szkolnego, 5) troska o byt materjalny nauczycieli, 6) prowadzenie staty-

styki szkolnej, 7) przestrzeganie i wykonywanie przepisów o obowiązku szkolnym. Jedną z prerogatyw Rady Szkolnej Miejscowej jest udzielanie nauczycielom urlopów do dni 3 (w Małopolsce) lub do dni 7 (w b. zab. ros.) — o ile dana miejscowość nie jest siedzibą inspektora.

W skład Rady Szkolnej Miejscowej względnie Dozoru Szkolnego wchodzi: 1) przedstawiciel Rady Gminnej, 2) dwaj przedstawiciele ludności miejscowej, 3) przedstawiciel szkoły (kierownik), wyznaczony przez R. S. P. (na terenie Królestwa: wybrany przez nauczycieli szkół powszechnych gminy).

Nadto na terenie b. zab. rosyj. wchodzi do Dozoru Szkolnego: 1) reprezentant kośc. katol. i repr. innych wyznań, o ile one liczą ponad 2% ogółu ludności, 2) reprezentant zawodu naucz., wyznaczony przez R. S. Powiat.

E) Opieka Szkolna.

Na terenie b. zaboru rosyjskiego istnieją nadto t. z. O p i e k i Szkolne. Są to instytucje, których celem jest: 1) wyłącznie dbałość o dobro i rozwój szkoły pod względem gospodarczym, 2) opieka nad młodzieżą w szkole i poza szkołą, 3) utrzymywanie stosunków z rodzicami we wszelkich sprawach, związanych z dobrem dzieci i szkoły.

Działalność swą rozacza Opieka szkolna nad jedną szkołą lub nad kilkoma szkołami.

Opieka Szkolna dla jednej szkoły składa się: 1) z opiekuna głównego, mianowanego przez Dozór Szkolny, 2) z jednego lub dwu mieszkańców wsi czy osady, wybranych przez zebranie gromadzkie (w miastach przez rodziców dzieci szkolnych), 3) z osoby duchownej, wykładającej religję w danej szkole, 4) z kierownika szkoły.

F) Władze szkolne na Śląsku Cieszyńskim.

Ze względu na odrębne stosunki polityczne i narodowościowe oraz spodziewane połączenie ze Śląskiem Górnym, następstwem czego ma być wprowadzenie osobnego województwa śląskiego z szeroką autonomją tegoż województwa,

zachowuje Śląsk Cieszyński narazie odrębną organizację władz szkolnych.

Władza zwierzchnicza Ministerstwa W. R. i O. P. jako władzy III instancji rozciąga się i na Śląsk Cieszyński.

Natomiast władzą szkolną II instancji, t. j. tem, czem gdzie indziej są kuratorja, jest na Śląsku Cieszyńskim tymczasowo *Komisja Szkolna Księstwa Cieszyńskiego*. Siedzibą jej jest Cieszyn — językiem urzędowym j. polski.

W skład Komisji Szkolnej wchodzi:

1) przewodniczący; 2) przedstawiciele (po jednym) wyznania katolickiego, ewangelickiego i mojżeszowego; 3) trzech delegaci Rady Narodowej Ks. Cieszyńskiego; 4) dwaj reprezentanci narodowości niemieckiej; 5) znawcy (po jednym) szkolnictwa średniego, seminarjów naucz., szkolnictwa powsz., szkoln. wydziałowego i szkoln. zawodowego; 6) inspektor szkół średnich; 7) inspektor szkół elementarnych i seminarjów naucz.

Organem wykonawczym tymczasowej administracji szkolnej Ks. Ciesz. jest biuro Komisji Szkolnej.

Ustawy krajowe i państwowe wraz z rozporządzeniami ministerjalnemi, obowiązujące dotąd na Śląsku w zakresie szkolnictwa, utrzymuje się w mocy, o ile nie zostaną zmienione osobnemi zarządzeniami.

III. Zakładanie, utrzymywanie i budowa szkół.

Sejm Ustawodawczy, zajęty głównie uchwaleniem Konstytucji oraz sprawami bieżącemi Państwa, nie uchwalił dotąd ustawy o zakładaniu utrzymywaniu i budowie szkół powszechnych. — To też w tym zakresie obowiązują różne ustawy i przepisy w każdym dawnym zaborze.

Całkiem dokładne ustawy odnośnie do zakładania, utrzymywania i budowy szkół mają dawne zabory: austriacki i pruski. Były zabór rosyjski kieruje się w tym względzie bardzo skąpemi przepisami, wydanemi jeszcze w październiku 1917 za czasów Tymczasowej Rady Stanu.

Powyższe zagadnienia należy więc rozpatrzyć według byłych zaborów.

A) B. zabór rosyjski.

Według „Przepisów tymczasowych“ obowiązek zakładania i utrzymywania publicznych szkół elementarnych ciąży na gminie. Władze szkolne i organy miejscowego zarządu szkolnictwa starać się będą o to, ażeby założone zostały szkoły wszędzie w dostatecznej liczbie.

Zakładanie i budowę szkół stosuje się do ogólnego planu szkolnego, zatwierdzonego przez odpowiednie władze szkolne. Środki na utrzymanie szkół płyną: a) z podatków gminnych; b) z funduszków, przeznaczonych przez organy samorządu powiatowego; c) ze skarbu Państwa; d) z fundacyj, zapisów i darowizn. Wydatki rzeczowe ponosi wyłącznie gmina.

Szkoły nie mogą być budowane bez planu, akceptowanego przez Wydział Budownictwa Szkolnego Ministerstwa W. R. i O. P. Również bez specjalnego zezwolenia Ministerstwa nie mogą nowo wznoszone budynki szkolne być oddane do użytkowania.

B) B. zabór austriacki (Małopolska).

Według Ustawy krajowej (uchwalonej przez sejm galicyjski) z 24 kwietnia 1894 obowiązek zakładania i utrzymywania szkół ciąży na gminach, obszarach dworskich, powiecie i na kraju. — Założenie prywatnej szkoły w jakiejś miejscowości nie uwalnia pojedynczych mieszkańców danego związku szkolnego od obowiązków, płynących z mocy powyższej ustawy. Środków pieniężnych na zakładanie i utrzymanie szkół dostarczają: 1) fundusz szkolny miejscowy; 2) fundusz szkolny krajowy.

Dochody funduszu szkolnego miejscowego stanowią: kapitały, zapisy i darowizny prywatne, kwoty konkurencyjne, składane przez gminy i obszary dworskie i zasiłki z funduszu szkolnego krajowego.

Na dochody funduszu szkolnego krajowego składają się: dochody z majątku zakładowego, dodatek ze skarbu państwa, ofiary i datki dobrowolne, datki konkurencyjne od gmin i ob-

szarów dworskich, zasiłki z funduszu krajowego według rocznego budżetu.

Dawne fundusze szkolne okręgowe przeszły do funduszu krajowego.

Wydatki zwyczajne na wystawienie, najem i utrzymanie szkoły ponoszą fundusze szkolne miejscowe z kwot, wyznaczonych przez Radę Szkolną Pow.; kwoty te nie mogą przynosić 10% podatków bezpośrednich, uiszczanych przez gminy i wpłacane bywają razem z podatkami do Urzędów Podatkowych, które je znowu wypłacają w miarę wpływania Radom Szkolnym Miejscowym.

Na wydatki nadzwyczajne (budowa lub przebudowa szkoły, jej urządzenie i t. p.), pobiera się na podstawie rozprawy konkurencyjnej wyższe kwoty, które jednak nie mogą przekroczyć 40% podatków bezpośrednich i nie mogą być pobierane dłużej niż trzy lata. Brakujące kwoty uzupełnia fundusz krajowy.

Płace nauczycieli pokrywa fundusz krajowy, do którego na ten cel składają gminy 6% a najwyżej 9%, od wszystkich podatków bezpośrednich.

Jak stawiać, urządzać i zaopatrywać budynki szkolne określa osobna instrukcja b. Rady Szkolnej Krajowej (z 13 kwietnia 1875).

Używać budynków szkolnych na cele nieszkolne nie wolno pod żadnym warunkiem bez pozwolenia b. Rady Szk. Kraj. (dziś Kuratorjum O. S. L.). — Nie mogą się w nich bezwzględnie odbywać zgromadzenia polityczne (zwłaszcza wyborcze). Izb szkolnych wolno używać na szczepienie przeciw ospie, na wykłady wędrownych państwowych nauczycieli, na pomieszczenie czytelnicy ludowych (za zezwoleniem kuratorjum). Tak szkoła jak i mieszkanie prywatne nauczyciela w szkole nie może być odnajęte osobom prywatnym.

IV. Szkoła powszechna.

(Zadanie szkoły powszechnej. — Warunki zakładania szkół powsz. — Obowiązek uczęszczania do szkoły. — Ustrój szkoły powsz. — Nauka dopełniająca).

W zakresie szkoły powszechnej i najżywoźniejszych warunków jej istnienia nie mamy dotąd ustaw, uchwalonych

przez Sejm Ustawodawczy Rzp. Polskiej. Dawne zabory: austriacki i pruski posługują się w dalszym ciągu ustawami szkolnymi krajowymi względnie państwowymi z pewnymi modyfikacjami, stosownie do potrzeb zmienionych warunków. dla b. zaboru rosyjskiego są w tej mierze obowiązującymi „Przepisy tymczasowe“ oraz „Dekret Naczelnika Państwa o obowiązku szkolnym“ z 7 lutego 1918.

Dlatego wyluszczone pod tytułem tego rozdziału problemy w zakresie szkoły powszechnej musimy rozpatrywać niestety jeszcze pod kątem ustaw czy rozporządzeń dzielnicowych.

1. Zadanie szkoły powszechnej.

Obowiązujące na terenie b. zaboru rosyjskiego „Przepisy tymczasowe“ nie określają dokładnie zadania i celów szkoły powszechnej. Art. 2 tych „Przepisów“ mówi jednak, że „cele wychowawcze, przedmioty i zakres nauczania publicznych szkół elementarnych (powszechnych) oznaczone zostaną w oddzielnej ustawie“.

Określenie to mówi nam jasno, że szkoła powszechna (elementarna) ma mieć cele wychowawcze. Nie może ona więc być szkołą zawodową lub przygotowywać względnie uczyć dla jakichś specjalnych celów. — Ustawy szkolne, obowiązujące w b. zaborze austriackim, określają zadanie szkoły ludowej pospolitej (powszechnej) całkiem jasno. Mianowicie ustawa z 23 maja 1895 (zmieniona w r. 1904) *mówi*: „Szkoły ludowe pospolite, podając wiadomości ludziom wszelkiego stanu najpotrzebniejsze, urządzone będą tak, ażeby dzieci z nauki czerpały oświecenie o zasadach religijnych i moralnych i o obowiązkach obywatelskich, tudzież o zadaniach i warunkach zawodu, jakiemu się, według okoliczności, miejsca i stanu prawdopodobnie poświęcą. W szkołach pięcio i więcejklasowych nauka ma być tak rozłożona i przeprowadzona, ażeby uczniowie, po ukończeniu czwartego roku nauki z pomyślnym skutkiem, byli dostatecznie przysposobieni do pobierania nauki w szkole średniej lub wydziałowej“.

Obok więc celów ogólnych ma szkoła więcejklasowa cel specjalny: przygotowanie do szkoły średniej.

[Państwowa ustawa austriacka z r. 1869, w ramach której miały się obracać szkolne ustawy poszczególnych krajów, jest zwięźlejsza, jaśniejsza i bardziej ogólna. Brzmi ona: „Zadaniem szkoły jest wychowywać dzieci obyczajowo-religijnie, rozwijać ich władze umysłowe, wyposażyć je wiadomościami i zdolnościami (?) potrzebnymi celem dalszego wykształcenia dla życia i tworzyć podstawę do wykształcenia dzielnych ludzi i członków społeczeństwa“. — Ustawa ta kładzie więc na pierwszym miejscu cele wychowawcze].

Podobnie określało cele szkoły ludowej rozporządzenie Naczelnej Komendy w okupacji austriackiej t. j. w obrębie generał-gubernatorstwa lubelskiego z 7 marca 1915.

Ustawa krajowa śląska z r. 1901 nie zawiera osobnego określenia celu szkoły ludowej, przyjmuje więc w całości cele określone ustawą państwową austriacką z r. 1869.

Na ziemiach b. zaboru pruskiego obowiązują ustawy pruskie, które odnośnie do szkół powszechnych, podkreślają głównie ich charakter kształcący („sind dem ersten Unterrichte der Jugend gewidmet“).¹

Różne ujęcia prawodawcze różnie określają w poszczególnych dzielnicach zadanie szkoły powszechnej. Dają się one jednak wszystkie sprowadzić do jednego, że jest ona szkołą ogólnie kształcącą. Nie jest i nie może być szkołą zawodową a zawodowość w niej jest tylko czemś dodatkowym i różnym na różnych stopniach.

2. Warunki zakładania szkół powszechnych.

Na terenie b. zaboru rosyjskiego ma być „w każdej miejscowości, w której liczba dzieci w wieku od lat 7 do 14 łącznie wynosi w ciągu po sobie następujących 3 lat co najmniej 40 — założona szkoła powszechna — a założyć ją ma gmina“. — „Jeżeli w danej miejscowości niema 40 dzieci w wieku, od lat 7 do lat 14, w takim razie łączy się ona w celu założenia osobnej szkoły z sąsiednią miejscowością względnie z sąsiednimi miejscowościami tej samej gminy tak, aby liczba dzieci w połączonych miejscowościach wynosiła co najmniej 40. Utworzony w ten sposób rewir szkolny nie może

mieć więcej jak 3 kilometry w promieniu. Rewiry szkolne tworzone będą przez Radę Szk. Okręgową na wniosek inspektora po wysłuchaniu opinii Dozoru Szkolnego“.

W b. zaborze austriackim odnośna ustawa mówi, że szkoła publiczna ludowa ma być wszędzie założona, gdzie w obwodzie jednej godziny drogi i po przeciętnem z pięciu lat obliczeniu znajdzie się więcej niż 40 dzieci, obowiązanych do nauki szkolnej, któreby musiały chodzić do szkoły, oddalonej więcej niż o cztery kilometry od ich mieszkania. Szkoła prywatna lub szkoła ćwiczeń przy seminarjum nauczycielskiem nie może zastąpić potrzebnej publicznej szkoły ludowej.

3. Obowiązek uczęszczania do szkoły.

Dekret Naczelnika Państwa z 7 lutego 1919 o obowiązku szkolnym zaznacza wyraźnie w artykule końcowym, że moc jego rozciąga się na tę część Państwa Polskiego, która stanowiła dawniej terytorjum zaboru rosyjskiego. Na mocy tego dekretu jest na terenie b. zaboru rosyjskiego wykształcenie w zakresie szkoły powszechnej obowiązkowe dla wszystkich dzieci w wieku szkolnym — a szkoły powszechne będą tworzone w takiej liczbie, aby wszystkie dzieci w wieku szkolnym mogły korzystać z nauki (art. 1 i 2). Wynika z tych założeń, że na wszystkich rodzicach ciąży obowiązek bądź posyłania dzieci do szkoły powszechnej publicznej, bądź też zdobycia dla nich wykształcenia w zakresie szkoły powszechnej na innej drodze.

Obowiązek uczęszczania do szkoły powszechnej trwa lat siedm (art. 8). Zaczyna się po 7 roku życia — trwa do skończonego 14 roku życia. Dzieci, które nie osiągnęły wieku szkolnego (wiek szkolny zaczyna się 1 września tego roku, w którym dziecko kończy 7 lat życia), nie wolno przyjmować do szkoły. — Ponieważ jednak nie wszędzie na terenie b. zaboru rosyjskiego są pełne, siedmioklasowe szkoły powszechne — utrzymane są i będą tworzone szkoły z czteroletnią lub pięcioletnią nauką codzienną i z obowiązkową nauką uzupełniającą trzy- względnie dwuletnią.

O ile dziecko w takiej niepełnej siedmioletniej szkole nie uzyska w krótszym (niż 7 lat) czasie pomyślnego świa-

dectwa z ukończenia szkoły, musi do szkoły uczęszczać dalej, lecz nie dłużej jak do końca tego roku szkolnego, w którym kończy 14 lat życia.

O ile ktoś nie posyła dziecka do publicznej szkoły powszechnej — może je posłać do szkoły prywatnej lub uczynić zadość obowiązkowi szkolnemu przez udzielanie dziecku nauki w domu

Uwolnienie od obowiązku szkolnego lub odroczenie tegoż może nastąpić tylko wskutek choroby fizycznej (szczególnie gruźlicy otwartej) lub umysłowej, następnie wskutek zbyt wielkiego oddalenia zamieszkania od szkoły (ponad 3 km), względnie jeżeli mieszkanie dziecka jest oddzielone od szkoły przeszkodą naturalną (rzeki, góry). — Dzieci słabowite i wątłe, na mocy orzeczenia lekarza (szkolnego lub powiatowego) mogą uzyskać odroczenie obowiązku szkolnego.

O zwolnieniu lub odroczeniu obowiązku szkolnego orzekają Dozory Szkolne względnie — w miastach — Rady Szkolne Miejskie. Dla kontroli, które dzieci znajdują się w wieku szkolnym, prowadzą Opieki Szkolne spisy dzieci, t. z. metryki szkolne.

Celem wykonania kontroli, czy dzieci spełniają obowiązek szkolny, prowadzi się w każdej szkole rejestr dzieci nieobecnych w szkole. Wykaz zaniedbujących szkołę z podaniem liczby opuszczonych dni przedkłada z końcem miesiąca kierownik szkoły Dozorowi Szkolnemu, który opieszalym rodzicom wymierza kary pieniężne (z zamianą na areszt).

W byłym zaborze austriackim istnieje przymus szkolny. Obowiązek uczęszczania do szkoły zaczyna się z ukończonym szóstym rokiem życia i trwa w miastach, gdzie istnieją szkoły 7-klasowe (dawniej wydziałowe), lat siedm, w innych miejscowościach lat sześć. Dzieci nierozwinięte fizycznie lub umysłowo mogą rozpocząć naukę po 7 roku życia.

W większych miastach może Kuratorjum zwolnić od uczęszczania w siódmym roku nauki dzieci niektórych przedmieść — a w poszczególnych wypadkach może także zwolnić Kuratorjum dziecko od siódmego roku nauki.

Jeżeli dziecko ukończy sześć względnie siedm lat nauki z dobrym skutkiem, wolne jest od nauki codziennej, winno jednak uczęszczać przez trzy lata na naukę dopełniającą.

Nauka dopełniająca ma na celu utwierdzenie młodzieży w nauce, nabytej w szkole powszechnej i uzupełnienie tej nauki wiadomościami teoretycznymi względnie praktycznymi. Na naukę uczęszcza młodzież obojej płci. — W miarę możliwości winna być młodzież rozdzielona co do płci. W miejscowościach rolniczych ma mieć ta nauka charakter rolniczy.

W miastach przekształcono tę naukę na szkoły przemysłowe uzupełniające dla uczniów rzemieślniczych.

Uwolnienie od uczęszczania od szkoły powszechnej — czasowo lub trwale — mogą uzyskać te dzieci, które uczęszczają do szkół wyższych, rolniczych lub przemysłowych, handlowych lub innych szkół zawodowych uzupełniających, o ile planem i urzędzeniem mogą zastąpić szkołę powszechną, następnie dzieci ułomne cielesnie lub umysłowo oraz dzieci, pobierające naukę w domu lub w prywatnym zakładzie naukowym.

Celem wykonania przymusu szkolnego prowadzi się t. z. metrykę szkolną, t. j. spis dzieci, będących w wieku szkolnym, zamieszkałych w danej gminie, względnie związku szkolnym, a to bez względu na ich przynależność do gminy, na różnicę wyznania lub narodowości. Metryki szkolne zakłada i prowadzi Rada Szkolna Miejscowa. Nauczyciela względnie kierownika nie można zmusić do założenia i prowadzenia metryki szkolnej. Winien on tylko przy jej zakładaniu i prowadzeniu współdziałać, a może się podjąć dobrowolnie założenia lub prowadzenia metryki bezinteresownie lub za wynagrodzeniem.

Wykaz dzieci, obowiązanych do uczęszczania do szkoły, przedkłada Rada Szkolna Miejscowa kierownikowi szkoły najmniej na miesiąc przed rozpoczęciem roku szkolnego. Po wpisach przedkłada kierownik Radzie Szkolnej Miejscowej wykaz tych dzieci, które się do szkoły nie wpisały — a w dzień dni po rozpoczęciu nauki taki sam wykaz Radzie Szkolnej Powiatowej. Następnie co miesiąc przedkłada kierownik szkoły Radzie Szkolnej Powiatowej wykaz dzieci, zaniedbujących naukę szkolną. Rada Szkolna Powiatowa wydaje na podstawie tych wykazów mandaty karne, nakładając stosowne kary pieniężne (z zamianą na areszt).

W b. zaborze pruskim obowiązują narazie przepisy, wydane przez byłe władze pruskie specjalnie dla tej części Polski.

Obowiązek uczęszczania do szkoły zaczyna się w tym okresie świąt Wielkanocnych*), w którym dziecko skończyło lat sześć — i trwa lat ośm — o ile dziecko przyswoi sobie w tym czasie wiadomości, odpowiadające wymogom szkoły 1-klasowej oraz dojrzeje odpowiednio pod względem moralnym.

Odroczenie obowiązku rozpoczęcia nauki szkolnej (z powodu zbyt wielkiego oddalenia lub słabego rozwoju fizycznego) może nastąpić tylko na jeden rok.

Uwolnienie ze szkoły można opóźnić o rok, o ile dziecko, kończąc 8-letni okres nauki, nie zyskało dostatecznego rozwoju umysłowego.

W wyjątkowych wypadkach, przy dostatecznym rozwoju umysłowym, może dziecko być wcześniej ze szkoły uwolnione, nie wcześniej jednak jak na pół roku przed ukończeniem 14 roku życia.

Spisy dzieci, obowiązanych do uczęszczania do szkoły, wygotowują naczelnicy gmin, a uzyskawszy ich potwierdzenie ze strony władz policyjnych, przesyłają je w ciągu kwietnia miejscowemu inspektorowi szkolnemu, który znowu przesyła spis odnośnemu nauczycielowi.

Wyjątkowo mogą być przyjęte do szkoły także dzieci przed szóstym rokiem życia.

Władze policyjne mają obowiązek czuwać nad tem, by każda przyjeżdżająca lub odjeżdżająca rodzina z danej miejscowości zgłosiła lub wypisała swe dziecko ze szkoły.

I tu istnieją szkoły uzupełniające, które jednak mają inne załania niż szkoły, powstałe świeżo na terenie b. zaboru rosyjskiego. Do szkół uzupełniających, na t. z. naukę dopełniającą, przyjmuje się młodzież, która już uczyniła zadość obowiązkowi uczęszczania do szkoły. Celem tej szkoły jest ugruntowanie i uzupełnienie wiadomości, wyniesionych ze szkoły powszechnej. Pobyt w szkole na nauce dopełniającej trwa do ukończonego 16 wzgl. 17 roku życia.

---

*) W Prusiech rok szkolny zaczynał się po świątach Wielkanocnych

4. Ustrój szkoły powszechnej. Nauka dopełniająca.

Jakkolwiek polskiemu ustawodawstwu szkolnemu brak dotąd ustawy sejmowej, określającej ilość obowiązkowych lat uczęszczania do szkoły, co by także określiło ustrój szkoły powszechnej, to jednak Ministerstwo Wyznań Relig. i Oświecenia Publ., opierając się na wyżej omawianym dekrete o obowiązku szkolnym oraz na ustawach krajowych obowiązujących na terenach byłych zaborów: austriackiego i pruskiego — opracowało plany naukowe dla siedmioletniej szkoły powszechnej na obszarze całej Rzeczypospolitej. Plany te powoli wprowadza się w życie w całym państwie bądźto w całości, bądź częściowo. W ciągu najbliższych lat będą wszędzie obowiązywały.

Na podstawie powyższych danych możemy już dziś mówić o szkole powszechnej w Polsce jako siedmioklasowej, względnie siedmioletniej.

Każde dziecko uczęszcza do szkoły przez lat siedm. Szkoła ta jest szkołą powszechną, t. j. szkołą dla wszystkich. Zasadniczej różnicy w ustroju szkół niema (w przeciwieństwie do b. zaboru austriackiego, t. j. dawnej Galicji, gdzie istniały szkoły t. z. typu niższego i wyższego czyli miejskie i wiejskie). Różnica tkwi tylko w warunkach, w jakich szkoła istnieje. Większa ilość dzieci, zapisanych do szkoły w większych środowiskach, powoduje organizację szkoły więcejklasowej o większej liczbie sił nauczycielskich — mniejsza liczba dzieci w wieku szkolnym musi z natury rzeczy spowodować organizację szkoły o mniejszej liczbie klas i nauczycieli.

Stosownie do tego dzielą się szkoły na:

- 1) siedmioklasowe o 7 klasach i 7 siłach naucz.
- 2) sześcioklasowe o 6 „ i 6 „ „
- 3) pięcioklasowe o 5 „ i 5 „ „
- 4) czteroklasowe o 4 „ i 4 „ „
- 5) trzyklasowe o 3 „ i 3 „ „
- 6) dwuklasowe o 2 „ i 2 „ „
- 7) jednoklasowe o 1 klasie i 1 sile naucz.

W szkole siedmioklasowej ma każda klasa osobną naukę oddzielnie; w szkole sześcioklasowej pierwsze pięć klas ma

naukę oddzielną, w klasie szóstej łączy się dzieci 6 i 7 roku nauki niepodzielnie.

W szkole pięcioklasowej cztery pierwsze lata nauki mają naukę oddzielną, dzieci 5, 6 i 7 roku nauki uczą się razem w jednej klasie niepodzielnie.

W szkole czteroklasowej istnieją cztery klasy: klasa I obejmuje dzieci pierwszego roku nauki, klasa II obejmuje dzieci drugiego roku nauki, klasa III obejmuje dzieci trzeciego i czwartego roku nauki, klasa czwarta obejmuje dzieci V, VI i VII roku nauki.

W szkole trzyklasowej uczy trzech nauczycieli dzieci siedmiu lat nauki w ten sposób, że jeden nauczyciel uczy podzielnie lub niepodzielnie dzieci I i II roku nauki, drugi nauczyciel uczy niepodzielnie dzieci III i IV roku nauki, a trzeci nauczyciel uczy niepodzielnie dzieci V, VI i VII roku nauki.

W szkole dwuklasowej uczy jeden nauczyciel osobno dzieci pierwszego roku nauki, a osobno niepodzielnie dzieci II i III roku nauki; drugi nauczyciel IV, V, VI i VII roku nauki.

W szkole jednoklasowej o jednym nauczycielu są różne kombinacje. Nauka jest tu albo podzielna, to znaczy osobno dla oddziału I i II (1 i 2 rok nauki) a osobno dla oddziału III i IV (3, 4, 5, 6 i 7 rok nauki) — albo niepodzielna, to znaczy, że wszystkie oddziały i lata nauki pobierają naukę razem. — Może być także i taka kombinacja, że oddział I, t. j. 1 rok nauki, pobiera ją osobno a wszystkie, inne oddziały pobierają ją wspólnie.

Szkoła jednoklasowa jest w zasadzie — tak jak i szkoły więcejklasowe — szkołą siedmioletnią. Na terenie b. zaboru rosyjskiego istnieją przejściowo szkoły czteroletnie, a na terenie b. zaboru austriackiego — sześćioletnie. Nie znaczy to, by do szkoły czteroletniej miały dzieci uczęszczać tylko cztery lata. Są one obowiązane uczęszczać tak długo, dopóki nie skończą z pomyślnym skutkiem wszystkich czterech oddziałów*).

Najłatwiejsze jest prowadzenie nauki w szkole siedmioklasowej, najtrudniejsze w szkole jedno i dwuklasowej. — Trudności te musi nauczyciel pokonać, stosując t. z. zajęcia głośne i ciche.

*) Jak ten podział wygląda, objaśnia dołączona w dodatku tabelka.

Zajęcia ciche t. j. dawane pewnej części dzieci szkolnych podczas odbywania z drugą połową nauki głośnej, są niezmiernie ważne. Muszą one być w ścisłym związku z nauką głośną, służą do utrwalenia i powtórzenia wiadomości, nabytych w czasie nauki głośnej i winny być przez nauczyciela sumiennie przygotowane do każdej lekcji na podstawie planu lekcyjnego. Przedmiotem zajęć cichych mogą być: pisanie, rysunki, roboty ręczne, a przede wszystkim opracowanie ćwiczeń piśmiennych z zakresu różnych przedmiotów naukowych.

Do zajęcia cichego przygotowuje nauczyciel dzieci na poprzedniej nauce głośnej i musi je podczas cichego zajęcia dozorować. Wykonane podczas cichego zajęcia prace winien nauczyciel przeglądać i poprawić zaraz lub po nauce. W tym drugim wypadku albo omówi na następnej lekcji krótko powtarzające się błędy, albo ćwiczenie w całości napisze lub każde napisać i z tablicy, skontrolować i poprawić.

Powyższy ustrój szkół wprowadzono w r. szk. 1921/22. Na terenie b. zaboru austriackiego istniały do tego czasu szkoły typu wiejskiego i szkoły typu miejskiego. Do pierwszych, czyli t. z. wiejskich, należały szkoły 1, 2, 3 i 4-klasowe o sześciu latach nauki, do drugich należały szkoły 4, 5 i 6-klasowe oraz szkoły wydziałowe — o siedmiu latach nauki.

W r. szk. 1921/22 obowiązuje nowy plan naukowy siedmioletniej szkoły na terenie Małopolski w trzech pierwszych klasach. — Szybsze dostosowanie nowych planów nauki w oddziałach wyższych pozostawia się uznaniu Rad Szkolnych Powiatowych.

Dotychczasowe przepisy o nauce dopełniającej obowiązują i nadal. O ile nie możnaby tej nauki zorganizować, mają zarządy szkół zorganizować kursy naukowe dla młodzieży, będącej w wieku szkolnym i prowadzić je w czasie przepisany na naukę dopełniającą. Młodzież ta ma pobierać naukę czytania, pisania, rachunków oraz historii i geografii Polski, a podlega przepisom, dotyczącym obowiązku uczęszczania na naukę dopełniającą.

V. Nauczyciel.

(Stosunki prawne nauczycieli szkół powszechnych. Nauczyciel a siła zbrojna. Kształcenie nauczycieli. Obowiązki zawodowe nauczycieli.

A) Stosunki prawne nauczycieli.

Stosunki prawne nauczycieli szkół powszechnych regulują następujące ustawy: *a)* z 27 maja 1919, zmieniona w kilku brzmieniach ustawą z 18 grudnia 1919 o ustalaniu i wynagradzaniu nauczycieli szkół powsz.; *b)* z 21 lipca 1919 o odpowiedzialności dyscyplinarnej stałych naucz. i o postępowaniu dyscyplinarnem; *c)* z 13 lipca 1920 o uposażeniu naucz. publicznych szkół powszechnych, inspektorów szkolnych i ich zastępców; *d)* ustawa emerytalna z 28 lipca 1921.

1. Mianowanie i ustalanie nauczycieli.

Według ustawy z 27 maja 1919 nauczyciele szkół powszechnych są albo stali albo tymczasowi. Stałym jest nauczyciel, który posiada prawem przepisane kwalifikacje naukowe i zdrowotne oraz trzy lata nieprzerwanej pracy w publicznej szkole powszechnej lub prywatnej z prawem publiczności. Jeżeli nauczyciel nie prowadzi klasy, lecz uczy wyłącznie pewnych przedmiotów w szkołach powszechnych, może uzyskać prawa nauczyciela stałego, o ile posiada kwalifikacje, określone osobnem zarządzeniem ministra W. R. i O. P. — Nauczycielowi, który dopełnił powyższych warunków, wydaje inspektor szkolny powiatowy (miejski) patent na nauczyciela stałego (patent ustalenia). Czas służby zawodowej w szkolnictwie przed ustaleniem zalicza się do lat służbowych. Do lat służby nauczycielskiej wlicza się praca w szkolnictwie bez względu na to, pod jakim rządem szkolnictwo to się znajdowało.

Kierownikiem szkoły wieloklasowej może zostać nauczyciel po 3 latach pracy w szkole w charakterze nauczyciela stałego.

Nauczyciele korzystają z praw, przysługujących urzędnikom państwowym.

Tymczasowym jest nauczyciel, który nie posiada trzech lat nieprzerwanej pracy w publicznej szkole powszechnej lub prywatnej z prawem publiczności — lub, mając wprawdzie ukończony ten okres służby nie uzyskał jeszcze odpowiednich kwalifikacyj i wskutek tego nie nabył warunków do ustalenia.

Uwaga. Na terenie b. zaboru austriackiego mianowanie tymczasowych i stałych nauczycieli (prócz nauczycieli kierujących) należy do Rad Szkolnych Powiatowych (miejskich). Te same władze przenoszą we własnym powiecie siły nauczycielskie przez siebie mianowane, oraz przenoszą nauczycieli w czasowy i stały stan spoczynku.

2. Wynagradzanie nauczycieli z kwalifikacją.

a) Płaca zasadnicza.

Nauczyciele, posiadający prawem przepisane kwalifikacje, otrzymują zasadniczą płacę miesięczną urzędników państwowych X stopnia służbowego; po sześciu latach pracy zawodowej — IX, po dalszych dziewięciu latach VIII, a po dalszych dziewięciu latach — VII stopnia służbowego.

b) Dodatki.

1) Za wysługę lat.

Nauczyciele, posiadający prawem przepisane kwalifikacje, otrzymują prócz płacy zasadniczej za każdy rok pracy zawodowej $2\frac{1}{2}\%$ pobieranej w danej chwili zasadniczej płacy. Dodatek ten zaczyna nauczyciel pobierać dopiero po ukończeniu trzech lat pracy zawodowej.

Nauczycielom, którzy (zwłaszcza na terenie b. zaboru austriackiego) po egzaminie dojrzałości z seminarjum nauczycielskiego odbywali t. z. praktykę nauczycielską w publicznych szkołach, należy czas bezpłatnej praktyki, odbytej w szkołach publicznych nawet wtedy, gdy liczba ich tygodniowej wówczas nauki nie wynosiła 20, zaliczyć do lat służbowych:

(Rozp. Min. W. R. i O. P. z 18 lutego 1920 Nr. 19258/19 S. 1).

2) Dodatek drożyzniany.

Przez czas trwania wyjątkowych, wojną wywołanych warunków ekonomicznych, pobiera nauczyciel dodatek drożyzniany do płacy zasadniczej, zależnie od stosunków rodzinnych i miejscowości, w której pełni służbę stale. — Dodatek ten równa się dodatkowi drożyznianemu urzędników państwowych danej kategorii.

c) Świadczenia w naturze.

1) O ile nauczyciel otrzymuje mieszkanie w naturze, wartość tego mieszkania potrąca się mu z uposażenia.

2) Wzamian za opał wypłaca państwo nauczycielom równoważnik.

3) Kierownicy szkół z reguły, a inni nauczyciele w miarę możliwości, otrzymują z gminy przynajmniej dwa morgi ornego gruntu w jednej połaci, o ile możliwości przy budynku szkolnym, nie dalej, jak w odległości półtora kilometra od szkoły. Jeżeli gmina nie może kierownikowi szkoły udzielić gruntu, wówczas otrzymuje on równoważnik pieniężny ze Skarbu Państwa. Równoważnik pieniężny dla kierowników i dla wszystkich pozostałych nauczycieli, o ile nie otrzymują gruntu, ma być wypłacony ze Skarbu Państwa w następującej wysokości:

W kl. I	—	900	Mk	rocznie
" "	II	—	720	" "
" "	III	—	600	" "
" "	IV	—	450	" "
" "	V	—	360	" "

d) Inne dodatki.

1) Nauczyciele, którzy obok prawem przepisanych kwalifikacyj nauczycielskich dla szkół powszechnych, posiadają studje wyższe, zakończone przepisaniem egzaminami, otrzymują uposażenie według norm, obowiązujących dla nauczycieli szkół średnich.

2) Nauczyciele, posiadający obok normalnych kwalifikacyj, egzaminy, jako to: egzamin kwalifikacyjny do szkół wydzielonych lub inne, uznane przez ministra za równorzędne, otrzymują osobny dodatek, wynoszący 1200 Mk rocznie.

3) Oprócz wynagrodzenia za pracę nauczycielską otrzymuje nauczyciel osobne wynagrodzenie za kierownictwo i administrację szkoły — a to za kierownictwo 1 i 2-kl. szkołą — 480 Mk rocznie, 3-kl. — 600, 4-kl. — 900, 5-kl. — 1200, 6-kl. — 1800, 7-kl. — 2400 Mk za każdą klasę równoległą 240 Mp.

Uwagi: 1) Egzamin rolniczy dla gospodarstwa wiejskiego, złożony przez nauczycieli szkół powszechnych przed Komisją Egzaminacyjną w Dublanach, po ukończeniu rocznych kursów zawodowych w Akademji Rolniczej w Dublanach, nadaje nauczycielom te same uprawnienia jak egzamin kwalifikacyjny dla szkół wydziałowych. (Reskr. Min. W. R. i O. P. z 31 stycznia 1920 l. 25787/I).

2) Równorzędne z egz. wydziałowym są nadto: a) egzamin dla nauki muzyki i śpiewu w szk. średnich i seminarjach naucz. (złożony przed Komisją Państw. we Lwowie, Krakowie, Pradze i Wiedniu); b) egzamin dla nauki gimnastyki w szk. średnich (złożony przed Kom. Egz. we Lwowie i Krakowie); c) patent dla nauki kucharstwa i gospodarstwa domowego w szkołach powszechnych z egzaminu, złożonego przed Państwową Komisją Egz. w Wiedniu i egzamin końcowy, złożony w Seminarjum Kształcenia Nauczycielek dla Szkół Gotowania i Gospodarstwa Domowego, złożony w Miejskiej Szkole Gospodarstwa Domowego w Krakowie. O ile ktoś posiada także dodatek za egz. wydziałowy, nie należy mu się drugi dodatek z tytułu posiadania tego patentu.

(Reskr. Min. W. R. i O. P. z 22 grudnia 1919 l. 24690 I).

d) Egzamin kwalifikacyjny; na nauczyciela (lkę) liceów żeńskich uważać należy pod względem prawa do dodatku za wyższe studia za równorzędny z egzaminem nauczycielskim dla szkół średnich (gimnazjów i szkół realnych).

(Dz. Urz. Kur. O. S. L. Nr. 4. z r. 1921 str. 128)

3. Wynagradzanie nauczycieli niekwalifikowanych.

Nauczyciele, nie posiadający prawem przepisanych kwalifikacyj, pobierają zasadniczą płacę miesięczną urzędników państwowych XI stopnia służbowego, t. j. 600 Mp. Nie pobierają oni dodatku za wysługę lat. Nauczyciele tacy, czynni w d. 1 lipca 1920 t. j. w dniu wejścia w życie, ustawy o wynagradzaniu

nauczycieli, otrzymują płacę zasadniczą urzędników państwowych X stopnia służbowego ze stosownym dodatkiem drożyznianym.

4. *Obowiązkowa liczba godzin.*

W myśl art. 15 ust. z 13 lipca 1920 obowiązany jest nauczyciel szkół powszechnych za stałe uposażenie udzielać nauki w wymiarze 30 godzin tygodniowo. Za każdą godzinę nauki ponad ustawową normę 30 godzin w tygodniu, udzielanej z polecenia władzy przełożonej, pobiera nauczyciel 500 marek za godzinę w stosunku rocznym, jeżeli nauka, udzielana ponad normę, trwa najmniej przez jeden miesiąc.

Takie same wynagrodzenie pobierają za każdą godzinę w tygodniu nieetatowi nauczyciele religii.

Kierownicy szkół mogą uzyskać zniżenie liczby godzin obowiązkowych, a to: w szkole 7-kl. do 12 godzin tygodniowo, w szk. 5 i 4-kl. do 24 godzin tygodn., w szkołach 3 i 2 kl. do 28 godzin tygodn.

Zniżenia liczby godzin obowiązkowych kierownikom szkół udziela inspektor szk. przy zatwierdzaniu planów lekcyjnych, uwzględniając jednak przede wszystkim potrzebę szkół i uzdolnienie nauczycieli.

5. *Zajęcia uboczne nauczycieli* są w myśl rozporządzenia Min. W. R. i O. P. (z 18 czerwca 1920 l. 13614/I) w zasadzie niedopuszczalne.

W wyjątkowych i na uwzględnienie zasługujących wypadkach należy się odnieść do władzy przełożonej II instancji o pozwolenie.

6. *Odpowiedzialność dyscyplinarna.*

a) Względem nauczycieli stałych, których postępowanie jest niewłaściwe lub zachowanie się w szkole czy poza szkołą uchybia obowiązkom służbowym albo uwłacza godności i powadze stanu nauczycielskiego, mogą być stosowane bądź kary porządkowe, wymierzane przez inspektora szkolnego, bądź dyscyplinarne, wymierzane przez Urzędy Dyscyplinarne (U. D.).

Wyroki, skazujące na kary dyscyplinarne, są wciągane do odpowiednich akt służbowych nauczycieli.

b) Za wykroczenie mniejszej wagi nauczyciele stali ulegają karze porządkowej wypomnienia. Przed nałożeniem kary porządkowej, inspektor szkolny winien dać nauczycielowi możliwość wytłumaczenia się ustnie lub na piśmie. — Kara porządkowa jest wymierzana na piśmie z podaniem powodów nałożenia.

c) Karami dyscyplinarnemi są; a) nagana; b) przeniesienie na inne, mające być wyznaczonem przez Min. W. R. i O. P. miejsce służbowe za zwrotem lub bez zwrotu kosztów przeniesienia; c) wstrzymanie na okres, nie dłuższy od trzech lat, biegu czasu, uprawniającego do otrzymania dodatków służbowych; d) przeniesienie przymusowe w stan spoczynku z zachowaniem praw emerytalnych w stosunku do lat rzeczywiście wysłużonych; e) złożenie z urzędu z pozbawieniem prawa nauczania w szkołach publicznych i prywatnych. Urząd Dyscyplinarny, wymierzając kary, wymienione w ustępach a) b) i c), może, jako karę dodatkową, wymierzyć karę odjęcia kierownictwa szkołą.

d) Sprawy dyscyplinarne stałych nauczycieli rozstrzygają: 1) Urzędy Dyscyplinarne przy Radach Szkolnych Powiatowych (Miejskich) jako pierwsza instancja; 2) Wyższy Urząd Dyscyplinarny przy Min. W. R. i O. P. jako instancja odwoławcza dla orzeczeń U. D. przy Radach Szk. Powiatowych (Miejskich).

e) Zawieszenie w służbie. Wytaczając śledztwo dyscyplinarne, może inspektor szkolny zawiesić nauczyciela w służbie, jeżeli uważa, że dalsze pełnienie przez niego czynności nauczycielskich nie zgadza się z dobrem służby. To samo prawo przysługuje U. D. przy Radach Szkolnych Powiatowych (Miejskich) i W. U. D. w ciągu postępowania dyscyplinarnego.

Na decyzję inspektora szk. w sprawie zawieszenia w służbie służy poszkodowanemu nauczycielowi skarga do Ministra W. R. i O. P. Skarga nie wstrzymuje decyzji inspektora szkolnego.

Następstwem zawieszenia w służbie jest zmniejszenie poborów nauczyciela do $\frac{2}{3}$.

Jeżeli postępowanie dyscyplinarne nie zakończy się zło-

żeniu z urzędu lub przymusowem przeniesieniem w stan spoczynku, nauczycielowi zwraca się zatrzymane pobory.

f) Postępowanie karno-sądowe. Jeżeli zarzucone nauczycielowi uchybienie winno być ścigane karno-sądownie, inspektor zawiadamia prokuratora. W takim razie postępowanie dyscyplinarne wstrzymuje się.

Jeżeli w Sądzie Karnym zapadnie wyrok, pociągający za sobą utratę urzędu, inspektor szkolny wydali nauczyciela bez zarządzenia postępowania dyscyplinarnego ze służby i o tem zawiadomi Ministerstwo W. R. i O. P.

Jeżeli wyrok karno-sądowy jest uniewinniający lub nie pociąga za sobą utraty urzędu, inspektor szkolny zwraca się do sądu o udzielenie akt, czego sąd odmówić nie może i stawia wnioski o wytoczenie lub zaniechanie postępowania dyscyplinarnego w drodze właściwej.

7. Sprawy emerytalne.

1) Nauczyciel szkół powszechnych, jako funkcjonariusz państwowy, otrzymuje na starość lub w razie niezdolności do służby zaopatrzenie emerytalne. Takie zaopatrzenie otrzymują także wdowa i sieroty po nim.

Nauczyciel stały otrzymuje dożywotnie uposażenie emerytalne po upływie co najmniej dziesięciu lat służby państwowej, o ile z powodu trwałej niezdolności do dalszego pełnienia obowiązków służbowych przechodzi na emeryturę.

Prawo to przysługuje nauczycielowi już po pięciu latach służby państwowej, o ile stał się trwale niezdolny do pełnienia obowiązków służbowych z powodu choroby lub kalectwa, nabytych bez własnej umyślnej winy po wstąpieniu do służby państwowej. Prawo to przysługuje mu bez względu na ilość lat służby, jeżeli stał się do niej niezdolny wskutek nieszczęśliwego wypadku, doznanego z powodu lub w czasie pełnienia obowiązków służbowych.

3) Jeżeli nauczyciel stał się niezdolny do służby wskutek paraliżu, utraty wzroku, pomieszczenia zmysłów lub gruźlicy lub też wskutek nieszczęśliwego wypadku, doznanego z powodu lub w czasie pełnienia obowiązków służbowych, dolicza się przy wymiarze uposażenia emerytalnego dziesięć lat do czasu

służby, podlegającego normalnemu zaliczeniu do wysługi emerytalnej.

4) Jeżeli nauczyciel przed uzyskaniem prawa do emerytury opuszcza dobrowolnie służbę, otrzymuje za czas służby 2—5 lat jednoroczne a za czas służby ponad 5 lat dwuletnie ostatnio pobierane uposażenie w służbie czynnej (płaca zasadnicza ze wszystkimi dodatkami z wyjątkiem dodatków reprezentacyjnych i funkcyjnych).

5) Przeniesienie na emeryturę następuje na prośbę nauczyciela: a) bez względu na wiek, jeżeli z powodu ułomności cielesnej albo z powodu upadku sił fizycznych lub umysłowych stał się niezdolny trwale do służby. b) bez względu na niezdolność do służby, gdy przekroczył sześćdziesiąty rok życia.

6) Bez prośby nauczyciela może go władza przenieść na emeryturę: a) gdy z powodu choroby dłużej niż rok nieprzerwanie niepełnił służby; b) gdy jest trwale niezdolny do prawidłowego pełnienia służby; c) gdy przekroczył 60 rok życia i uzyskał prawo do pełnego uposażenia emerytalnego; d) o ile w ciągu roku od chwili przeniesienia go w stan nieczynny nie został powołany do służby czynnej. — O zamiarze przeniesienia na emeryturę bez prośby należy nauczyciela zawiadomić na piśmie¹ z podaniem powodów. Przeciw orzeczeniu ma on prawo wniesienia zażalenia (do dni 30) do władzy naczelnej.

7) Przeniesienie na emeryturę zarządza¹ ta władza, która powołana jest do mianowania nauczyciela.

8) Podstawą do wymierzenia uposażenia emerytalnego jest płaca zasadnicza wraz z dodatkami za wysługę lat (starszeństwa, za trzechlecie), za studia wyższe i za kierownictwo.

9) Uposażenie emerytalne wynosi po ukończeniu dziesięciu lat służby czterdzieści¹ procent, wzrasta za każdy następny rok służby o 2·4%, w każdym jednak razie nie może przenosić stu procent uposażenia służby czynnej, służącego za podstawę do wymiaru uposażenia emerytalnego.

10) Czas służby, podlegający normalnemu zaliczeniu do wysługi emerytalnej, liczy się od dnia rozpoczęcia służby z doliczeniem ewentualnego czasu służby, spędzonego w innym dziale służby państwowej, czasu przebytego w stanie nieczyn-

nym i spędzonego w wojsku polskiem oraz w służbie samorządowej.

11) Prawo do pobierania emerytury gaśnie w razie śmierci emeryta a nadto, gdy powołany ponownie do służby na dawne lub wyższe stanowisko, odmówi przyjęcia tegoż. Gdy emeryt zostanie skazany za czyn karygodny, a skazanie pociąga za sobą utratę zdolności do piastowania urzędu publicznego, traci również emeryturę.

Prawo pobierania emerytury może być zawieszono, gdy emeryt bez pozwolenia ministra skarbu przebywa dłużej niż pół roku za granicami państwa — na czas pobytu zagranicą, dalej na czas utraty obywatelstwa polskiego lub pobierania zaopatrzenia emerytalnego na zasadzie innych ustaw.

12) Wdowy i sieroty po nauczycielach pobierają pensje wdowie i sieroce — o ile w chwili śmierci nauczyciel pobierał uposażenie emerytalne lub miał prawo do niego.

Pensja ta wynosi dla wdowy 50% ostatniego uposażenia męża — dla każdego dziecka, którego matka żyje, czwartą część pensji wdowiej, a dla każdego dziecka, którego matka nie żyje lub w chwili śmierci nie miała prawa do pensji wdowiej, względnie to prawo później utraciła — połowę pensji wdowiej.

Prawo do zaopatrzenia sierotego nabywa się po ojcu.

Sieroty mogą także nabyć prawa (w specjalnych wypadkach) do zaopatrzenia po matce — a wtedy wynosi ono 1/2 część jej uposażenia emerytalnego.

13) Wdowa nie ma prawa do pensji, jeżeli małżeństwo zostało zawarte przez emeryta lub jeżeli wspólność małżeńska została sądownie rozdzielona bez obowiązku męża do utrzymania żony.

Dzieci, pozostałe z małżeństwa, zawartego przez emeryta, nie mają prawa do zaopatrzenia sierocego.

14) Prawo do pensji wdowiej względnie sieroczej gaśnie: 1) w razie śmierci wdowy lub sieroty; 2) w razie ukończenia przez sierotę 18 roku życia lub wcześniejszego zawarcia związku małżeńskiego; 3) gdy wdowa lub sierota została prawomocnie skazana za czyn karygodny, a skazanie pociąga za sobą utratę prawa do zaopatrzenia wdowiego względnie sierocego. W razie odbywania studjów może sierota pobierać zaopatrzenie — nie dłużej jednak jak do ukończenia 24 lat życia.

W wyjątkowych wypadkach może sierota uzyskać pozwolenie zaopatrzenia poza 18 rok życia.

W razie ponownego zamążpójścia otrzymuje wdowa, o ile nie zastrzeże sobie prawa do przyznania jej pensji na wypadek powtórnego owdowienia, jednorazowy zasiłek w wysokości trzyletniej pensji wdowiej.

15) Wdowie po nauczycielu czynnym lub emerytowanym należy się pośmiertne w wysokości trzymiesięcznego pełnego ostatniego uposażenia męża. O ile żona zmarłego nie żyje, należy się to samo pośmiertne ślubnym i uprawnionym dzieciom.

Pośmiertne może być w braku wdowy lub dzieci przyznane także krewnym lub innym osobom na pokrycie kosztów leczenia i pogrzebu, o ile zmarły nie zostawił dostatecznego ruchomego lub nieruchomego majątku.

B) Nauczyciel a siła zbrojna.

1) Funkcjonariusze państwowi, a takimi są nauczyciele szkół powszechnych, mają dopełnić obowiązku służby wojskowej według ogólnych przepisów ustawy wojskowej z zastosowaniem pewnych wyjątków i postanowień.

2) Na czas pełnienia służby wojskowej zostaje nauczyciel zwolniony od służby cywilnej.

3) Ministerstwo Spraw Wojskowych może na wniosek właściwej władzy centralnej zwolnić czasowo od czynnej służby wojskowej na skutek mobilizacji lub częściowego uzupełnienia do stanu wojennego tych, powołanych do niej, funkcjonariuszów państwowych, którzy są ze względów publicznych niezbędnie potrzebni w służbie cywilnej.

4) Funkcjonariusz etatowy, powołany do obowiązkowej czynnej służby wojskowej, pozostaje nadal na etacie osobowym danej władzy cywilnej i ma się zgłosić z powrotem do służby bezwzględnie po zwolnieniu z wojska.

5) Przez czas pełnienia obowiązkowej czynnej służby w wojsku stałem nie pobiera funkcjonariusz uposażenia od władzy cywilnej — ale czas służby zalicza mu się do wymiaru emerytury.

6) Podczas pełnienia służby w zapasie (wyszkolenie woj-

skowe) do 10 tygodni, tudzież podczas perjodycznych ćwiczeń, pobiera funkcyjnarjusz swe uposażenie cywilne.

7) Czas służby wojskowej czynnej, pełnionej na skutek powołania mobilizacyjnego zalicza się tak, jakby funkcyjnarjusz pełnił służbę cywilną. Pobiera on wtedy prócz żołdu (gaży) także różnicę między pełnem uposażeniem wojskowem a cywilnem, o ile uposażenie cywilne jest wyższe, a o ile prowadzi własne gospodarstwo rodzinne, otrzymuje w miarę stosunków rodzinnych 20—40% uposażenia cywilnego.

8) Dobrowolną służbę wojskową może funkcyjnarjusz pełnić po uzyskaniu od swej władzy na ten cel urlopu.

[U w a g a. Tymczasowa ustawa o powszechnym obowiązku służby wojskowej zawiera tytuł X. „Służba wojskowa nauczycieli ludowych“. Dwa artykuły tego tytułu mówią: Nauczyciele ludowi, którzy istotnie pełnią obowiązki nauczycielskie, mogą być zwolnieni do zapasu. O ile w ten sposób zwolniony nauczyciel porzuci swój zawód albo pozostaje na zawsze ze swego stanowiska zwolniony przed upływem 25 roku życia, może być niezwłocznie powołany do odśłużenia pozostającego mu terminu służby w wojsku stałem. Prawo jednorocznej służby (tytuł XV art. 87 tejże ustawy) przysługuje tym, którzy w chwili powołania ich do służby wojskowej zdali w szkole średniej państwowej lub przez państwo uznanej egzamin dojrzałości względnie równorzędny z tym egzaminem egzamin ostateczny].

C) Kształcenie nauczycieli.

Dotąd Sejm Rzeczypospolitej nie uchwalił ustawy o kształceniu nauczycieli. To też na terenie b. zaboru austriackiego i b. zaboru pruskiego odbywało się kształcenie na podstawie ustaw państw zaborczych, na terenie b. zaboru rosyjskiego, gdzie w zakresie kształcenia nauczycieli najmniej w czasie niewoli rząd rosyjski zrobił, obowiązuje Dekret Naczelnika Państwa o kształceniu nauczycieli.

Przepisy tego Dekretu zostały częściowo wprowadzone już w formie rozporządzeń ministerjalnych i w zaborze pruskim oraz austriackim, zanim ustawa, oparta na dekrecie, ureguje sprawę kształcenia nauczycieli. Kształcenie nauczycieli należy rozpatrywać jako: a) przygotowanie do zawodu nauczy-

cielskiego oraz b) jako dalsze kształcenie nauczycieli kwalifikowanych.

a) *Przygotowanie do zawodu.*

1. W myśl dekretu o kształceniu nauczycieli, kształcenie i wychowywanie kandydatów na nauczycieli i nauczycielki szkół powszechnych odbywa się w seminarjach nauczycielskich publicznych lub prywatnych, oddzielnych dla chłopców i oddzielnych dla dziewcząt.

Czas nauki w seminarjum trwa co najmniej pięć lat.

Celem ujednostajnienia kształcenia nauczycieli na całym obszarze ziem Rzeczypospolitej wprowadzono od r. szk. 1920/21 wszędzie nowy plan dla seminarjów nauczycieli na kursie I i II w seminarjach męskich a na kursie I w seminarjach żeńskich, pozostawiając wyższe kursa nieobjęte nowym planem. Uczniowie (ennice) wyższych kursów kończyć więc będą jeszcze seminarjum czteroletnie — (w b. zaborze austriackim), uczniowie kursów niższych ukończą seminarja pięcioletnie.

Dawne preparandy na obszarze b. dzielnicy pruskiej zostały uznane jako seminarja naucz. w rozwoju, z których zczasem rozwiną się pełne pięcioletnie seminarja nauczycielskie.

2) Ogromne zapotrzebowanie nauczycieli, zwłaszcza na terenie b. zaboru rosyjskiego, zmusiło władze szkolne do zastosowania innych środków szybkiego przygotowania do zawodu nauczycielskiego.

Uczyniono to przy pomocy najrozmaitszych kursów. Do takich należą: 1) kursa maturalne przy seminarjach naucz. dla kandydatów z ukończoną 6 klasą szkoły średniej; 2) kursa dla nauczycieli już czynnych, ale nie mających właściwej kwalifikacji; 3) państwowe kursa nauczycielskie jednoroczne dla uczniów z ukończoną szkołą średnią i dwuletnie z ukończoną 6 klasą szkoły średniej; 4) kursy uzupełniające dla nauczycieli czynnych wykwalifikowanych lub niewykwalifikowanych, celem ułatwienia im uzyskania kwalifikacji lub pogłębienia wykształcenia. Egzamin dojrzałości, złożony w seminarjum nauczycielskiem, bądź też na jednym z tych kursów, uważany jest w myśl ustawy za prawnie przepisaną kwalifikację do sprawowania urzędu nauczycielskiego.

b) *Dalsze kształcenie nauczycieli.*

Dalsze kształcenie nauczycieli odbywa się albo prywatnie, albo urzędowo — przy pomocy konferencji nauczycielskich lub też przez odbywanie kursów specjalnych.

Miarą uzyskania tego wykształcenia jest dotąd w b. zaborze austriackim t. z. egzamin kwalifikacyjny dla nauczycieli szkół powszechnych a w b. zaborze pruskim t. z. drugi egzamin nauczycielski. Na terenie b. zaboru rosyjskiego egzaminy te nie istnieją.

Nadto w Małopolsce składają nauczyciele t. z. egzamin do szkół wydziałowych z pewnych grup przedmiotów. Egzamin ten ma charakter specjalny.

Celem wyspecjalizowania nauczycieli pewnych przedmiotów urządzają władze szkolne kursy: rysunkowe, dla nauki zręczności, humanistyczne, przyrodniczo-geograficzne, matematyczno-fizyczne, wychowania fizycznego, fonetyczne i t. p.

Na konferencjach powiatowych odbywa się dalsze kształcenie nauczycieli drogą wykładów i referatów, omawiania programów naukowych, przeprowadzania lekcji praktycznych i t. p. Nadto dużą pomocą w dalszem kształceniu nauczycieli są biblioteki szkolne nauczycielskie, biblioteki powiatowe nauczycielskie i biblioteki wędrownie.

Nadto w r. szk. 1920/21 otworzyło Ministerstwo pierwszy kurs Państwowego Instytutu Nauczycielskiego, przeznaczonego dla czynnych nauczycieli szkół powszechnych. Państwowy Instytut Nauczycielski ma na celu przygotowanie pedagogicznych i pedagogiczno-administracyjnych pracowników w dziedzinie szkolnictwa powszechnego, jako to: kierowników pełnych szkół powszechnych, nauczycieli szkół ćwiczeń, preparand oraz szkół specjalnych, nauczycieli seminarjów naucz. inspektorów szkolnych i innych. Kurs nauk w Państwowym Instytucie Nauczycielskim trwa dwa lata.

c) *Preparandy.*

Tą nazwą określamy kursy wstępne dla tych uczniów, którzy nie mają dostatecznego przygotowania do seminarjum nauczycielskiego, a chcą się poświęcić przygotowaniu do zawodu nauczycielskiego. Kursy te organizuje Ministerstwo W. R. i O. P. głównie na terenie b. zaboru rosyjskiego, gdzie

brak wyżej zorganizowanych szkół powszechnych utrudniał adeptom zawodu nauczycielskiego wstęp do seminarjów naucz. Na kursach tych trwa nauka dwa lata. Znikające obecnie na terenie b. zaboru pruskiego preparandy były częścią składową seminarjów pruskich, w których nauka trwała tylko trzy lata. Podobny cel, jak kursy wstępne do seminarjów naucz. (preparandy), miały w Małopolsce zanikające już dziś jednoroczne kursy przygotowawcze przy seminarjach nauczycielskich.

Uwaga. Obecnie jest na terenie Rzeczypospolitej 168 seminarjów naucz., w tem w b. Kongresówce 63 (48 państwowych i 15 prywatnych), w Małopolsce 67 (22 państwowych i 45 prywatnych), w Poznańskim i na Pomorzu 26, na kresach wschodnich 8, na Śląsku Cieszyńskim 4. Nadto są 4 państwowe kursy nauczycielskie, trzy seminarja dla ochroniarek i jedno dla nauczycieli religji mojżeszowej oraz ponad 40 preparand.

D) Obowiązki zawodowe nauczycieli i kierowników.

Dla całego obszaru Rzeczypospolitej Polskiej niema dotąd ustawy i przepisów, regulujących obowiązki zawodowe nauczycieli i kierowników. Poszczególne dzielnice posługują się odmiennymi przepisami z czasów zaborów, względnie stosują u siebie doraźne rozporządzenia.

Poniżej zamieszczamy zestawienie obowiązków zawodowych nauczycieli i kierowników, ułożone według „Regulaminu dla szkół ludowych“ w b. Galicji, gdzie regulamin ten — z pewnemi zmianami, tutaj uwzględnionemi — do dziś obowiązuje.

Większą część wskazówek można stosować w szkołach na całym obszarze Państwa. W tej też myśli pomieszczamy je poniżej.

Obowiązki zawodowe nauczycieli i kierowników.

A) Nauczycieli.

1) *W ogólności.*

a) Siły nauczycielskie, zajęte w publicznych szkołach powszechnych, mają spełniać obowiązki swego publicznego urzędu wiernie i sumiennie.

b) Nauczyciele winni unikać wszelkiego zachowania się, sprzecznego z obowiązkami służbowymi i uwłaczającego powadze stanu nauczycielskiego lub też ich działalności wychowawczej i nauczycielskiej, oraz wystrzegać się wszelkiego nadużywania swego urzędowego stanowiska — w szczególności zaś wicherzeń politycznych, narodowościowych, społecznych i wyznaniowych.

c) Nauczyciele winni stosować się chętnie i ściśle do ustaw i rozporządzeń jako też poleceń władz szkolnych, nadzorczych organów szkolnych i kierownika szkoły, udzielonych im napomnień i wskazówek sumiennie przestrzegać, tudzież zastosowywać je skutecznie przy nauce i spełnianiu swych obowiązków.

d) Przez zgodne współdziałanie podnosić powagę szkoły u publiczności i utrwać zaufanie ku niej.

e) Członkowie grona naucz. każdej szkoły są obowiązani brać regularnie udział w konferencjach nauczycielskich; w razie przeszkody mają zawiadomić o niej kierownika szkoły lub jego zastępcę, podając powód nieobecności.

f) Członkowie i uczestnicy konferencji nauczycielskiej są obowiązani do ścisłego dochowania tajemnicy urzędowej co do wszystkich spraw, na niej omawianych, które przewodniczący uzna za poufne.

g) Każdego nauczyciela powinny zdobić następujące przymioty, któremi powinien przyświecać młodzieży: Zamiłowanie zawodu, przejęcie się wysokiem jego zadaniem, miłość ku dziatwie, łagodność i cierpliwość w obejściu, zdolność panowania nad sobą, uprzejmość połączona ze statecznością i powagą, bezstronność, religijność, miłość ojczyzny, poszanowanie ustaw, władz i przełożonych; powinien on mieć charakter religijno-moralny i przyświecać pod każdym względem dobrym przykładem.

2) *Wobec przełożonych.*

Nauczyciele są obowiązani zachowywać się uprzejmie wobec członków władz szkolnych, stosować się chętnie i ściśle do ich poleceń oraz do poleceń kierownika szkoły. Jeżeli nauczyciel sądzi, że pewne zarządzenie kierownika szkoły sprzeciwia się ustawie lub Regulaminowi albo też zagraża intere-

som szkoły, może o tem donieść Radzie Szkolnej Powiatowej, co jednak nie zwalnia go od obowiązku zastosowania się do poleceń kierownika szkoły.

3) *Wobec stron i rodziców.*

Nauczyciele są obowiązani w interesie nauki i frekwencji szkolnej, przedewszystkiem zaś w interesie wychowania, utrzymywać z wszelką usilnością konieczną styczność z domem rodzicielskim. Dla omawiania dotyczących kwestyj, można za zezwoleniem Rady Szkolnej Powiatowej urządzać zebranie rodzicielskie. W obcowaniu z rodzicami młodzieży szkolnej i w urzędowych stosunkach ze stronami wogóle winni nauczyciele postępować uprzejmie i uprzedzająco, udzielać z wszelką gotowością potrzebnych rad i pouczeń, oraz starać się wszelkimi sposobami o pozyskanie zaufania ludności.

4) *Wobec współkolegów.*

Nauczyciele są obowiązani zachowywać się uprzejmie wobec innych członków grona nauczycielskiego. Starszeństwo w gronie sił nauczycielskich równej kategorii zależy od terminu stałego mianowania w służbie szkolnej, przy równym czasie stałej służby od terminu złożenia egzaminu kwalifikacyjnego do szkół powszechnych; w razach wątpliwych przysługuje pierwszeństwo sile nauczycielskiej starszej wiekiem.

5) *Wobec wychowania i nauczania.*

a) *Oдноśnie do spraw wychowania.*

1) Nauczyciele winni oddać się z całym poświęceniem wychowawczemu zadaniu szkoły powszechnej i starać się o osiągnięcie dobrej karności szkolnej. Są oni uprawnieni i obowiązani do stosowania w tym celu wszystkich dopuszczalnych i pedagogicznie wypróbowanych środków, a gdzie to jest wskazane, do wzywania pomocy domu rodzicielskiego i władz szkolnych, a w razie potrzeby także policji miejscowej i sądu opiekuńczego.

2) Przedewszystkiem mają nauczyciele wpływać na moralno-religijne zachowanie się dzieci w szkole i poza szkołą,

nadzorować je w tym celu ściśle w szkole, tudzież, o ile tego wymaga obowiązek wychowawczy szkoły, zwracać także uwagę na zachowanie się dzieci poza szkołą.

Czuwanie nad dziećmi w szkole obejmuje także ich nadzór przed rozpoczęciem nauki, podczas przerw dla wypoczynku i przy opuszczaniu budynku szkolnego, a także nadzór nad dziećmi podczas obowiązkowych praktyk religijnych.

Jaki sposób nadzorowania dzieci szkolnych ze względu na stosunki miejscowe prowadzi najpewniej do celu, postanawia w szkołach więcejklasowych konferencja nauczycielska.

Używanie dzieci szkolnych jako tak zwanych cenzorów jest wzbronione.

3) Karność szkolna wymaga, aby w dzieci wczesnie wpajano przymioty, niezbędne do osiągnięcia pomyślnego wyniku nauki, jako to: uwagę, posłuszeństwo, pilność, wytrwałość, punktualność i zgodliwość, oraz aby zniewalano je do utrzymywania schludności i porządku.

Schludność winna dotyczyć się nie tylko ciała i odzieży, lecz także środków i przyborów naukowych, sprzętów szkolnych, izb szkolnych tudzież innych lokalności szkolnego budynku.

4) Nauczyciele mają korzystać z każdej nadarzającej się sposobności, aby zachęcać dzieci do ochrony zabytków sztuki i przyrody, publicznych plantacji, zasadzonych drzew i kultur, do ochrony pożytecznych zwierząt i roślin, tudzież budzić w nich zamiłowanie przyrody.

Corocznie na wiosnę przed porą wylęgania i w jesieni należy zaznajamiać dzieci z przepisami ustawy o ochronie pożytecznego ptactwa, a także pouczać przy każdej sposobności, jak wstrętne jest dręczenie zwierząt.

Należy im również podawać w sposób przystępny najważniejsze wiadomości o ochronie płodów polnych i gruntów uprawnych przed niszczeniem ich przez gąsienice, chrabąszcze majowe i inne owady szkodliwe. Ilekroć na to stosunki pozwalają, należy z młodzieżą szkolną urządzać wycieczki pouczające i wspierające cele nauki szkolnej.

5) Dzieci szkolne należy także trzymać zdala od wszystkiego, co by mogło na nie wyrzeć zgubny wpływ i narazić na niebezpieczeństwo ich moralno-religijne wychowanie.

W szczególności należy jak najsurowiej zakazać dzieciom szkolnym odwiedzania domów gościnnych i kawiarni bez towarzystwa rodziców lub ich zastępców, brania udziału w publicznych zabawach tanecznych, zebrania, publicznego sprzedawania rozmaitych przedmiotów, rzucania kamieniami, igrania ogniem, palenia tytoniu, gry o pieniądze lub rzeczy wartościowe.

Nauczyciele nie omieszkają zaznajamiać młodzieży szkolnej z najważniejszymi przepisami o pielęgnowaniu zdrowia, pouczają jej jak najczęściej i jak najdobitniej o szkodliwości używania napojów wysokokowych wszelkiego rodzaju, jak piwa, wina, wódki i t. p. i palenia tytoniu w wieku młodym, wykazując, jak niebezpieczne jest używanie alkoholu i palenie tytoniu.

6) Dzieciom szkolnym nie wolno należeć w charakterze członków do stowarzyszeń lub zawiązywać stowarzyszeń pomiędzy sobą, nie wolno im nosić żadnych odznak ani brać udziału w zgromadzeniach stowarzyszeń i w publicznych zebraniach, nie wolno też brać im udziału w pochodach bez zezwolenia kierownika szkoły.

Nie wolno urządzać z dziećmi szkolnymi wycieczek i pochodów dla celów demonstracyjnych.

Dzieciom szkolnym nie wolno też urządzać między sobą składek pieniężnych dla jakichkolwiek celów.

7) Współudział poszczególnych dzieci szkolnych w publicznych widowiskach, przedstawieniach scenicznych i koncertach jest dozwolony tylko wyjątkowo z tem zastrzeżeniem, że sztuka, którą ma się wystawić, lub program produkcji, jest bez zarzutu tak pod względem obyczajowym, jak religijnym, tudzież, że zachowanie, pilność, postępy i uczęszczanie do szkoły dziecka nie nastroją powodu do żadnych obaw.

Zezwolenia udziela Rada Szkolna Powiatowa; rodzice lub ich zastępcy mają zwrócić się z prośbą o zezwolenie do kierownictwa szkoły, które zasięga decyzji Rady Szkolnej Powiatowej.

Na urządzenie produkcji uczniów przez szkołę potrzeba również zozwolenia Rady Szkolnej Powiatowej.

Współudział poszczególnych uczniów szkół muzycznych lub językowych, do których uczniowie ci uczęszczają obok

szkoły powszechnej, w popisach, urządzanych przez nie, a nie obliczonych na zysk, jest wogóle dozwolony bez osobnego zezwolenia, o ile niema żadnych obaw co do lokalu, tudzież jeżeli popis nie odbywa się w późnej porze wieczornej.

Uczęszczanie na publiczne widowiska, przedstawienia teatralne i koncerty jest dozwolone w towarzystwie rodziców lub ich zastępców z zastrzeżeniami, przewidzianymi w ustępie pierwszym.

8) Nauczyciele winni zachęcać dzieci szkolne do żywego i celowego korzystania z biblioteki szkolnej; mają nadto także według wszelkiej możności wpływać na lekturę domową dzieci szkolnych, aby do ich rąk dostawały się tylko takie książki, które odpowiadają celowi wychowania.

O ile znajdują się wystarczające środki pieniężne, można dzieci szkolne obdarzać dobrmi książkami i innymi odpowiedniami podarunkami przy stosownych sposobnościach, jak przy rozdawaniu świadectw i zawiadomień szkolnych, przy obchodach patriotycznych i innych uroczystościach szkolnych.

Do tego celu mogą jednak służyć tylko książki, zalecone przez władze szkolne, względnie książeczki do nabożeństwa, zatwierdzone przez właściwe władze wyznaniowe.

Przy obdzielaniu podarunkami należy jednak nzwzględnić zawsze możliwie największą ilość dzieci, nie trzymając się pewnej zgóry oznaczonej kolei, a wykluczając przedewszystkiem tylko dzieci niedbałe i nieobyczajne.

9) Przy doborze środków wychowawczych należy zawsze uwzględniać indywidualność dziecka. Nauczyciele muszą przedewszystkiem starać się o pozyskanie zaufania dzieci przez poważne, lecz serdeczne i sprawiedliwe obchodzenie się z nimi.

Kary należy wymierzać tylko ze spokojną rozważą, a tak w ich stosowaniu, jak i w surowości przestrzegać roztropnej miary; w żadnym razie nie powinny one naruszać uczuć moralnych dziecka lub narażać jego zdrowia na uszczerbek.

Rozszerzanie kary na całe klasy jest wzbronione.

10) Dozwolonemi karami szkolnemi są: nagana, udzielona przez nauczyciela, gospodarza klasy lub kierownika szkoły; stanie poza ławką; wykluczenie od udziału w zabawach i wycieczkach szkolnych; zatrzymanie w szkole po godzinach nauki z wyznaczeniem odpowiedniego zatrudnienia, pod nadzorem

nauczyciela; wezwanie przed konferencję nauczycieli lub przed przewodniczącego Rady Szkolnej Miejscowej; zagrożenie wykluczeniem lub wreszcie samo wykluczenie.

Wszelkie inne kary, a w szczególności chłosta cielesna, są niedopuszczalne.

O wymierzeniu kary zatrzymania w szkole po nauce lub o zagrożeniu wykluczeniem należy zawiadomić rodziców lub ich zastępców.

W klasach dyscyplinarnych, specjalnie urządzonych, tudzież w szkołach istniejących przy zakładach wychowawczych, przytuliskach i domach poprawy dla dzieci zaniedbanych, obowiązuje statut dla nich wydany, a przez odnośne władze zatwierdzony.

11) W razie powtarzania się ciężkich przekroczeń przepisów ze strony dzieci szkolnych winni nauczyciele porozumieć się z rodzicami lub ich zastępcami, aby z nimi omówić środki wychowawcze, jakie należałoby w dalszym ciągu zastosować, a w razie potrzeby spowodować ich interwencję.

b) Odnośnie do nauki.

1) Celem osiągnięcia pomyślnego stanu nauki winni nauczyciele przygotowywać się starannie do lekcji, poprawiać sumiennie ćwiczenia piśmienne dzieci szkolnych, stosować się ściśle do planu naukowego, nie odstępować od podziału godzin i poszczególnych godzin nauki nie używać inaczej, jak tylko na spełnienie kaźdoczesnego zadania nauki.

O ile nie zajdą żadne nadzwyczajne okoliczności, jest kaźdy nauczyciel odpowiedzialny za osiągnięcie przepisanege celu nauki.

Nauczyciele winni zapisywać codziennie do dziennika lekcyjnego przerobiony materiał naukowy, domowe ćwiczenia piśmienne i wypracowania szkolne, tudzież z należytą pilnością i starannością utrzymywać akta urzędowe, oraz wygotowywać świadectwa i zawiadomienia szkolne.

2) Nauczyciele mają ściśle przestrzegać przepisanege czasu nauki i mają wogóle celem zapewnienia spokojnego rozpoczęcia nauki jawić się w izbie szkolnej na kwadrans przed nauką, o ile nie zaprowadzono wspólnego nadzoru kilku

klasy mają wykonywać ściśle uchwały konferencji nauczycielskiej co do nadzorowania dzieci; winni też wszyscy brać udział w oficjalnych uroczystościach szkolnych.

3) Nauczyciele winni ściśle czuwać nad tem, aby do izb szkolnych wchodziły podczas nauki tylko osoby do tego uprawnione, tudzież aby prawidłowy tok nauki nie doznawał przeszkody.

Winni oni unikać użytkowania lokalności szkolnych w sposób niezgodny z ich przeznaczeniem i zachowywać ściśle przepisy higieny szkolnej.

4) Gospodarz klasy prowadzi dziennik lekcyjny i katalog klasowy; inne siły nauczycielskie, zajęte w klasie, czynią w nich zapiski, tyżące się przedmiotów naukowych i godzin nauki. Jeżeli w jednej klasie są połączone dwa oddziały (roczniki) nauki, należy prowadzić dziennik lekcyjny dla każdego oddziału (rocznika).

5) Wymiar godzin obowiązkowych nauczyciela stosuje się do potrzeb szkoły w granicach obowiązków, przyjętych w myśl ustawy.

6) We wszystkich pismach urzędowych, w katalogach, świadectwach i zawiadomieniach szkolnych należy używać jednolicie następujących cenzur:

a) Zachowanie się:

1. chwalebne,
2. zadowolające,
3. odpowiednie,
4. nieodpowiednie.

b) Pilność:

1. wytrwała,
2. zadowolająca,
3. dostateczna,
4. mała.

c) Postęp:

1. bardzo dobry,
2. dobry,

3. dostateczny,
4. niedostateczny.

d) Zewnętrzny porządek ćwiczeń piśmiennych:

1. bardzo staranny,
2. staranny,
3. mniej staranny,
4. niedbały.

Dla poszczególnych przedmiotów naukowych należy używać nazw programem oznaczonych, a postępy w przedmiotach podwójnych oceniać jedną cenzurą.

Klasyfikacja porządku zewnętrznego, ćwiczeń piśmiennych rozpoczyna się dopiero z trzecim rokiem nauki.

Uczęszczania do szkoły nie klasyfikuje się osobno; należy tylko podawać liczbę opuszczonych dni szkolnych, względnie godzin nauki, a mianowicie usprawiedliwionych i nieusprawiedliwionych.

7) Nauczyciele winni wyrobić sobie stanowczy sąd o wynikach pracy swoich uczniów w szkole w każdym półroczu i przed końcem półrocza wpisywać klasyfikację do katalogu klasowego.

Postęp dzieci pierwszego stopnia nauki należy w pierwszym półroczu klasyfikować jedną cenzurą wspólną dla wszystkich przedmiotów.

Ustalenie cenzury z zachowania się w szkołach dwu- i więcejklasowych jest zastrzeżone konferencji nauczycielskiej.

Cenzury „nieodpowiednie“ z zachowania się należy uzasadnić w katalogu klasowym uwagą, której nie wpisuje się do zawiadomienia szkolnego.

Cenzurę z pilności ustalają na końcu każdego półrocza wspólnie siły nauczycielskie, zatrudnione w dotyczącej klasie; odnosi się to także do cenzury z zewnętrznego porządku ćwiczeń piśmiennych, z tem jednak ograniczeniem, że tę cenzurę ustalają tylko siły nauczycielskie tych przedmiotów, z których odbywają się ćwiczenia piśmienne.

Jeżeli nie osiągnięto porozumienia co do poszczególnych cenzur, rozstrzyga konferencja nauczycielska.

8) Zawiadomienia szkolne wydaje się dwa razy w ciągu roku szkolnego, w dniach, wyznaczonych zgóry przez Radę

Szkolną Powiatową i podanych do publicznej wiadomości. Rozdaje je gospodarz klasy na ostatniej godzinie nauki.

Dzieci szkolne mają zawiadomienie przedłożyć rodzicom lub ich zastępcom do przejrzenia; ci zaś są obowiązani stwierdzić swoim podpisem, że zawiadomienie szkolne widzieli i, podpisawszy, zwrócić je za pośrednictwem dziecka gospodarzowi klasy.

Jeżeli gospodarz klasy żywi pewne wątpliwości, czy można polecić dziecku, aby zawiadomienie szkolne okazało rodzicom lub ich zastępcom, wówczas może przesłać im zawiadomienie w drodze urzędowej.

Z końcem roku szkolnego pozostawia się zawiadomienie szkolne rodzicom lub ich zastępcom. Przedkładają je oni ponownie dopiero na początku następnego roku szkolnego przy zgłoszeniu dziecka do szkoły.

9) Zawiadomienie szkolne ma zawierać:

1. nazwę powiatu szkolnego i szkoły, następnie oznaczenie klasy, oddziału i rocznika, do którego dziecko uczęszczało;

2. imię i nazwisko, datę urodzenia i wyznanie, względnie obrządek dziecka:

3. termin, od którego począwszy dziecko uczęszcza do szkoły powszechnej wogóle, tudzież termin przyjęcia do tej szkoły, do której obecnie uczęszcza;

4. ocenę zachowania się, pilności, postępów w poszczególnych przedmiotach naukowych i zewnętrznego porządku ćwiczeń piśmiennych w poszczególnych półroczach;

5. liczbę opuszczonych dni szkolnych, względnie godzin nauki, a mianowicie usprawiedliwionych i nieusprawiedliwionych;

6. miejsce i datę wydania, podpis dyrektora lub kierownika szkoły, nauczyciela religii i gospodarza klasy, oraz pieczęć urzędową.

Przy końcu roku szkolnego należy umieścić w zawiadomieniu szkolnem oświadczenie, czy dziecko jest uzdolnione, lub nie, do posunięcia do najbliższej klasy wyższej lub oddziału (rocznika) wyższego.

10) Jeżeli dziecko jest od nauki pewnego obowiązkowego przedmiotu naukowego uwolnione całkowicie, lub jeżeli nie pobiera w szkole nauki religii, ponieważ udzielania tej nauki

należy nie zapewniono, należy zamiast cenzury uwidocznić w zawiadomieniu szkolnem tę okoliczność.

Jeżeli jednak rodzice lub ich zastępcy przedłożą świadectwo ustanowionego prawnie nauczyciela religji, stwierdzające, że dziecko naukę religji pobierało, wówczas należy na podstawie tego świadectwa wpisać cenzurę z religji do zawiadomienia szkolnego.

11) O tem, czy dziecko jest uzdolnione, czy też nie, do do posunięcia do najbliższej klasy wyższej lub oddziału (rocznika), rozstrzyga na końcu roku szkolnego konferencja nauczycielska.

Przy decyzji w tej sprawie nie byłoby rzeczą słuszną brać pod rozwagę, jako moment jedynie rozstrzygający, pewien całkiem ściśle określony zasób wiadomości w obowiązkowych przedmiotach nauki szkoły powszechnej; nie należy przeto także do cenzury „niedostatecznej“ w tym lub owym przedmiocie naukowym przywiązywać w pewnych warunkach znaczenia rozstrzygającego. Należy raczej, uwzględniając w całej pełni okoliczności, a w szczególności wiek dziecka, zwrócić uwagę jedynie na to, czy ono posiada dojrzałość umysłową niezbędną, aby w przyszłym roku szkolnym mogło korzystać z nauki w najbliższej klasie wyższej lub oddziale (roczniku) wyższym.

Czy i o ile na wyższych stopniach nauki w szkołach więcejklasowych są dopuszczalne egzamina poprawcze z poszczególnych przedmiotów nauki, określa osobnemi rozporządzeniami władza szkolna.

12) Jeżeli dziecko przyjęto do szkoły dopiero w ciągu roku szkolnego, należy przy prawidłowej klasyfikacji z końcem półroczia i przy ocenianiu jego uzdolnienia do posunięcia uwzględnić także cenzury szkoły poprzedniej, uwidocznione w przyniesionem zawiadomieniu szkolnem.

13) Nauczyciele powinni dążyć ustawicznie do tego, aby dzieci uczęszczały do szkoły regularnie i punktualnie.

Obowiązkiem ich jest jak najściślej nadzorować frekwencję, powody nieregularnej frekwencji lub niepunktualności poszczególnych dzieci szkolnych badać, wpływać na usunięcie tych nieprawidłowości, badać dokładnie wiarygodność powodów podanych na usprawiedliwienie, każde samowolne opusz-

szczenie nauki szkolnej lub spóźnienie się dziecka stosownie karać i w celu zaradzenia złemu zawiadamiać o tem rodziców lub ich zastępców.

Mają oni współdziałać przy karaniu za opuszczanie nauki szkolnej, przedkładając wykazy absencji, a w wypadkach wskazanych mają spowodować po myśli IV tytułu Regulaminu wkroczenie sądu opiekuńczego przeciwko opieszłym rodzicom lub ich zastępcom.

6) *Wobec pielęgnowania zdrowia młodzieży.*

1) Nadzorując uczęszczanie do szkoły, winni nauczyciele przestrzegać ściśle przepisów o pielęgnowaniu zdrowia w szkole.

Dzieci, których obecność może obudzić obawę rozszerzenia chorób zaraźliwych, nie należy dopuszczać do szkoły. Na ponowne uczęszczanie do szkoły należy im zezwalać tylko zgodnie z przepisami sanitarnymi.

Również należy wydalać ze szkoły dzieci, nawiedzone chorobami budzącymi odrazę lub dzieci, przychodzące do szkoły w stanie, wywołującym obrzydzenie; takim dzieciom wolno jawić się w szkole dopiero po ustaniu powodu.

2) Nauczyciele mają we wszystkich sprawach, dotyczących się zdrowia dzieci szkolnych zasięgać rady lekarza, któremu poruczono pieczę nad stosunkami sanitarnymi w szkole oraz popierać wszechstronnie jego działalność.

3) Nauczycielom zakazuje się jak najsurowiej używać dzieci szkolnych do wywiadywania się o podejrzanym za słabnięciach współuczniów. Tylko w razie koniecznym — i to jedynie wtedy, jeżeli przeciw temu nie przemawiają żadne względy zdrowotne — wolno poruczyć dzieciom szkolnym udzielanie wiadomości rodzicom współuczniów.

7) *Inne obowiązki.*

1) Jeżeli nauczyciel z powodu niezdolności do służby lub z innych ważnych powodów nie może udzielać nauki lub wypełniać innych obowiązków służbowych, winien bezzwłocznie zawiadomić o tem kierownika szkoły i podać zarazem przyczynę, oraz, o ile to możliwe, także przypuszczalny czas trwania przeszkody.

O urlop dłuższy ponad trzy dni, którego udziela kierownik szkoły, mają siły nauczycielskie prosić Radę Szkolną Powiatową.

2) Nauczycielom zakazuje się jak najsurowiej używać dzieci szkolnych do załatwiania spraw i czynności, które są niezgodne z karnością szkolną, nie są w żadnym związku z celem nauki lub zagrażają zdrowiu dzieci; w szczególności nie wolno używać dzieci szkolnych do robót we własnym gospodarstwie domowym nauczyciela, do czyszczenia budynku szkolnego lub do wywiadywania się o podejrzanych zasłabnięciach współuczniów.

3) Nauczycielom z reguły nie wolno sprzedawać dzieciom szkolnym książek szkolnych lub przyborów do pisania i rysowania, jako też innych potrzebnych artykułów, ani też zalecać im pewnych oznaczonych sklepów z przyborami do pisania i rysowania. Gdzie jednak stosunki miejscowe koniecznie tego wymagają, może Rada Szkolna Powiatowa zezwolić, aby kierownik szkoły bez żadnego zysku postarał się dla dzieci szkolnych o potrzebne książki szkolne, przybory naukowe i inne artykuły.

Nauczyciele winni nadto wystrzegać się wszelkich kroków, zmierzających do rozpowszechniania książek szkolnych, tudzież przyborów i środków naukowych, gdyby powodu tego dopatrywać się można raczej w interesie nakładcy lub autora, niż w ich wartości pedagogicznej; winni unikać zachęcania dzieci do kupna własnych lub obcych utworów literackich, lub też zbierania na nie abonentów wśród młodzieży szkolnej.

4) Jakie zajęcia uboczne nie dadzą się pogodzić z urzędem nauczycielskim, tudzież, czy do objęcia ubocznego zatrudnienia musi się uzyskać zezwolenie władz szkolnych, postanawia władza szkolna.

Nauczycielom nie wolno udzielać w szkole nauki dodatkowej po godzinach szkolnych, oraz urządzać na sposób szkolny jakiegokolwiek ubocznej nauki dla dzieci szkolnych, za którą one płaciłyby wynagrodzenie.

5) Nauczycielom nie wolno przyjmować podarunków od dzieci szkolnych lub od ich rodziców, ani też zbierać pieniędzy między młodzieżą szkolną celem ofiarowania przy

jakiejs sposobności podarunku kierownikowi szkoły lub innej sile nauczycielskiej.

Inne składki pieniężne można urządzać w szkole tylko za wyraźnem zezwoleniem władzy szkolnej, jeżeli cel jest dobroczynny lub powszechnej użyteczności, tudzież jeżeli przytem ominie się wszelki niewłaściwy sposób zbierania składki i wykluczy jakikolwiek przymus bezpośredni lub pośredni.

Nauczyciel ma jedynie w ten sposób swój wpływ zaznaczyć, że szlachetny cel zaleci dzieciom szkolnym.

6) Prośby o uwolnienie ze służby z powodu dobrowolnego zrzeczenia się posady należy wносить u kierownictwa szkoły z reguły co najmniej na trzy miesiące przed końcem półrocza, względnie roku szkolnego; kierownictwo szkoły ma ją przedłożyć Radzie Szkolnej Powiatowej.

W żadnym razie nie wolno nauczycielowi opuścić służby szkolnej prędzej, dopóki nie zostanie od niej prawidłowo uwolniony.

7) Podania, wystosowane do władz szkolnych, winni nauczyciele wносить za pośrednictwem kierownictwa szkoły. Zażalenie na kierownika szkoły można wносить bezpośrednio do Rady Szkolnej Powiatowej.

8) Nauczyciele winni ciągle starać się o dalsze kształcenie się własne.

9) W razie potrzeby mają siły nauczycielskie być pomocne kierownikowi szkoły w prowadzeniu aktów urzędowych.

B) Obowiązki kierownika szkoły.

1) Bezpośrednim przełożonym każdej więcejklasowej szkoły powszechnej jest nauczyciel, zamianowany jej kierownikiem lub dyrektorem (kierowniczką, dyrektorką).

W razie jego przeszkody obejmuje zastępstwo jedna z sił nauczycielskich według starszeństwa, dopóki Rada Szkolna Powiatowa nie poruczy zastępstwa innej sile nauczycielskiej.

Kierownik szkoły zarządza całym zakładem; on jest w pierwszej linii odpowiedzialny za ściśle wykonywanie ustaw i rozporządzeń oraz wskazówek władz i nadzorczych organów szkolnych, tudzież za prawidłowy stan szkoły.

2) Kierownik szkoły zastępuje szkołę nazewnątrz, pośredniczy w stosunku urzędowym z władzami szkolnymi i przechowuje pieczęć urzędową.

3) Kierownik szkoły ma wdrażać podwładne mu siły nauczycielskie do wiernego wypełniania obowiązków i wspierać je wedle sił w wykonywaniu ich zawodu. Ma on przyświecać im dobrym przykładem, pomagać radą i czynem przy udzielaniu nauki, we wszystkich sprawach dotyczących karności szkolnej i w stosunku ze stronami, oraz w sposób poważny wpływać na ich zachowanie się, ilekroć to się okaże potrzebne.

4) Kierownik szkoły winien czuwać nad tem, aby uchwalone na konferencji nauczycielskiej jednolite zasady nauczania, karności szkolnej i urzędzenia szkoły stosowano i przeprowadzano równomiernie; z tego też powodu ma być z reguły obecnym w budynku szkolnym podczas trwania nauki, zwracać jak największą uwagę na skuteczność wychowania i nauczania, hospitować często naukę wszystkich sił nauczycielskich w szkole zatrudnionych i dążyć do usunięcia ewentualnych nieporządków i nadużyć.

Nie wolno mu czynić uwag siłom nauczycielskim w obecności dzieci szkolnych, lub w inny sposób naruszać ich powagi.

Bezpośredni nadzór nad stanem i postępem nauki religji służy właściwemu kościołowi lub stowarzyszeniu religijnemu.

5) Na początku roku szkolnego układa kierownik szkoły podział godzin, przeznacza, o ile to nie nastąpiło już z końcem ubiegłego roku szkolnego, dla każdej klasy gospodarza i przydziela w razie potrzeby poszczególne przedmioty nauki w klasach innym siłom nauczycielskim.

Przy tem winien on uwzględniać według możliwości uzasadnione życzenia sił nauczycielskich i w ogólności uważać na to, aby one stosownie do swej kwalifikacji nauczycielskiej i w zakresie obowiązkowego wymiaru godzin były zajęte jak najrównomierniej.

Jeżeli szkoła nie ma własnego nauczyciela religji, należy godziny nauki religji wyznaczać w porozumieniu z urzędem parafjalnym, względnie z przełożeniem izraelskiej gminy wyznaniowej. Gdyby nie można w tym względzie osiągnąć zgody, należy odnieść się do Rady Szkolnej Powiatowej. Urząd

parafjalny, względnie przełożenie izraelskiej gminy wyznaniowej, ma w należyłym czasie przed rozpoczęciem roku szkolnego podać kierownikowi szkoły do wiadomości swoje życzenia co do wyznaczenia godzin na naukę religii, tudzież nazwiska osób, którym poruczono jej udzielanie.

Ustalony podział godzin należy w szkołach powszechnych dwu- i więcej klasowych, po przeprowadzeniu nad nim obrad na konferencji nauczycielskiej, przedłożyć do zatwierdzenia Radzie szkolnej Powiatowej wraz z zarządzeniami, wydanymi co do rozdziału klas i przedmiotów naukowych.

6) W każdej szkole powszechnej należy utrzymywać następujące akta urzędowe: kronikę szkolną, inwentarz szkolny, protokół czynności, indeks normaljów, księgę wizytacyjną, katalogi biblioteczne, spis książek dla ubogich dzieci, spis książek zaleconych do bibliotek młodzieży szkolnej, katalogi klasowe, względnie katalog główny, wykazy uczęszczania, dzienniki lekcyjne, nadto szczegółowe plany naukowe, a w szkołach dwu- i więcej klasowych protokół konferencyjny.

Akta urzędowe prowadzi kierownik szkoły. On także czuwa nad należytem prowadzeniem dziennika lekcyjnego i katalogu klasowego przez gospodarzy klasy.

7) Kierownik szkoły winien poznać dokładnie wpływające rozporządzenia władz szkolnych i wszystkie inne normalja, oraz zaznajamiać z nimi podwładne siły nauczycielskie; winien notować wszystkie przepisy i rozporządzenia po porządku w indeksie normaljów i przechowywać według roczników. Nauczycielowi wolno w każdej chwili korzystać z indeksu normaljów i zbioru normaljów.

Nieznajomość ogłoszonych przepisów nie stanowi w danym razie żadnej podstawy do usprawiedliwienia.

8) Kierownik szkoły sprawuje nadzór nad budynkiem szkolnym i porządkiem domowym. Winien on przestrzegać, aby w budynku szkolnym były ściśle zachowywane przepisy sanitarne, aby w budynku oraz na boisku, przeznaczonem na zabawy i gimnastykę, panowały czystość i porządek, aby izby szkolne, urządzenie i sprzęty szkolne, zbiory i biblioteki znajdowały się w stanie, odpowiadającym celowi nauki i higienie, tudzież, aby budynek szkolny wraz ze wszystkimi przynależnościami nie był ani przez siły nauczycielskie ani przez

kogokolwiek innego używany w sposób sprzeczny z jego przeznaczeniem. Zezwolenie na używanie ubikacyj szkolnych do innych celów, aniżeli szkolnych, przysługuje w każdym poszczególnym przypadku Kuratorjum Okręgu Szkolnego.

Jeżeli mają być wydane jakie zarządzenia ze względu na stan budowlany lub sanitarny budynku szkolnego lub w sprawie sprzętów i urządzeń szkolnych, winien kierownik szkoły zwrócić się natychmiast o pomoc do władz szkolnych.

Kierownik szkoły ma nadto utrzymywać w należyтым stanie ogród szkolny i doświadczalne pole gospodarcze; nie wolno mu tych nieruchomości używać na cele odmienne lub też wydzierżawiać.

Przy oddawaniu budynku szkolnego wraz z przynależnościami następcy należy sporządzić protokół w dwóch równobrzmiących egzemplarzach, z których jeden zostaje w aktach szkolnych, a drugi przedkłada się Radzie Szkolnej Powiatowej.

9) Bezpośredni nadzór nad środkami naukowemi i nad bibliotekami, oraz prowadzenie katalogów biblioteczných może konferencja nauczycielska przekazać jednej lub więcej siłom nauczycielskim pod zwierzchniczým nadzorem kierownika szkoły.

Bezpośredni nadzór nad poszczególnymi izbami szkolnemi i nad znajdującem się w nich urządzeniem i sprzętami sprawuje gospodarz klasy.

10) Kierownik szkoły, a w razie przeszkody jego zastępca, jest przewodniczącym konferencji nauczycielskiej.

11) Konferencję nauczycielską zwołuje przewodniczący na godzinę oznaczoną, poza czasem nauki szkolnej, jednakże nie na dzień ferjalny.

Nadzwyczajną konferencję nauczycielską należy odbyć, jeżeli kierownik sam uzna nagłą jej potrzebę, lub jeżeli dwaj członkowie grona nauczycielskiego przedstawią taki wniosek, podając powód i porządek dzienny.

Wyznaczając termin konferencji, ma przewodniczący zważać na to, aby wszyscy członkowie grona razem z nauczycielami religji mogli wziąć w niej udział bez osobnych wydatków.

Konferencja nauczycielska ma trwać z reguły nie dłużej aniżeli trzy godziny; jeżeli nie można wyczerpać porządku

dziennego, należy obrady przerwać i prowadzić je dalej w jednym z dni najbliższych.

Przewodniczący zaprasza członków na konferencję piśmiennie, podając porządek dzienny.

We wszystkich obradach, dotyczących się higieny szkolnej lub stanu zdrowia poszczególnych dzieci szkolnych, winien brać udział z głosem doradczym lekarz, któremu poruczono czuwanie nad sprawami zdrowotnymi szkoły (lekarz szkolny).

12) Przewodniczący otwiera obrady i kieruje nimi; on jest odpowiedzialny za regularne odbywanie się konferencji i za prawidłowy tok obrad. Szczególnie winien on dbać o to, aby obrady konferencji odbywały się w sposób zgodny z powagą szkoły, a z wykluczeniem wszelkich wycieczek osobistych.

Jeżeli zauważy, że sprawa, poruszona na konferencji nauczycielskiej, przekracza jej zakres działania, powinien nie dopuścić do dalszego jej omawiania; jeżeli okaże się potrzebnym, aby w obradach wziął udział członek grona nieobecny na konferencji, należy sprawę tę odroczyć do konferencji najbliższej. Kierownik jest uprawniony i obowiązany wstrzymać wykonanie każdej takiej uchwały, która według jego przekonania sprzeciwia się przepisom lub zagraża dobru szkoły.

13) Uchwały konferencji zapadają zwykłą większością głosów. Przewodniczący głosuje również; przy równości głosów jego głos rozstrzyga.

Członkowie, którzy nie zgadzają się z zapadłą uchwałą, mają prawo podać swoje zdanie odmienne do protokołu i żądać, aby protokół przedłożono Radzie Szkolnej Powiatowej

Nie odracza to jednak wykonania uchwały, powziętej prawidłowo, a nie zawieszanej; członkowie są obowiązani także i wtedy stosować się do tej uchwały, chociażby zgłosili przeciw niej sprzeciw.

14) Z obrad spisuje się protokół, w którym należy zwięźle i jasno przedstawić przebieg obrad, wnioski, głosowanie i uchwały; należy w nim także wymienić nieobecnych członków grona i podać powód ich nieobecności.

Protokół spisują kolejno członkowie konferencji z wyjątkiem nauczycieli religji, ustanowionych przez kościół lub stowarzyszenie religijne, tudzież z wyjątkiem członków, nie posiadających pełnego prawa głosowania; protokół ma być

najpóźniej do trzech dni po konferencji zamknięty i przez wszystkich na niej obecnych podpisany.

Członkowie, którzy byli nieobecni, winni dodatkowo protokół przeczytać i stwierdzić to swym podpisem.

Na żądanie poszczególnych członków, tudzież w razie wstrzymania pewnej powziętej uchwały przez przewodniczącego, należy protokół bezzwłocznie przedłożyć Radzie Szkolnej Powiatowej, która po zbadaniu sprawy wyda stosowne zarządzenia.

15) W szkole jednoklasowej przechodzą uprawnienia konferencji nauczycielskiej na samoistnego nauczyciela, sprawującego zarząd szkoły; winien on jednak sprawy odnoszące się do klasyfikacji omówić poprzednio z nauczycielem religii tudzież z innymi siłami nauczycielskimi, czynnymi ewentualnie w szkole.

VI. Higjena szkolna.

Dbałość o zdrowie powierzonej sobie młodzieży jest jednym z najważniejszych obowiązków zawodowych nauczyciela szkół powszechnych. Uznały to władze państwowe, a to tak Ministerstwo W. R. i O. P., jak również i Ministerstwo Zdrowia, wydając cały szereg rozporządzeń, dotyczących tej sprawy.

I. Nadto Sejm ustawodawczy uchwalił ustawę o przymusowym szczepieniu ochronnem przeciw ospie (z 19 lipca 1919). Art. 8. tej ustawy brzmi:

„Rodzice, opiekunowie i wogóle osoby, do których należy opieka nad dziećmi, podlegającymi szczepieniu, odpowiedzialni są za to, aby dzieci te w przepisanych terminach były zaszczepione.

Dzieci nieszczepionych nie wolno przyjmować do szkół lub innych zakładów naukowych i wychowawczych.

Przeszkadzanie poddaniu się innych osób szczepieniu ochronnemu lub namawianie ich do uchylenia się od szczepienia podlega karze“.

II. W myśl ustawy z 25 lipca 1919 ciąży na nauczycielu obowiązek zgłaszania każdego wypadku zachorowania na niżej wymienione choroby u władz gminnych względnie w urzędach sanitarnych.

Obowiązkowi zgłaszania podlegają:

a) ostre choroby zakaźne, a to: 1) dżuma, 2) ospa naturalna, 3) cholera azjatycka, 4) dur brzuszny i rzekomy, 5) dur plamisty, 6) dur powrotny, 7) czerwonka, 8) płonica, 9) błonica, 10) nagminne zapalenie opon mózgowo-rdzeniowych, 11) odra, 12) róża, 13) krztusiec czyli koklusz, 14) zimnica, 15) zakażenie połogowe.

b) przewlekłe choroby zakaźne: 1) trąd, 2) gruźlica, 3) jaglica (egipskie zapalenie oczu).

c) ostre i przewlekłe choroby odzwierzęce: 1) wąglik, 2) nosaczizna, 3) włośnica, 4) wodowstręt.

d) masowe zatrucia jadami mięsnymi i rybiemi oraz chemikaljami.

III. Celem zapobieżenia szerzeniu się chorób zakaźnych przez szkoły i zakłady wychowawcze wydało Min. W. R. i O. P. następujące:

Przepisy zapobiegawcze.

A) Przepisy ogólne.

§ 1.

Każda szkoła, zarówno niższa, jak średnia i wyższa, każdy zakład wychowawczy (żłóbki, ochronki, szwalnie, zakłady freblowskie, ogródki dziecięce, bursy, internaty i t. p.) znajdują się pod stałą opieką higieniczno-lekarską. W szkołach i zakładach naukowych państwowych opieką tą organizuje państwo, w szkołach i zakładach naukowych samorządowych miejskich i wiejskich samorządy miejskie i wiejskie, w szkołach i zakładach naukowych prywatnych — właściciele i kierownicy tych zakładów.

§ 2.

Każda szkoła oraz wszelki zakład naukowo-wychowawczy prowadzi specjalną książkę sanitarną, kontrolowaną przez lekarzy powiatowych, wizytatorów i inspektorów szkolnych powiatowych. W książce tej mają być notowane warunki sanitarne pomieszczeń szkolnych, środki, przedsięwzięte w celu naprawy braków sanitarnych i wszystkie zachorowania zakaźne wśród młodzieży szkolnej.

§ 3.

Dozór nad prawidłowością opieki higjeniczno-lekarskiej we wszystkich szkołach i zakładach wychowawczych sprawują lekarze powiatowi w porozumieniu z lekarzami szkolnymi. W szkołach wiejskich lekarz powiatowy sam do czasu sprawuje opiekę higjeniczno-lekarską.

§ 4.

Władze szkolne i lekarze szkolni powinni jak najenergiczniej przeciwdziałać szerzeniu się chorób zakaźnych za pośrednictwem szkół, stosując się ściśle do niżej podanych przepisów i rozporządzeń.

B) Przepisy szczegółowe.

§ 5.

Szczególną uwagę zwrócić należy na utrzymanie w należytej czystości budynków i lokalów szkolnych, dziedzińców, studzien i ustępów szkolnych. W sprawie sprzątnia, przewietrzania, oświetlania i ogrzewania pomieszczeń szkolnych wszystkie szkoły obowiązują szczegółowy regulamin. Konieczne jest zwrócenie specjalnej uwagi na walkę z kurzem, jako przENOŚnikiem zarazków chorobowych (mycie podłóg, zaprawa pyłochronna, odkurzacze, rozpylacze i t. p.). Ustępy należy regularnie oczyszczać, a w razie potrzeby odkażać. Przynajmniej trzy razy do roku należy dokonywać gruntownego czyszczenia wszystkich pomieszczeń szkolnych i obejścia szkolnego. Studnię szkolną zabezpieczyć należy od zanieczyszczeń. Wodę ze studni szkolnej należy co pewien czas poddawać

badaniu bakterjologicznemu. W razie panowania w okolicy epidemji biegunki krwawej (czerwonki), tyfusu brzuszego, cholery zaopatrzyć szkołę w wodę przegotowaną, zabraniając picia surowej.

§ 6.

Następujące choroby ze względu na łatwość szerzenia się wymagają odnośnie do szkół i zakładów wychowawczych specjalnych przepisów i zarządzeń:

- a) płonica (szkarlatyna), ospa naturalna, błonica (dyfteryt), odra, krztusiec (koklusz), drętwnica karku, biegunka krwawa (dysenterja), tyfus (dur) plamisty, tyfus (dur) brzuszny, tyfus (dur) powrotny, cholera azjatycka;
- b) różyczka, ospa wietrzna, influenza (grypa), świnka, nosacizna, ostry paraliż dziecięcy, karbunkuł, gruźlica płuc i krtani z wydzieliną, zawierającą zarazki gruźlicze, syfilis z wydzieliną zaraźliwą, jagłca (trachoma) i inne nieżyty łącznicy oka z wydzieliną zaraźliwą, parch, świerzba i liszaj strzygący.

§ 7.

Osoby z personelu nauczycielskiego, z pośród młodzieży szkolnej i służby szkolnej w razie zachorowania na jedną z chorób, wymienionych w § 6, nie mają prawa uczęszczania do szkoły.

Lekarz urzędowy i lekarz leczący obowiązani są w każdym przypadku zachorowania nauczyciela, ucznia lub służby szkolnej na jedną z chorób, wymienionych w § 6 a, natychmiast zawiadomić kierownika lub kierowniczkę szkoły. Również rodzina nauczyciela, ucznia lub służącego, który zapadł na jedną z chorób, wymienionych w § 6 a, powinna bezzwłocznie zawiadomić o tem kierownika lub kierowniczkę szkoły, do której nauczyciel lub uczeń uczęszcza.

§ 8.

Osoby z personelu nauczycielskiego, z pośród młodzieży szkolnej i służby szkolnej w razie zachorowania na jedną z chorób, o których mowa w § 6, mogą ponownie uczęszczać

do szkoły, jeżeli według przedstawionego świadectwa lekarskiego nie dają powodu do obawy o rozszerzenie choroby, albo o ile upłynął termin zaraźliwości, przyjęty dla poszczególnych chorób (patrz tabelkę). Szkoła i dozór higieniczno-lekarski szkolny powinny czuwać nad tem, ażeby termin zaraźliwości był ściśle przestrzegany, ażeby ci, co przebyli choroby zakaźne, przed przyjściem do szkoły po wyzdrowieniu dwukrotnie się wykąпали, ażeby dzieci miały włosy krótko obcięte, a ubranie, bielizna, książki, zwłaszcza pochodzące z biblioteki szkolnej — i inne przedmioty, z którymi osoby chore się stykały, uległy gruntownemu odkażeniu.

Uczeń, przybywający do szkoły po chorobie zakaźnej, zasadniczo powinien być wpuszczony do klasy dopiero na podstawie zezwolenia lekarza szkolnego.

§ 9.

Osoby zdrowe z personelu nauczycielskiego, z pośród młodzieży i służby szkolnej, w razie zapadnięcia kogoś z domowników na którąkolwiek z chorób, wymienionych w § 6 a, nie mają prawa uczęszczania do szkoły dopóty, dopóki istnieje obawa, że mogą przyczynić się do rozszerzenia choroby.

Lekarz urzędowy lub lekarz leczący o każdym podobnym przypadku powinien zawiadomić kierownika lub kierowniczkę szkoły z wyrażeniem swej opinii co do możliwości lub niemożności uczęszczania danej osoby do szkoły.

Szkoła powinna przyczyniać się do tego, ażeby dzieci, nieuczęszczające do szkoły dla wyłuszczonej wyżej powodów, nie obcowaly z innymi dziećmi.

Nauczycielom i uczniom nie wolno odwiedzać chorych, wymienionych w § 6 a, ani odwiedzać zwłok osób, zmarłych wskutek jednej z chorób, wymienionych w § 6 a, ani też brać udziału w pogrzebach, a to dla uniknięcia stykania się z rodziną zmarłego i pobytu w jego mieszkaniu.

§ 10.

Osoby zdrowe z personelu nauczycielskiego, z pośród młodzieży szkolnej i służby szkolnej, o których mowa w § 9, mogą uczęszczać do szkoły, jeżeli chorzy domownicy wyzdrow-

wieli, albo zostali przewiezieni do szpitali, albo też zmarli, a ich pomieszczenia, obięż i bielizna uległy należytemu odkażeniu. Wolno in uczęszczać do szkoły, o ile zostali należyście odosobnieni od chorej osoby w innem mieszkaniu lub domu, przytem ci, co danej choroby nigdy nie przechodzili, mogą powrócić do szkoły dopiero po upływie okresu wylęgania się odpowiedniej choroby (patrz tabelkę) i po dokonaniu odkażenia ich odzieży, ci zaś, co daną chorobę już dawniej przechodzili, mogą być dopuszczeni do szkoły wcześniej, za każdorazowym zezwoleniem lekarza i po odkażeniu mieszkania ich i odzieży.

§ 11.

W razie ujawnienia wśród dżiatwy szkolnej przypadku zachorowania na błonicę (dyfteryt), należy dzieci, zapadające na wszelkie zapalenia gardzieli (anginy), otoczyć szczególną opieką i ich wydzieliny z nosa i gardzieli poddać badaniu bakterjologicznemu. W razie znalezienia w tej wydzielinie zarazków błonicy, dzieci takie należy niezwłocznie odosobnić.

Jeżeli w danej miejscowości wystąpiła epidemicznie błonica, lekarz powiatowy może zarządzić zastrzykiwanie zapobiegawcze surowicy przeciwbłoniczej wszystkim dzieciom w szkole.

§ 12.

W razie występowania w szkołach i zakładach wychowawczych przypadków zachorowania na błonicę (dyfteryt), płonicę (szkarlatynę), drętvicę karku, lekarze szkolni i nauczyciele powinni zalecać dżiatwie szkolnej częste płókanie jamy ustnej i gardła środkami odkażającemi.

§ 13.

Dzieci, dotknięte jaglicą bez wydzieliny, mogą uczęszczać do szkoły, należy jednak trzymać je zdala od dzieci zdrowych.

§ 14.

W razie zachorowania kogoś z personelu nauczycielskiego, dżiatwy szkolnej lub personelu służbowego przy objawach,

wzbudzających podejrzenie na gruźlicę (wybitne wychudnięcie, kaszel z plwociną, zwłaszcza krwawą i t. p.), należy, by osoba taka poddała się badaniu lekarskiemu i ażeby plwocina jej została zbadana bakterjologicznie.

Osoby z gruźlicą otwartą pod żadnym pozorem w szkole przebywać nie powinny.

W pomieszczeniach szkolnych ma być rozstawiona dostateczna liczba odpowiednio wysoko wystawionych spluwaczek, wypełnionych wodą, codziennie zmienianą. Plucie na podłogę jest surowo wzbronione.

§ 15.

W razie pojawienia się w szkole albo w zakładzie naukowo-wychowawczym przypadku ospy naturalnej, wszystkie osoby, które pośrednio lub bezpośrednio stykały się z chorym, powinny poddać się szczepieniu ponownie (za wyjątkiem tych osób, które przebyły ospę naturalną lub miały skutecznie szczepioną ospę w ciągu ostatnich lat 5-ciu).

§ 16.

W razie pojawienia się w szkole lub zakładzie naukowo-wychowawczym choćby jednego przypadku tyfusu (duru) plamistego, należy zbadać dzieci na wszawicę, a w razie potrzeby poddać je i ich odzież odwszeniu. (U dziewcząt, dotkniętych wszawicą głowy, zaleca się strzyżenie włosów).

§ 17.

Jeżeli wydarzy się przypadek zachorowania osoby, mieszkającej w samym gmachu szkolnym, na płonicę (szkarlatynę), ospę naturalną, błonicę (dyfteryt), drętvicę karku, biegunkę krwawą (dyzenterję), tyfus (dur) brzuszny, tyfus (dur) plamisty, tyfus (dur) powrotny, cholereę azjatycką, odrę, krztusiec (koklusz), nosaciznę, ostry paraliż dziecięcy, węglík (karbunkuł), wtedy zarząd szkoły powinien niezwłocznie zawiadomić o tem lekarza urzędowego i, o ile chorego według zaświadczenia lekarskiego nie można w jego pomieszczeniu ściśle odosobnić lub natychmiast przewieźć do szpitala lub w inne miejsce odpowiednie, zarząd szkoły powinien po porozumieniu się

z lekarzem urzędowym szkołę niezwłocznie zamknąć aż do chwili usunięcia chorego z mieszkania, odosobnienia rodziny i otoczenia chorego oraz odkażenia lokalu szkolnego, zawiadamiając o tem wyższe władze szkolne.

§ 18.

Jeżeli która z wymienionych w § 6 a chorób wydarzy się w internacie, pensjonacie, bursie i t. p. zakładzie, wtedy należy jak najstaranniej odosobnić osobę chorą i, o ile można, zupełnie usunąć ją z zakładu, przewożąc do szpitala lub w inne miejsce odpowiednie. Zdrowych z pośród otoczenia należy odosobnić na odpowiedni przeciąg czasu (patrz tabelkę) albo na miejscu, albo w domu izolacyjnym. Zamykać tych zakładów i rozsyłać pensjonarzy nie należy, gdyż w ten sposób możnaby tem bardziej przyczynić się do rozszerzenia choroby zakaźnej.

U osób, które odbyły termin izolacji, pożądanę jest badanie wydzielin w celu wykrycia siewców (roznosicieli) zarazków.

§ 19.

Jeśli w danej miejscowości panuje epidemicznie jedna z chorób zakaźnych, wymienionych w § 6 a, — wtedy może zajść potrzeba zamykania poszczególnych klas lub oddziałów. — Zarząd szkoły w tych rarach obowiązany jest zasięgnąć opinii lekarza urzędowego i zastosować się do jego postanowień. W przypadkach nagłych, nie cierpiących zwłoki, kierownik szkoły, zamyka zakład na własną odpowiedzialność, znosząc się bezzwłocznie z lekarzem powiatowym i ze swemi wyższymi władzami szkolnemi i opiekami szkolnemi.

Jeżeli epidemja ogranicza się do pewnych dzielnic miasta lub okolicy, należy przede wszystkim wykluczać ze szkoły dzieci, tam zamieszkałe.

§ 20.

Ponownie otworzyć szkołę można za zezwoleniem lekarza urzędowego, po odkażeniu klas i innych pomieszczeń szkolnych.

§ 21.

Przepisy powyższe stosują się także do wszystkich zakładów wychowawczych w rodzaju żłobków, ochron, ogródków dziecięcych, zakładów freblowskich, chederów i t. p. Wobec specjalnej wrażliwości i małej odporności organizmu dziatwy w wieku przedszkolnym, należy zwrócić szczególną uwagę na walkę w tych zakładach z odrą, krztuścem (kokluszem), płonicą (szkarlatyną), błonicą (dyfterytem) i ospą.

§ 22.

Za przestrzeganie powyższych przepisów odpowiedzialni są kierownicy i kierowniczkę zakładów, lekarze szkolni i rodzice lub opiekunowie dziatwy szkolnej.

§ 23.

Zaleca się podczas wykładu nauk przyrodniczych w szkole lub przy innych odpowiednich okolicznościach pouczanie młodzieży szkolnej o znaczeniu chorób zakaźnych, sposobach ich szerzenia się, środkach, jakimi je zwalczać można i należy. Jednocześnie należy też przy sposobności uświadamiać rodziny uczniów o wielkiej doniosłości walki z chorobami zakaźnymi, ażeby uzyskać ich pomoc i współdziałanie w tej walce.

Terminy niedopuszczania do szkoły:

a) chorej dziatwy szkolnej i osób z pośród personelu nauczycielskiego i służbowego, dotkniętych chorobą zakaźną, jak również b) zdrowych współmieszkańców chorego.

NAZWA CHOROBY	Termin niedopuszczenia do szkoły chorego dziecka oraz chorych osób z pośród personelu nauczycielskiego w przypadkach o przebiegu normalnym	Termin niedopuszczenia do szkoły zdrowych współmieszkańców, którzy poprzednio danej choroby nie przechodzili, po odosobnieniu ich od osoby chorej*)
Płonica (szkarlatyna)	6 tygodni od wystąpienia wysypki, jeżeli niema już śladów łuszczenia się skóry	2 tygodnie
Odra	2 tygodnie od wystąpienia wysypki	2 tygodnie

*) Jeżeli współmieszkaniec chorego odosobnionego przechodził wymienione poprzednio choroby, to może być dopuszczony wcześniej do szkoły za każdorazowym zezwoleniem lekarza i po dokonaniu odkażenia jego mieszkania i odzieży.

NAZWA CHOROBY	Termin niedopuszczenia do szkoły chorego dziecka oraz chorych osób z pośród personelu nauczycielskiego w przypadkach o przebiegu normalnym	Termin niedopuszczenia do szkoły zdrowych współmieszkańców, którzy poprzednio danej chorobą nie przechorowali, po odosobnieniu ich od osoby chorej
Różyczka	2 tygodnie od wystąpienia wysypki	2 tygodnie
Ospa naturalna	6 tygodni od początku choroby	2 tygodnie
Ospa wietrzna	2 tygodnie od wystąpienia wysypki, jeżeli strupki odpadły	2 tygodnie
Krzusiec (koklusz)	6 tygodni od początku choroby, jeżeli kaszel napadowy ustał zupełnie	2 tygodnie
Błonica (dyfteryt)	3 tygodnie od początku choroby. Pożądane dwukrotne badanie gardzieli na prątki błonniczne	7 dni, jeżeli w gardzieli niema zmian zapalnych lub po dwukrotnym ujemnym wyniku badania bakterjologicznego
Świnka	2 tygodnie od wystąpienia opuchnięcia śliniawek przyusznych	2 tygodnie
Drewnica karku	Co najmniej 6 tygodni od początku choroby po ujemnym wyniku badania wydzielin z nosa i z gardła na drobnoustroje specyficzne	2 tygodnie. Pożądane dwukrotne badanie wydzielin z nosa i z gardła na drobnoustroje specyficzne
Tyfus (dur) plamisty	6 tygodni od początku choroby	3 tygodnie
Tyfus (dur) brzuszny	6 tygodni od początku choroby	2 tygodnie
Biegunka krwawa (czerwonka-dyżenterja)	W tydzień po ustąpieniu zupełnem biegunki. Pożądane jest badanie bakterjologiczne wypróżnień	7 dni
Cholera azjatycka	O ile badanie bakterjologiczne nie wykaże w kale drobnoustrojów specyficznych	O ile badanie bakterjologiczne nie wykaże w kale drobnoustrojów specyficznych

IV. Wiele cennych wskazówek higienicznych zawierają także następujące wskazówki zdrowotne, wydane przez Ministerstwo W. R. i O. P. w r. 1919.

I. W sprawie spędzania przerw między lekcjami.

1) Podczas każdej przerwy między lekcjami wszyscy uczniowie opuszczają klasy, przyczem dla kontroli nauczyciel wychodzi z klasy ostatni, polecając dyżurnemu lub woźnemu otworzyć okna na dłuższy lub krótszy przeciąg czasu, zależnie od ciepłoty zewnętrznej;

2) uczniowie po wyjściu z klasy, o ile tylko przy szkole istnieje odpowiedni dziedziniec lub teren boiskowy, wybiegają na dziedziniec lub boisko i jedynie w razie zupełnie nieodpowiedniej pogody (deszcz, błoto, zbyt niska ciepłota) pozostają na kurytarzach lub w salach rekreacyjnych;

3) uczenie się lekcji, czytanie książek podczas przerw między lekcjami jest niedozwolone. Spożywanie posiłku z reguły odbywa się tylko podczas przerwy, wyznaczonej przez Zarząd szkoły.

II. Korzystanie z terenów boiskowych.

Wobec wielkiego braku w lokalach szkolnych odpowiednich sal gimnastycznych zaleca się Zarządom szkół dla celów lekcji gimnastyki, a zwłaszcza gier i zabaw ruchowych, porozumienie się co do korzystania z najbliższych sąsiednich sal gimnastycznych, społecznych lub prywatnych ewentualnie wspólne urządzenie podobnych sal, a również korzystanie z najbliższych terenów boiskowych, czyto w parkach i w ogrodach publicznych (n. p. z terenów ogrodów im. Raua w Warszawie) czyto z innych wolnych placów rządowych, społecznych lub prywatnych.

III. W sprawie przepełnienia klas.

Zarówno ze względów pedagogicznych, jak i zdrowotnych, zaleca się unikanie przepełnienia klas i ściśle przestrzeganie norm przestrzennych i objętościowych. Klasa z wymiarami normalnymi (9 metrów długości, 6 metrów szerokości, 3·5 metra wysokości) winna mieścić nie więcej nad 42 uczniów, siedzących w 7 rzędach po 6 w 3 ławkach dwusiedzeniowych.

Przy innych wymiarach klas należy baczyć, ażeby na ucznia przypadło co najmniej 1 metr kwadratowy powierzchni podłogi i 3 i pół metra sześciennego objętości klasy.

IV. Stosowanie zaprawy pyłochronnej.

Jednym ze środków walki z chorobami zakaźnymi w szkole, oprócz ścisłego przestrzegania terminów odosobnienia chorych i ich otoczenia zgodnie z przepisami obowiązującymi, jest staranne spełnianie podanych w książce sanitarnej przepisów, dotyczących utrzymania czystości i porządku w lokalach szkolnych, zwłaszcza zaś zwalczanie kurzu, który sprzyja przenoszeniu się zarazków chorobotwórczych. Walkę tę ułatwia wiązanie kurzu zapomocą nasycania kilka razy do roku podłogi t. zw. zaprawą pyłochronną. Środek ten, wypróbowany w wielu szkołach, zaleca się jako skuteczny w zwalczaniu kurzu i zapobiegający przez to chorobom dróg oddechowych uczniów i nauczycieli i szerzeniu się chorób zakaźnych przez szkoły.

V. Dożywianie dziatwy szkolnej.

Zaleca się Zarządom szkół, a zwłaszcza Opiekom szkolnym i lekarzom szkolnym czuwanie nad sprawą dożywiania dzieci. Na przedstawienia Wydziału Higjeny Szkolnej Centralny Komitet Opieki nad Dziećmi (Warszawa, Hotel Bristol) zgodził się wydawać porcje także dla dzieci starszych ponad lat 15, specjalnie zakwalifikowanych przez lekarza szkolnego. Na prowincji należy się zwracać o pomoc do komitetów miejscowych.

VI. W sprawie zdrowia nauczycieli.

Zechce Dyrekcja zwrócić uwagę na stan zdrowia personelu nauczycielskiego i jeżeli który z nauczycieli jest widocznie chory na chorobę, która mogłaby się udzielić uczniom (np. gruźlica), należy o tem donieść Ministerstwu osobnem sprawozdaniem.

* * *

Wszystkie powyższe przepisy nie wyczerpują całokształtu postulatów higjeny szkolnej.

Interesujące i bardziej wyczerpujące są:

Postanowienia

dotyczące zachowania przepisów sanitarnych w publicznych szkołach powszechnych b. zaboru austriackiego, wydane wr. 1875, a obowiązujące tam do dziś.

Ponieważ zawierają one dużo materiału z zakresu codziennej praktyki pedagogiczno-higienicznej nauczyciela szkół powszechnych i mogą być z korzyścią stosowane na terenie całego Państwa, przytaczamy je w całości.

§ 1.

Izba szkolna, schody i kurytarze mają być codzień starannie wymiatane i w miarę potrzeby, co najmniej cztery razy do roku, należyście wmyte.

Gruntowniejsze czyszczenie całego budynku szkolnego, jak np. bielenie, lakierowanie i t. p. należy przedsięwziąć w czasie feryj i to tak wcześnie, ażeby w chwili rozpoczęcia nauki nie dawała się uczuwać woń farby, wapna lub wilgoci.

Zamiótszy izbę szkolną, należy po jakimś czasie pozamiatać prochy z ławek, pieca, gzymsów, szaf i tablicy. Okna mają być zawsze czysto umyte; wodę, ściekającą z szyb i z gzymsów pod oknami, należy starannie wycierać. Szczególną bacność zwracać się ma na utrzymanie czystości w wychodkach, na codzienne ich zmywanie i odwietrzanie.

Mokre zabłocone suknie wierzchnie, parasole i t. p. mają być, o ile możności, poza izbą szkolną składane. Nauczyciel jest obowiązany zważać, ażeby uczniowie, wchodząc do izby szkolnej, obuwie należyście oczyszczali i przyzwyczajali się do używania potrzebnych ku temu przyrządów.

W każdej szkole ma być umywalnia i ręcznik. Przestrzeganie czystości szkoły i uczniów jest obowiązkiem nauczycieli i Rady Szkolnej Miejscowej, a względnie miejscowego dozorcę szkolnego.

§ 2.

W każdej izbie szkolnej, w miejscu, którego temperatura może być za średnią temperaturę izby uważaną, ma być zawieszonym termometr w wysokości 1'2 do 1'5 metra.

Ciepłota powietrza w izbie szkolnej w ciągu nauki nie może przekraczać 15° R. Gdyby poniżej 13° R. spadła, należy bez względu na porę roku izbę szkolną opalić.

Obowiązkiem nauczyciela będzie zarządzić, co potrzeba, skoro uczniowie skarżyć się będą na zbyt gorąco lub zimno.

Ponieważ zdarzyły się przypadki, że niektóre Rady Szkolne Powiatowe odnosiły się do wyższych władz szkolnych bądź z wnioskiem o zamknięcie szkół w czasie zbyt silnych mrozów, bądź z prośbą o wskazówki, jak w tych wypadkach postępować należy, bądź nawet wprost z doniesieniem, że na czas dokuczliwego zimna zarządziły zamknięcie szkół, przeto władze szkolne zwróciły uwagę Rad Szkolnych Powiatowych, że zamykanie szkół z powyższego powodu nie jest żadnym przepisem uzasadnione i zaznaczyły, że w tej mierze w braku wszelkiego innego postanowienia stosować należy (§ 6, 1, c) Regulaminu dla szkół powszechnych, po myśli którego w czasie silnego mrozu, podobnie jak w dniach wielkiej niepogody, utrudniającej przyjście do szkoły, należy nieobecność dzieci, z tego powodu nieprzybyłych, uważać jako usprawiedliwioną.

§ 3.

Szczególną uwagę zwracać będzie nauczyciel na stosowne używanie przyrządów wentylacyjnych, oraz na otwieranie drzwi i okien w każdej porze roku w przestankach pomiędzy godzinami i po nauce szkolnej.

§ 4.

Nauczyciel uchylać ma wszystko, cokolwiek mogłoby szkodliwy wpływ wyrzeć na wzrok dzieci szkolnych. Obowiązkiem jego będzie używać w stosowny sposób zasłon w oknach, ażeby nie dopuszczać olśniewających promieni słońca, uchylać padanie światła z dwóch stron przeciwległych i prosto w oczy uczniów. Wystrzegać się ma również ustawiania podczas nauki tablic, map i t. p. pomiędzy odśloniętymi oknami. Podczas zmierzchu nie wolno zajmować uczniów takimi przedmiotami nauki, któreby wzrok ich natężyły.

W szkołach powszechnych nie może być przedsięwziętą t. zn. lokacja uczniów wedle ich postępu. Uczniowie krótko-

widzący zawsze zajmować będą miejsca takie, iżby mogli widzieć dokładnie wszystko, co nauczyciel uczniom pokazuje.

§ 5.

Tablice ściennie do pisania mają być całkiem równe, dokładnie czarne, a przytem matowe t. j. bez połysku. Jeżeli tablica jest drewniana, natenczas użyte na nią drzewo ma być bez sęków, należycie twarde i wyschnięte. Od czasu do czasu należy tablicę świeżą farbą powlekać, jeżeli zaś tylko jedna jest w klasie, ma być tylko po jednej stronie czerwoną olejną farbą polinowana.

Do zmywania tablicy ma być gąbka i miseczka z wodą. Umieszczenie tablicy ma być takie, ażeby się dała z łatwością spuszczać i podnosić, tudzież około swej osi pionowej obracać, jeżeli jest na sztaludze umieszczoną.

Baczną uwagę należy także zwracać na wszystkie używane w szkołach przybory do nauki, jak tablice do nauki poglądu, wzory do nauki pisania i rysunków, tablice do nauki śpiewu, obrazy ściennie do przyrody, modele i t. p. Będą one celowi nauki tem lepiej odpowiadać i tem skuteczniej oszczędzać wzrok uczniów, im większe rozmiary dane będą przedstawionym na nich przedmiotom, im dokładniej i zrozumialej występować będą przed oczami widza skutkiem trafnego rozłożenia światła i cieni, tudzież użycia silnych barw i zachowania proporcji. Mapy ściennie nie powinny być przeładowane napisami szczegółowych miejscowości i znakami.

Jeszcze większej troskliwości wymagają przybory naukowe, będące w rękach uczniów.

Należy starannie uważać, ażeby w książkach szkolnych był papier nieprzejrzysty i biały, druk wyraźny, nie blady i szeroki, a tem większy, im młodsze dzieci mają książki używać.

Tabliczek łupkowych (naturalnych lub sztucznych) należy bardzo oględnie używać i, o ile możności, jak najprędzej zastąpić je papierem i ołówkiem, a następnie piórem.

Papier, używany w szkole, ma być nieprzejrzysty, nieprzemakalny i należycie biały, pióro miękkie i elastyczne, atrament nie gęsty i zupełnie czarny, ołówki w miarę miękkie, nie krótkie i należycie czarne.

§ 6.

Przedłużenie nauki przedpołudniowej na korzyść częściowo lub całkiem wolnego popołudnia nie może być pod żadnym warunkiem dopuszczone.

§ 7.

Nie należy uczniów przeciążać wypracowaniami domowymi. Sprzeciwia się to również zasadom higieny, jeżeli uczniowie na czas feryj w dniach wolnych od nauki tyle mają roboty zadanej, że cel feryj jest przez to udaremniony. Zadając wypracowania domowe, winien mieć nauczyciel na oku wiek ucznia, stosunki miejscowe i domowe, wreszcie porę roku. Na czas pomiędzy przedpołudniowymi i popołudniowymi godzinami szkolnymi nie wolno zadawać wypracowań.

Celem ubezpieczenia się, ażeby uczniom pozostawiono dość czasu do wypoczynku i snu, mają być w szkołach o kilku nauczycielach wszelkie okoliczności, tyżące się liczby, zakresu i stosownego przeplatania wypracowań domowych, na konferencjach nauczycielskich omawiane.

§ 8.

W podziale godzin należy mieć to na uwadze, iżby nauka umysł uczniów z każdą godziną coraz mniej natężała. Ćwiczenia umysłowe mają być stosownie zajęciami mechanicznymi przeplatane. Za wskazówkę służyć będą następujące postanowienia:

1. Przedmiotom, wymagającym najbardziej skupionej uwagi lub większego natężenia umysłowego, należy przeznaczać godziny przedpołudniowe, a w szkołach o nauce półdiennej pierwsze godziny nauki.

2. Na rysunki, pisanie i śpiew używane mają być przeważnie godziny popołudniowe.

3. Żadnego przedmiotu nie należy udzielać dłużej w jednym ciągu niż godzinę.

4. Podział godzin powinien nauczycielowi ułatwiać równoczesne zajęcie jednym i tymże samym przedmiotem wszystkich uczniów, należących do jego oddziału.

§ 9.

Czyto idąc, czy stojąc, powinni uczniowie zachowywać postawę wolną od wszelkiej ociężałości, lecz nie wymuszoną, mają się trzymać prosto i krzepko.

W ciągu nauki ustnej, gdy uczniowie słuchają tylko lub mówią, nie używając żadnych przyborów naukowych, mają siedzieć prosto, tak, iżby linja stosu pacierzowego była pionową. Gdzie to jest możliwem, należy dozwalać, ażeby uczniowie, po dłuższem siedzeniu, mogli także stać na wolnych miejscach pomiędzy ławkami.

Chowania rąk pod ławkę lub do kieszeni, jako też nieprzyzwoitego rozkraczania nóg nie należy cierpieć.

Ażeby uczniowie, idąc do szkoły i wracając, nie obarczali się zanadto książkami, zeszytami i innymi przyborami szkolnemi, należy zważać, iżby brali ze sobą tylko rzeczy najniezbędniejsze.

Celem wpływania na fizyczny rozwój uczniów zaleca się przedewszystkiem gry i ćwiczenia gimnastyczne w wolnych od nauki przestankach, oraz wycieczki pod nadzorem nauczycieli w wolnych od nauki półdionkach.

Gdy uczniowie gromadnie ze szkoły wychodzą, będzie obowiązkiem nauczyciela czuwać, ażeby sobie nieogłędnem skakaniem ze schodów, popychaniem się, szturkaniem i innymi tego rodzaju wybrykami nie szkodzili.

W ćwiczeniach śpiewu należy głos dzieci chronić od za wczesnego i za wielkiego wysilenia, oraz od wpływów szkodliwych i zapobiegać uważnie wszelkim chorobliwym usposobieniom.

Nauczyciel będzie również pamiętał i o tem, że w latach płciowego dojrzewania należy uczniów oszczędzać i nie zniewalać ich do zbytecznych wysileń umysłowych. Stosuje się to szczególnie do dziewcząt.

W ciągu godzin, przeznaczonych na roboty ręczne, szczególnie igłą, należy czynić częstsze a krótkie przerwy, w ciągu których mają uczennice zmieniać swe położenie, a wzrok zwracać swobodnie ku przedmiotom odległym.

§ 10.

W razie ciągłych upałów, jeżeli ciepłota między 9 a. 10 godziną rano dochodzi w cieniu do $+20^{\circ}$ R, można dzieci szkolne

zwoływać na naukę popołudniową o godzinę lub dwie godziny później od zwykłej.

§ 11.

Uczniowie, przychodząc do szkoły, mają mieć ręce i twarz czysto umyte i włosy porządnie uczesane. Ubranie ich, choć najuboższe, powinno być chędogie. Odzież plugawa, podarta a niepołatana, nie może być na dzieciach cierpianą. Dziewczętom nie wolno czepkami lub chusteczkami okrywać w szkole niechlujnie utrzymanych głów.

§ 12.

Nie można uczniom stanowczo zabronić, ażeby w razie nagłej potrzeby nie wychodzili podczas nauki do wychodka, nauczyciel ma jednak przezornie do tego uczniów przyzwyczaić, ażeby na ten cel używali przestanków pomiędzy godzinami.

W wychodkach nie wolno uczniom za długo przebywać i po wielu naraz wychodzić w czasie nauki szkolnej.

§ 13.

W razie, gdyby uczeń w ciągu nauki zasłabł, ma go nauczyciel natychmiast do domu odesłać.

Dzieci, dotkniętych zaraźliwymi wysypkami lub chorobami, nie można pod żadnym warunkiem do szkoły dopuszczać. Dzieci, okryte budzącymi obrzydzenie strupami lub innym niezaraźliwym wyrzutem i t. p., należy aż do wyzdrowienia ze szkoły usunąć, lub, jeśli leczenie dłuższego czasu wymaga, a pobieraniu nauki nie przeszkadza, w oddzielnych sadzawkach.

§ 14.

Każdy nauczyciel jest obowiązany obznajomić się dokładnie z zasadami higieny i przestrzegać ich nietylko w stosunku swoim do młodzieży szkolnej, lecz według możliwości wpływać także i na to, ażeby i dom rodzicielski dbał o to wszystko, czego potrzeba do należytego fizycznego wychowania dzieci w ciągu ich nauki szkolnej. Nauczyciel winien mieć zawsze na oku właściwe zadanie szkoły, a mianowicie: ażeby w myśl odwiecznej zasady, że tylko w zdrowem ciele mieszka zdrowa dusza, starał się doprowadzić do wszech-

stronnego harmonijnego rozwoju nie tylko duchowe, lecz i cielesne siły i zdolności każdego ucznia.

Władze szkolne stosownie do swego zakresu działania mają dokładać starań, ażeby wszelkim wymogom higieny szkolnej działa się zadość.

§ 15.

Do posiedzeń, na których Rada Szkolna Powiatowa zatwierdza plany nowych budynków szkolnych i przebudowań i stanowi o sprawach, dotyczących się higieny szkolnej, przyzywanym ma być rządowy lekarz powiatowy do udzielania fachowej opinii.

W celu zapobieżenia szerzeniu się chorób zaraźliwych w szkołach, postanawia się co następuje:

§ 1.

Kierownik szkoły jest obowiązany czuwać jak najściślej nad stanem zdrowia młodzieży, uczęszczającej do powierzonej jego kierownictwu szkoły.

§ 2.

Żadnemu uczniowi, dotkniętemu chorową zaraźliwą (świerzbem, zapaleniem ocz, ospą, szkarlatyną, odrą, kokluszem, dyfterją i t. d.), nie wolno uczęszczać do szkoły dopóty, dopóki nie wykaże świadectwem lekarskim, że powrót jego do szkoły nie zaszkodzi innym uczniom. Jeżeliby świadectwo lekarskie nie mogło być przedłożone, wolno uczniom, którzy byli dotknięci chorobą zaraźliwą, dopuścić do szkoły dopiero po zupełnym wyzdrowieniu, a mianowicie przy ospie, szkarlatynie i dyfterji po upływie sześciu, a przy odrze po upływie czterech tygodni, licząc od dnia zachorowania.

Przy świerzbie, zaraźliwym zapaleniu ocz i koklusz, orzeka o dopuszczalności uczęszczania ucznia do szkoły, mianowicie po wsiach co do uczniów szkół powszechnych, Miejskowa Rada Szkolna we wszystkich tych wypadkach, w których świadectwo lekarskie nie może być przedłożone.

§ 3.

Nauczycielom i uczniom, którzy są wprawdzie zdrowi, jednakże zostają w bezpośredniej styczności z osobą, dotkniętą

chorobą zakaźną, mianowicie ospą, szkarlatyną, dyfterją i tyfusem, nie wolno wchodzić do szkoły tak długo, dopóki niebezpieczeństwo zakażenia nie będzie usunięte, co winno być stwierdzonem, o ile tylko możliwe, świadectwem lekarskiem, lub dopóki nie upłynie przepisany w § 2 termin sześciu, względnie czterech tygodni, licząc od dnia zaślubnięcia owej trzeciej osoby, albo co do reszty chorób zaraźliwych, dopóki Miejskowa Rada szkolna na uczęszczanie do szkoły nie zezwoli.

§ 4.

Nauczyciele szkoły powszechnej obowiązani są o każdym podanym do wiadomości wypadku zaślubnięcia ucznia lub uczennicy na jedną z wymienionych w § 2 chorób zaraźliwych zawiadomić natychmiast Miejskową Radę Szkolną, której rzeczą będzie zarządzić zaraz odpowiednie środki zaradcze i donieść o tem bezzwłocznie Powiatowej Radzie Szkolnej, celem ewentualnego dalszego zarządzenia.

Kierownicy szkół średnich i seminarjów nauczycielskich, męskich i żeńskich, winni o takim wypadku słabości ucznia lub kandydata nauczycielskiego zawiadomić Zwierzchność Gminną (Magistrat), w celu odpowiedniego dalszego zarządzenia.

§ 5.

Jeżeliby według orzeczenia lekarskiego choroby zaraźliwe szerzyły się między młodzieżą szkolną w sposób zatrważający, lub stały się nagminnemi, można zarządzić, w porozumieniu z kompetentną władzą sanitarną, stosownie do okoliczności, zamknięcie pojedynczych klas lub całej szkoły.

Zarządzenie takie wydaje co do szkół powszechnych Miejskowa Rada Szkolna za zezwoleniem Powiatowej Rady Szkolnej.

§ 6.

Nauczyciel jest obowiązany baczyć na to, czy między mieszkańcami budynku szkolnego nie zachodzą wypadki wyżej określonych chorób zakaźnych.

W szczególności należy mieszkającej w budynku szkolnym służbie szkolnej ostro nakazywać, by o każdym wypadku

takiej choroby, zaszłym między domownikami, zawiadomiła natychmiast kierownika szkoły.

W każdym z tych wypadków winien tenże co rychlej, w porozumieniu z właściwym organem sanitarnym, zarządzić co należy, by chorego z domu wydalić i dalszemu szerzeniu się choroby zakaźnej między młodzieżą szkolną zapobiec.

Gdyby wydalenie chorego z budynku szkolnego było według orzeczenia lekarskiego niemożliwe, a odosobnienie osób, uczęszczających do szkoły, od ogniska słabości nie dało się w inny sposób skutecznie, wówczas należy natychmiast zamknąć szkołę i równocześnie zdać o tem sprawę Radzie Szkolnej Powiatowej, w celu dodatkowego zatwierdzenia tego zarządzenia.

Przed ponownem otwarciem ma być szkoła według postanowień poniżej umieszczonej instrukcji należycie odkażoną.

Środki odkażające (dezynfekcyjne) należy tak przechowywać, ażeby zapobiec możliwości zamiany i nadużycia i uczynić je niedostępnymi dla dzieci.

§ 7.

Uczniom należy jak najostrzej zabronić wchodzenia do mieszkań, w których panują choroby zakaźne.

§ 8.

Młodzieży szkolnej nie wolno prowadzić gremjalnie na pogrzeby osób, zmarłych na chorobę zakaźną.

§ 9.

Przepisy, zawarte w §§ 2, 3, 7 i 8 niniejszego rozporządzenia, mają być ogłaszane po wszystkich klasach każdej szkoły co roku z rozpoczęciem roku szkolnego, tudzież każdym razem, ilekroć w miejscu jakakolwiek choroba nagminna wybuchnie.

§ 10.

Niniejsze rozporządzenie ma być stosowane w sposób odpowiedni także w ochronkach i ogródkach freblowskich.

VII

Dodatek:

- 1) Rozkład godzin w szkołach powszechnych.
- 2) O prowadzeniu kancelarii szkolnej.
- 3) Wzory pism urzędowych.

I. Rozkład godzin

w szkołach powszechnych.

Szkoła siedmioklasowa.

Nauczyciel (wychowawca)		I	II	III	IV	V	VI	VII
Rocznik		1	2	3	4	5	6	7
Oddział		I	II	III	IV	V	VI	VII
Przedmiot nauki	Religia . . .	2	2	2	2	2	2	2
	Język polski .	$\frac{18}{2}$	8	6	5	4	4	4
	Język obcy .	—	—	—	—	4	3	3
	Rachunki z geometrią	$\frac{6}{2}$	4	4	4	4	4	4
	Przyroda . .	—	—	2	3	2	3	4
	Geografja . .	—	—	2	2	2	2	} 4
	Historja . . .	—	—	2	2	2	2	
	Rysunki . . .	$\frac{2}{2}$	2	2	2	2	2	2
	Roboty . . .	$\frac{4}{2}$	3	3	4	4	4	4
	Śpiew . . .	$\frac{2}{2}$	2	2	2	2	2	1
	Gry i gimnastyka . . .	$\frac{6}{2}$	$\frac{6}{2}$	$\frac{6}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$
Razem . .	21	24	28	28	30	30	30	
Roboty kobiece .	—	—	2	2	2	2	2	

Szkoła sześcioklasowa.

Nauczyciel (wychowawca)		I	II	III	IV	V	VI	
Rocznik		1	2	3	4	5	6	7
Oddział		I	II	III	IV	V	VI	VII
							niepodzielnie	
Przedmiot nauki	Religia . . .	2	2	2	2	2	2	2
	Język polski .	$\frac{18}{2}$	8	6	5	4	4	4
	Język obcy .	—	—	—	—	4	3	3
	Rachunki z geometrją	$\frac{6}{2}$	4	4	4	4	4	4
	Przyroda . .	—	—	2	3	2	4	4
	Geografja . .	—	—	2	2	2	2	4
	Historja . . .	—	—	2	2	2	2	
	Rysunki . . .	$\frac{2}{2}$	2	2	2	2	2	2
	Roboty . . .	$\frac{4}{2}$	3	3	4	4	4	4
	Śpiew	$\frac{2}{2}$	2	2	2	2	2	1
	Gry i gimna- styka	$\frac{6}{2}$	$\frac{6}{2}$	$\frac{6}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$	$\frac{4}{2}$
	Razem . . .	21	24	28	28	30	30	30
Roboty kobiece .	—	—	2	2	2	2	2	

Szkoła pięcioklasowa.

Nauczyciel (wychowawca)		I	II	III	IV	V		
Rocznik		1	2	3	4	5	6	7
Oddział		I	II	III	IV	V	VI	VII
						niepodzielnie		
Przedmiot nauki	Religia . . .	2	2	2	2	2	2	2
	Język polski .	$\frac{18}{2}$	8	6	5	5	5	5
	Rachunki z geometrią	$\frac{6}{2}$	4	4	4	5	5	5
	Przyroda . .	—	—	2	3	5	5	5
	Geografja . .	—	—	2	2	3	3	6
	Historja . . .	—	—	2	2	3	3	
	Rysunki . . .	$\frac{2}{2}$	2	2	2		2	
	Roboty . . .	$\frac{4}{2}$	3	3	3		2	
	Śpiew . . .	$\frac{2}{2}$	2	2	2		1	
	Gry i gimna- styka . . .	$\frac{6}{2}$	$\frac{6}{2}$	$\frac{6}{2}$	$\frac{4}{2}$		$\frac{4}{2}$	
Razem . .	21	24	28	28	30	30	30	
Roboty kobiece .	—	—	2	2		2		

Szkoła czteroklasowa.

Nauczyciel (wychowawca)		I	II	III		IV		
Rocznik		1	2	3	4	5	6	7
Oddział		I	II	III	IV	V	VI	VII
		niepodzielnie				niepodzielnie		
Przedmiot nauki	Religja . . .	2	2	2	2	2	2	2
	Język polski .	$\frac{18}{2}$	8	7	7	5	5	5
	Rachunki z geometrją	$\frac{6}{2}$	4	5	5	5	5	5
	Przyroda . .	—	—	1 ¹	3	5	5	5
	Geografja . .	—	—	2	2	3	3	6
	Historja . . .	—	—	2	2	3	3	
	Rysunki . . .	$\frac{2}{2}$	2	2			2	
	Roboty . . .	$\frac{4}{2}$	3	3			2	
	Śpiew	$\frac{2}{2}$	2	2			1	
	Gry i gimna- styka	$\frac{6}{2}$	$\frac{6}{2}$	$\frac{4}{2}$			$\frac{4}{2}$	
Razem . . .	21	24	28	30	30	30	30	
Roboty kobiece .	—	—	2			2		

1) Głośno.

Szkoła trzyklasowa.

Nauczyciel (wychowawca)		I		I		II		III		
		1	2	1	2	3	4	5	6	7.
Oddział		I	II	I	II	III	IV	V	VI	VII
		niepodziel.		podzielnie		niepodziel.		niepodzielnie		
Przedmiot nauki	Religia . . .	2	2	2	2 ¹⁾	2	2	2	2	2
	Język polski	$\frac{24}{2}$	15	$\frac{14}{2}$	6	7	7	5	5	5
	Rachunki z geometrją	$\frac{12}{2}$	7	$\frac{6}{2}$	4	5	5	5	5	5
	Przyroda .	—	—	—	—	1 ²⁾	3	5	5	5
	Geografja .	—	—	—	—	2	2	3	3	6
	Historja . .	—	—	—	—	2	2	3	3	
	Rysunki . .	$\frac{2}{2}$		$\frac{1}{2}$	1	2			2	
	Roboty . .	$\frac{2}{2}$		$\frac{1}{2}$	1	3			2	
	Śpiew . .	$\frac{2}{2}$		$\frac{1}{2}$	$\frac{2}{2}$	2			1	
	Gry i gimna- styka . .	$\frac{2}{2}$		$\frac{1}{2}$	$\frac{2}{2}$	$\frac{4}{2}$			$\frac{4}{2}$	
Razem . .	24	28	14	16	28	30	30	30	30	
Roboty kobiece	—	—	—	—	2			2		

¹⁾ Uczą się razem oba oddziały. ²⁾ Głośno.

Szkoła dwuklasowa

(z nauką osobną w oddziale I).

Nauczyciel (wychowawca)		I			II			
Rocznik		1	2	3	4	5	6	7
Oddział		I	II	III	IV		V	
		osobno	niepodzielnie		niepodzielnie			
Przedmiot nauki	Religja ¹⁾ . . .	2	2	2 ¹⁾	2			2
	Język polski . . .	$\frac{12}{2}$	7	6	7			7
	Rachunki z geometrią . . .	$\frac{6}{2}$	6	5	4			4
	Przyroda . . .	—	—	1	4			4
	Geografja . . .	—	—	1	4			4
	Historja . . .	—	—	1				2
	Rysunki . . .	$\frac{1}{2}$		1				1
	Roboty . . .	$\frac{1}{2}$		2				2
	Śpiew . . .	$\frac{1}{2}$		$\frac{2}{2}$				2
	Gry i gimnastyka . . .	$\frac{1}{2}$		$\frac{2}{2}$				$\frac{4}{2}$
Razem . . .		13	20	21	30			30
Roboty kobiece . . .		—	—	—				2

¹⁾ Uczy się razem I, II i III oddział.

Szkoła jednoklasowa.

Nauka		podzielna				niepodzielna				osobna w oddz. I			
		1	2	3, 4	5, 6, 7	1	2	3, 4	5, 6, 7	1	2	3, 4	5, 6, 7
Rocznik ¹⁾		1	2	3, 4	5, 6, 7	1	2	3, 4	5, 6, 7	1	2	3, 4	5, 6, 7
Oddział		I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV
P r e d m i o t n a u k i	Religja ²⁾	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
	Język polski. . .	$\frac{15}{2}$	$\frac{15}{2}$	6	6	$\frac{16}{2}$	$\frac{16}{2}$	10	10	$\frac{12}{2}$	9	9	9
	Rachunki z geo- metrją	$\frac{9}{2}$	$\frac{9}{2}$	3	3	$\frac{10}{2}$	$\frac{10}{2}$	9	9	$\frac{6}{2}$	6	7	7
	Przyroda	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	1	—
	Geografia	—	—	1 ³⁾	1 ³⁾	—	—	1 ³⁾	1 ³⁾	—	—	1 ³⁾	1 ³⁾
	Historja	—	—	2	2	—	—	2	2	—	—	2	2
	Rysunki	$\frac{1}{2}$	—	1	—	$\frac{2}{2}$	—	2	—	$\frac{1}{2}$	1	—	2
	Roboty	$\frac{1}{2}$	—	1	—	$\frac{2}{2}$	—	3	—	$\frac{1}{2}$	1	—	2
	Śpiew	$\frac{1}{2}$	—	$\frac{1}{2}$	—	$\frac{1}{2}$	—	$\frac{2}{2}$	—	$\frac{1}{2}$	—	$\frac{1}{2}$	—
	Gry i gimna- styka	$\frac{1}{2}$	—	$\frac{1}{2}$	—	$\frac{1}{2}$	—	$\frac{2}{2}$	—	$\frac{1}{2}$	—	$\frac{1}{2}$	—
Razem	16	16	18	18	18	18	32	32	13	20	27	27	
Roboty kobiece .	—	—	2	—	—	—	2	—	—	—	2	—	

¹⁾ W szkole czteroletniej każdemu oddziałowi odpowiada jeden tylko rocznik; dzieci, które skończą z pomyślnym skutkiem wszystkie oddziały, są obowiązane do nauki uzupełniającej do końca tego roku szkolnego, w którym skończą 14 lat życia. (Szkoły czteroletnie istnieją przejściowo tylko na terenie b. zaburu rosyjskiego). ²⁾ Religji uczy się zawsze razem oddział I z II, a III z IV ³⁾ Głośno.

Szkoła jednoklasowa z nauką podzielną.

Rozkład szczegółowy.

Przedmiot nauki	Wspólnie oddział					Wspólnie oddział				
	I		I i II	II		III		III i IV	IV	
	nauka głośna	zajęcia ciche	nauka głośna	nauka głośna	zajęcia ciche	nauka głośna	zajęcia ciche	nauka głośna	nauka głośna	zajęcia ciche
Religja . .	—	—	2	—	—	—	—	2	—	—
Język polski	$\frac{9}{2}$	3	—	$\frac{6}{2}$	$4\frac{1}{2}$	$2\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{3}$	—	$2\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$
Rachunki z geometrją	$\frac{5}{2}$	2	—	$\frac{4}{2}$	$2\frac{1}{2}$	$\frac{3}{2}$	$1\frac{1}{2}$	—	$\frac{3}{2}$	$1\frac{1}{2}$
Przyroda .	—	—	—	—	—	—	—	$\frac{2}{2}$	—	—
Geografja .	—	—	—	—	—	$\frac{2}{2}$	—	—	$\frac{2}{2}$	—
Historja . .	—	—	—	—	—	$\frac{2}{2}$	$\frac{2}{2}$	—	$\frac{2}{2}$	$\frac{2}{2}$
Rysunki . .	—	—	$\frac{1}{2}$	—	—	—	—	1	—	—
Roboty . .	—	—	$\frac{1}{2}$	—	—	—	—	1	—	—
Śpiew . .	—	—	$\frac{1}{2}$	—	—	—	—	$\frac{1}{2}$	—	—
Gry i gimnastyka . .	—	—	$\frac{1}{2}$	—	—	—	—	$\frac{1}{2}$	—	—
Razem . .	7	5	4	5	7	6	6	6	6	6
Roboty kobiece	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—

Szkoła jednoklasowa z nauką niepodzielną.

Rozkład szczegółowy.

Przedmiot nauki	Wspólnie oddział									
	I		I i II	II		III		III i IV	IV	
	nauka głośna	zajęcia ciche	nauka głośna	nauka głośna	zajęcia ciche	nauka głośna	zajęcia ciche	nauka głośna	nauka głośna	zajęcia ciche
Religia . .	—	—	2	—	—	—	—	2	—	—
Język polski	$\frac{9}{2}$	$3\frac{1}{2}$	—	$\frac{6}{2}$	5	$2\frac{1}{3}$	$7\frac{1}{3}$	—	$2\frac{1}{2}$	$7\frac{1}{2}$
Rachunki z geometrią	$\frac{5}{2}$	$2\frac{1}{2}$	—	$\frac{4}{2}$	3	$\frac{3}{2}$	$7\frac{1}{2}$	—	$\frac{3}{2}$	$7\frac{1}{2}$
Przyroda .	—	—	—	—	—	—	—	$\frac{2}{2}$	—	—
Geografia .	—	—	—	—	—	$\frac{2}{2}$	—	—	$\frac{2}{2}$	—
Historja . .	—	—	—	—	—	$\frac{2}{2}$	$\frac{2}{2}$	—	$\frac{2}{2}$	$\frac{2}{2}$
Rysunki . .	—	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	—	$\frac{1}{2}$	—	$1\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	—	$1\frac{1}{2}$
Roboty . .	—	$\frac{1}{3}$	$\frac{1}{2}$	—	$\frac{1}{3}$	—	$2\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	—	$2\frac{1}{2}$
Śpiew . .	—	—	$\frac{1}{2}$	—	—	—	—	$\frac{2}{2}$	—	—
Gry i gimnastyka . .	—	—	$\frac{1}{2}$	—	—	—	—	$\frac{2}{2}$	—	—
Razem . .	7	7	4	5	9	6	20	6	6	20
Roboty kobiece	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—

Szkoła jednoklasowa z nauką osobną w oddziale I.

Rozkład szczegółowy.

Przedmiot nauki	Osobno oddział	Wspólnie oddział								
	I	I i II	II		III		III i IV	IV		II, III i IV
	nauka głośna	nauka głośna	nauka głośna	zajęcia ciche	nauka głośna	zajęcia ciche	nauka głośna	nauka głośna	zajęcia ciche	nauka głośna
Religia . .	—	2	—	—	—	—	2	—	—	—
Język polski	$\frac{12}{2}$	—	$\frac{6}{2}$	6	$\frac{3}{2}$	$7\frac{1}{2}$	—	$\frac{3}{2}$	$7\frac{1}{2}$	—
Rachunki z geometrią	$\frac{6}{2}$	—	$\frac{4}{2}$	4	$\frac{3}{2}$	$5\frac{1}{2}$	—	$\frac{3}{2}$	$5\frac{1}{2}$	—
Przyroda .	—	—	—	—	—	—	$\frac{2}{2}$	—	—	—
Geografja .	—	—	—	—	$\frac{2}{2}$	—	—	$\frac{2}{2}$	—	—
Historja . .	—	—	—	—	$\frac{2}{2}$	$\frac{2}{2}$	—	$\frac{2}{2}$	$\frac{2}{2}$	—
Rysunki . .	$\frac{1}{2}$	—	—	$\frac{1}{2}$	—	$\frac{2}{2}$	$\frac{1}{2}$	—	$\frac{2}{2}$	$\frac{1}{2}$
Roboty . .	$\frac{1}{2}$	—	—	$\frac{1}{2}$	—	$\frac{2}{2}$	$\frac{1}{2}$	—	$\frac{2}{2}$	$\frac{1}{2}$
Śpiew . .	$\frac{1}{2}$	—	—	—	—	—	—	—	—	$\frac{1}{2}$
Gry i gimnastyka . .	$\frac{1}{2}$	—	—	—	—	—	—	—	—	$\frac{1}{2}$
Razem . .	11	2	5	11	5	16	4	5	16	2
Roboty kobiece	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—

OBJAŚNIENIA.

A. Szkoły siedmio- i sześcioklasowe.

1. W oddziale pierwszym obowiązują przy nauczaniu w zasadzie półgodzinne jednostki metodyczne. W języku polskim nie wyklucza to możliwości użycia drugiej połowy godziny na zajęcia, związane z zajęciem w pierwszej połowie godziny. Godzinę nauki języka polskiego może więc wypełnić pogadanka i rysunek, pogadanka i pisanie, pisanie i czytanie, czytanie i śpiewanie i t. d.

Naukę rachunków rozdziela się na sześć półgodzinnych lekcji w tygodniu.

Półówki godzin w rysunkach, robotach i śpiewie oznaczają, że dwa razy po pół godziny w tygodniu przeznaczają się na danie metodycznych wskazówek dzieciom w danym przedmiocie. Będzie to więc miało charakter nauki systematycznej. Rysowanie zaś na godzinie języka polskiego jest raczej tylko uzupełnieniem nauki tego języka.

Na gry i gimnastykę poświęca się również codziennie po pół godziny.

Pożądane jest, aby i lekcje religii w oddziale pierwszym podzielone były na lekcje półgodzinne.

2. Nauczanie w oddziale pierwszym, drugim i trzecim ma odbywać się z reguły w ten sposób, że jeden nauczyciel uczy wszystkich przedmiotów. W oddziale czwartym, piątym, szóstym i siódmym przedmioty rozdzieli się pomiędzy nauczycieli systemem grupowym (np. język polski i historia, geografia i nauki przyrodnicze, rysunki i roboty i t. d.) stosownie do szczególnych uzdolnień nauczycieli.

3. W szkole siedmioklasowej udziela się nauki wszystkich przedmiotów wedle „Programu nauki w szkołach powszechnych siedmioklasowych“.

4. Wybór języka obcego uzależnia się od specjalnych potrzeb miejscowej ludności lub też dostosowuje się do istniejących w okolicy lub danej miejscowości szkół średnich. Jako język obcy uważa się język angielski, francuski lub niemiecki. Zaprowadzenie innego języka będzie możliwe za zezwoleniem ministra W. R. i O. P.

5. W szkołach sześcioklasowych prowadzenie nauki odbywa się w ten sposób, co w siedmioklasowych, z tą różnicą, że połowę godzin, przeznaczonych dla oddziału szóstego (wzgl. siódmego), wypełnić muszą zajęcia ciche, związane ściśle z danym przedmiotem nauki, a zakres materiału nauki w tych oddziałach musi ulec małej redukcji.

B. Szkoły trzy- cztero- i pięcioklasowe.

1. W szkole pięcioklasowej cztery niższe oddziały mają czas nauki zupełnie ten sam co do wymiaru, co szkoły siedmioklasowe. Objasnienia, dane przy omawianiu szkoły siedmioklasowej, pozostają co do tych oddziałów bez zmiany.

2. Oddział piąty, szósty i siódmy uczą się razem w tej samej izbie. Czas, przeznaczony na naukę religji, języka polskiego, rachunków z geometrią, przyrody, historii i geografji, musi być tak rozdzielony pomiędzy te trzy oddziały, aby każdy oddział zosobna miał dla siebie zapewnioną część czasu do pracy pod bezpośrednim kierunkiem nauczyciela (nauka głośna), a resztę czasu poświęcał na zajęcia t. zw. ciche. Celowo obmyślane zajęcia ciche umożliwią takie same opracowanie materiału naukowego w tych trzech oddziałach w poszczególnych przedmiotach nauki, co w szkole siedmioklasowej. Pod względem wychowawczym oparcie nauki w pewnej mierze na zajęciach cichych, a więc na samodzielnej pracy uczniów, ma znaczenie bardzo doniosłe. Wymaga ono też celowego uzupełnienia biblioteki szkolnej i pomocy naukowych.

Przy nauce rysunków, robót, śpiewu i gimnastyki uczniowie tych trzech oddziałów pracują równocześnie pod bezpo-

średniem kierownictwem nauczyciela. Zająć więc cichych w tych przedmiotach nie przewiduje się; należy jednak uwzględnić indywidualnie każdy z tych trzech oddziałów przy zadawaniu prac z rysunków i robót lub polecaniu wykonywania pewnych ćwiczeń gimnastycznych.

Uwagi powyższe tyczą się także oddziału V, VI i VII szkół trzy- i czteroklasowych.

3. W szkole czteroklasowej uczy się w jednej izbie także oddział III z IV. Czas, przeznaczony na poszczególne przedmioty, z wyjątkiem rysunków, robót, śpiewu i gimnastyki rozdziela się w obu tych oddziałach po równi na naukę głośną i zajęcia ciche. Oddział trzeci ma jedną godzinę nauki głośnej w przyrodzie.

4. W szkole trzyklasowej uczy się w jednej izbie równocześnie oddział V i VI z VII, III z IV, a I z II. Jeżeli jednak liczba dzieci w oddziale pierwszym i drugim jest zbyt wielka, można zaprowadzić naukę podzielną w wymiarze czasu skróconym, a wtedy oba te oddziały uczą się osobno.

C. Szkoła dwuklasowa.

1. W szkole dwuklasowej obowiązuje nauka siedmioletnia w pięciu oddziałach; oddział IV i V są dwuletnie.

2. Oddział pierwszy uczy głośno osobno wszystkich przedmiotów z wyjątkiem religji, której uczą się trzy oddziały najniższe razem w tej samej izbie; oddział jednak trzeci musi mieć dla siebie wyłącznie wydzieloną część czasu, przeznaczonego na naukę religji tych trzech oddziałów.

3. Język polski: Nauki głośnej ma oddział pierwszy godzin 6, drugi 3, trzeci 3, czwarty i piąty po $3\frac{1}{2}$.

W oddziale czwartym uczą się razem dwa roczniki. Aby materiału nauki nie powtarzać co roku, jest pożądane książkę do czytania, przeznaczoną dla oddziału czwartego, podzielić na dwie części, wzajemnie uzupełniające się, a tworzące jednolite dla siebie całości tak pod względem stopniowania trudności, jak i różnorodności treści. Podział ten nie może być oczywiście mechaniczny.

Jedną część tej książki będzie się czytało w jednym roku, a drugą w drugim. Będzie to mogła być ta sama książka, co

dla czwartego oddziału szkół siedmioklasowych z tą różnicą, że będzie czytana przez dwa lata.

Materiał ćwiczeń językowych pozostanie przez oba lata nauki oddziału czwartego ten sam. Dzieci rocznika piątego czyli drugoroczne, które nie przejdą do oddziału piątego szkół siedmioklasowych, będą mogły pogłębić wiadomości, nabyte w roku poprzednim.

Oddział piąty obejmuje również dwa roczniki. I tutaj dążyć się powinno do tego, aby dzieci nie czytywały co roku tych samych czytanek. Nie wyklucza to jednak możliwości, że pewne ustępy zasadnicze mogą się powtarzać.

Ustalenie wyboru ustępów, które mają być podstawą nauki dla poszczególnych roczników oddziału czwartego i piątego, będzie zadaniem konferencji nauczycielskich (gminnych lub powiatowych).

4. Rachunki z geometrią: Nauki głośniejsze ma oddział pierwszy godzin 3, drugi 3, trzeci, czwarty i piąty po 2 godziny w tygodniu. Resztę czasu wypełnią zajęcia ciche. Odświeżanie materiału dla drugorocznych uczniów czwartego i piątego oddziału polegać będzie na dawaniu świeżych przykładów (w czasie zajęć cichych).

5. Przyroda: W oddziale czwartym i piątym można materiał podzielić na dwie części i to tak, aby każda z tych części obejmowała pogadanki z wszystkich działów przyrody. Wobec dłuższego czasu będzie można w nauczaniu przyrody postępować wolno i spokojnie, pogłębiając je przez doświadczenia, badanie okazów, oglądanie rysunków i rysowanie. W tym celu mogą być znakomicie wyzyskane godziny, przypadające na zajęcia ciche (po dwa w każdym oddziale).

Można jednakże podzielić ten materiał i na cztery części, a wtedy oddział IV i V będą miały przez cztery lata zrzędu materiał naukowy wspólny, co w znacznej mierze jeszcze bardziej ułatwi pracę nauczyciela.

6. Geografja: W oddziale czwartym i piątym nauczanie odbywać się będzie również w zakresie materiału podanego w „Programie“ z tem, że uczniowie drugoroczni będą pogłębiali wiadomości, w roku poprzednim nabyte, a nauczyciel będzie starał się o urozmaicenie nauki przez położenie nacisku silniejszego na coraz inne szczegóły w poszczególnych latach nauki.

Zajęcia ciche (po dwie godziny w oddziale czwartym i piątym) przeznaczony się głównie na rysunki geograficzne.

7. Historia: Pogadanki w oddziale trzecim obejmą całokształt historii Polski. Oddział czwarty i piąty (cztery roczniki) będą uczyły się równocześnie tego samego. Nauczyciel będzie miał zupełną swobodę w wyborze tematów, a równocześnie możliwość zupełnej zmiany tematów co roku. Zastrzega się jednak, że pogadanki o wsi rodzinnej, o gminie, powiecie, obowiązkach i prawach obywatelskich powinny być co roku prowadzone. Szczególniejsze zwrócenie uwagi na pewne części tej nauki „obywatelstwa“, zmienianie co roku książeczek historycznych przyczyni się do zwiększenia zainteresowania dzieci przeszłością i teraźniejszością narodu.

D. Szkoła jednoklasowa.

1. Szkoła jednoklasowa jest w zasadzie siedmioletnia. Na terenie b. zaboru rosyjskiego istnieją przejściowo szkoły czteroletnie, a na terenie b. zaboru austriackiego — sześcioletnie.

W pojęciu szkoły czteroletniej nie mieści się jednak wniosek, jakoby wszystkie, dzieci zapisane do szkoły czteroletniej, miały do niej uczęszczać tylko cztery lata. Są one obowiązane uczęszczać do szkoły tak długo, dopóki nie skończą ze skutkiem pomyślnym wszystkich czterech oddziałów.

2. a) W szkole jednoklasowej (o jednym nauczycielu) z nauką podzielną uczy się oddział pierwszy i drugi razem (równocześnie); tak samo oddział trzeci i czwarty. Nauka obu oddziałów wyższych odbywa się rano, oddziałów niższych po południu (po dłuższej przerwie).

Czasowe lub stałe odwrócenie tego porządku może nastąpić tylko za zezwoleniem inspektora szkolnego na podstawie uzasadnionego wniosku Opieki Szkolnej.

b) Dzieci I i II oddziału uczą się głośno razem: religii, rysunków i robót, tudzież śpiewu, gier i gimnastyki; dzieci III i IV oddziału oprócz tego: przyrody (i robót kobiecych). Geografji i historii uczą się dzieci III i IV oddziału głośno osobno. Równocześnie z nauką geografji (historji) w trzecim

(czwartym) oddziale oddaje się oddział czwarty (trzeci) zajęciom cichym.

3. a) W szkole jednoklasowej (o jednym nauczycielu) z nauką niepodzielną uczą się wszystkie cztery oddziały przez trzy godziny równocześnie. Oba oddziały niższe przychodzą do szkoły równocześnie z oddziałami wyższymi, poczem po trzech godzinach nauki wracają do domu. Oddziały wyższe albo zostają w szkole do końca lekcji dziennych, albo — co jest bardziej pożądane — idą z oddziałami niższymi do domu i wracają po dłuższej przerwie do szkoły dla dokończenia lekcji dziennych.

Jeżeli odrębne warunki miejscowe tego wymagają, można zezwolić, aby oddziały niższe przychodziły do szkoły po dwu, wzgl. po trzech godzinach nauki oddziałów wyższych; poczem wszystkie cztery oddziały uczą się razem.

b) Naukę niepodzielną w szkole jednoklasowej można zaprowadzić tylko za zezwoleniem inspektora szkolnego na podstawie uzasadnionego wniosku Opieki Szkolnej.

c) Dzieci I i II oddziału uczą się głośno razem: religji, rysunków i robót, śpiewu, gier i gimnastyki, dzieci III i IV oddziału oprócz tego: przyrody (i robót kobiecych). Geografji i historji uczą się dzieci III i IV oddziału osobno. Równocześnie z nauką geografji (historji) w oddziale trzecim (czwartym) oddaje się oddział czwarty (trzeci) zajęciom cichym.

4. a) W szkole jednoklasowej (o jednym nauczycielu) z nauką osobną dla oddziału I, a nauką niepodzielną (wspólną) dla oddziału II, III i IV — przychodzą trzy wyższe oddziały do szkoły równocześnie rano i uczą się razem wszystkich przedmiotów z wyjątkiem religji przez 3, względnie 4 godziny. Oddział I przychodzi do szkoły po 3, względnie po 4 godzinach nauki lub po przerwie południowej i uczy się osobno. Tylko religji uczy się razem z oddziałem II. Równocześnie jednak z nauką głośną oddziału I mają oddziały wyższe zajęcia ciche i to przez dwa dni w tygodniu oddział II, a przez trzy dni w tygodniu oddział III i IV.

b) Naukę osobną w oddziale I, a wspólną dla pozostałych oddziałów można zaprowadzić tylko za zezwoleniem inspektora szkolnego na podstawie uzasadnionego wniosku Opieki Szkolnej.

c) Dzieci I oddziału uczą się głośno osobno wszystkich przedmiotów z wyjątkiem religii, której uczą się razem z oddziałem II. Dzieci II, III i IV oddziału uczą się razem głośno: śpiewu, gier i gimnastyki, dzieci III i IV oddziału oprócz tego: religii, przyrody (i robot kobiecych). Geografji i historji uczą się dzieci III i IV oddziału głośno osobno. Równocześnie z nauką geografji (historji) w oddziale trzecim (czwartym) oddaje się oddział czwarty (trzeci) zajęciom cichym.

5. Jedna lekcja trwa minut 50, poczem następuje 10-minutowa przerwa. Jeżeli lekcje prowadzi się bez dłuższej przerwy południowej, wtedy przed przyjściem oddziału I następuje przerwa 20-minutowa dla dokładniejszego odświeżenia powietrza w izbie szkolnej przez otwarcie okien i drzwi w lecie, a okien w zimie.

6. Lekcje religji — o ile religji nie uczy sam nauczyciel — wyznacza się w porozumieniu z ks. prefektami.

7. Naukę robót kobiecych (dla dziewcząt III i IV oddziału) zaprowadza się wtedy, gdy w szkole zajęte są nauczycielki lub gdy w miejscowości jest inna odpowiednia siła do uczenia robót.

8. Jeżeli szkoła jednoklasowa jest siedmioletnia, oddział trzeci jest dwuletni, a czwarty trzyletni. Wskutek tego należy przy układaniu planu szczegółowego materiału dla oddziału trzeciego i czwartego, podany w „Programie“, tak rozdzielić, aby dzieci o ile możliwości uczyły się co roku czego innego.

W nauce języka polskiego należy więc materiał do czytania rozdzielić na dwie wzgl. na trzy części, a w ćwiczeniach gramatycznych przez dawanie ćwiczeń trudniejszych lub dłuższych uwzględniać indywidualnie poszczególne roczniki.

Tak samo w nauce rachunków z geometrją będzie można urozmaicić nauczanie mimo pozostawienia tego samego zasadniczego materiału nauki przez odpowiedni dobór i zmianę zadań rachunkowych i geometrycznych.

Materiał do nauki przyrody należy podzielić na pięć koncentrycznych części, obejmujących co roku wiadomości z wszystkich działów przyrody.

Materiał do nauki geografji w oddziale III i IV wedle „Programu“. Dzieci, które po skończeniu trzeciego roku nauki nie przejdą do szkoły siedmioklasowej, lecz pozostaną w tym

oddziale rok drugi, wiadomości swe utrwala i pogłębia. Urozmaicenie materiału nauki, przeznaczonego dla oddziału czwartego, nie nastręczy większych trudności, jeżeli nauczyciel co roku będzie zwracał uwagę na coraz inne tematy geograficzne, wskazane w „Programie“.

Pogadanki historyczne w oddziale trzecim mają objąć zakres całej historii Polski, ale przez oba lata będą w szczegółach odmienne. Dzieci trzech roczników oddziału IV przez czytanie książek treści historycznej, przez omawianie i wyjaśnianie ich treści rozszerzą nie tylko swe wiadomości historyczne, lecz powinny wyrobić w sobie zamiłowanie do dalszej lektury książek poważniejszych.

W nauczaniu innych przedmiotów (rysunki, roboty, śpiew, gimnastyka, roboty kobiece) indywidualizowanie nauki w poszczególnych rocznikach oddziału III i IV polegać będzie nie na różnicy zasadniczego materiału nauki, który może pozostać ten sam, lecz na sposobie wykonywania przez dzieci zadanej pracy.

II. O prowadzeniu kancelarii szkolnej i pismach urzędowych.

A) Uwagi ogólne.

Każdy nauczyciel jest nie tylko wychowawcą i nauczycielem młodego pokolenia, ale także urzędnikiem publicznym, który musi się znosić z rodzicami dlatwy i różnemi władzami, tak przełożonemi jak i politycznemi, lub nawet sądownemi. Jako urzędnik musi nauczyciel prowadzić wiele ksiąg, robić zapiski, wykazy i zestawienia, przysyłać pisma i relacje do władz i prowadzić korespondencję urzędową. Wszystkie te czynności, razem wzięte, nazywamy urzędowaniem lub prowadzeniem kancelarii.

Prowadzenie kancelarii może być skromne rozmiarami, lecz musi być sumienne i dokładne. Nauczyciel powinien pamiętać o tem, że najdrobniejszy nieraz szczegół, zanotowany w Kronice szkolnej, absencja ucznia, wykazana w dzienniku

uczęszczania, czy dokładne zanotowanie przerobionego materiału naukowego w dzienniku lekcyjnym mogą być ważnym bardzo dodatkiem do historii danej szkoły, stwierdzeniem wykroczenia ucznia lub t. p.

Podstawą dobrego urzędowania czyli prowadzenia kancelarii szkolnej jest gruntowna znajomość ustaw, przepisów i rozporządzeń szkolnych. Nabywa się jej przez ciągłe studjowanie i wertowanie odnośnych zbiorów oraz przez praktyczne stosowanie.

Akta i księgi urzędowe szkolne nie wystarczy porządnie prowadzić w myśl wskazówek władz — trzeba je także dobrze przechowywać.

Pożądaną jest, aby w każdym budynku szkolnym była choćby skromna ubikacja, przeznaczona na kancelarię szkolną, gdzieby nauczyciel mógł urzędować, t. j. przyjmować strony i przechowywać akta szkolne i środki naukowe i sporządzać pisma urzędowe. Brak takiej osobnej ubikacji nie uwalnia jednak nauczyciela od dbałości o akta szkolne i należytego ich prowadzenia.

Należyte prowadzenie aktów szkolnych polega w pierwszym rzędzie na stosowaniu w tej czynności wszelkich odnośnych przepisów i rozporządzeń, następnie na zachowaniu odpowiedniej formy zewnętrznej oraz na jasności i przejrzystości tudzież należytem umotywowaniu przedstawianej sprawy. Dotyczy to zarówno prowadzenia ksiąg urzędowych jak i korespondencji urzędowej. Wszystko, co wychodzi z pod ręki nauczyciela czy kierownika szkoły, musi być wzorem. Styl aktów szkolnych musi być jasny i zwięzły, język poprawny, pismo staranne i czytelne. — Unikać należy wszelkich niejasności, zawiłości, okresowych zdań lub napuszystości. Wszystko to utrudnia zrozumienie sprawy, o którą idzie i naraża powagę nauczyciela i szkoły.

W myśl obowiązujących przepisów winny w każdej szkole być prowadzone następujące księgi urzędowe: 1) Kromka szkolna, 2) Metryka szkolna dla nauki codziennej i dopełniającej, 3) Katalog wpisowy (metryka wpisowa), 4) Katalog codziennego uczęszczania, 5) Dziennik lekcyjny, 6) Dziennik czynności czyli Protokół czynności, 7) Inwentarz majątku szkoły, 8) Księga zgłoszeń i usprawiedliwień nieobecności

dzieci, 9) Księga urlopów grona nauczycielskiego, 10) Księga uchwał konferencyjnych (protokoły konferencji), 11) Księga zarządzeń kierownika szkoły, 12) księga moralnie zaniedbanych dzieci, 13) Księga lustracyjna, 14) Księga okólników i rozporządzeń, 15) Katalog klasyfikacyjny, 16) Dziennik urzędowy władzy szkolnej (Ministerstwa względnie Kuratorjum), 17) Księga do zapisywania dzieci, wypożyczających książki z biblioteki szkolnej, 18) Księga zażaleń, 19) Księga hospitacyjna, 20) Wykaz książek dla ubogich dzieci i 21) Księga sanitarna. Oprócz tego musi nauczyciel (kierownik) sporządzać i wypełniać: 1) wykazy dzieci według stopni, lat nauki, obrządku i płci, 2) zestawienie dzieci według rubryk metryki szkolnej, 3) — 4) także wykazy i zestawienia odnośnie do dzieci z nauki dopełniającej, 5) protokoły względnie katalogi egzaminów prywatnych, wstępnych i nadzwyczajnych, 6) zaawizowania i świadectwa szkolne.

Przeważna część tych ksiąg, zestawień i wykazów nie natrafia w prowadzeniu na trudności. Gotowe formularze (do nabycia w składach druków szkolnych) ułatwiają prowadzenie, do prowadzenia innych są odnośne instrukcje i pouczenia (np. co do prowadzenia metryki lub biblioteki szkolnej). — Najlepiej pouczy o prowadzeniu tych ksiąg praktyka.

Szczupłość miejsca w niniejszym podręczniku nie pozwala na dokładne omówienie szczegółów prowadzenia tych ksiąg i wykazów. Zalecić mogą tylko każdemu nauczycielowi szkoły jednoklasowej i kierownikowi szkoły oraz nauczycielom podwładnym doskonałą „Instrukcję do prowadzenia kancelarii szkolnej“ opracowaną przez Władysława Lewickiego,*) gdzie prócz pouczeń znajdzie każdy zainteresowany także szereg formularzy i wskazówki co do odpowiedniego ich wypełnienia.

B. O korespondencji urzędowej.

Przez korespondencję urzędową rozumiemy sporządzanie i wysyłanie przez nauczyciela względnie kierownika szkoły

---

*) Wydana we Lwowie w roku 1906 nakładem Towarzystwa Pedagogicznego. Nowe wydanie w druku (1922).

podają, relacyj, sprawozdań, doniesień, przypomnień, wykazów i t. p. pism urzędowych do władz szkolnych lub innych.

Pisma takie, nazywane w codziennem życiu powszechnie aktami, winny być zaprotokołowane w Dzienniku czynności pod pewną liczbą bieżącą, którą się na akcie umieszcza, dalej winny nosić tytuł władzy, do której się je stosuje i datę, t. j. dzień sporządzenia i wysłania aktu.

Wszystkie pisma urzędowe należy naprzód zredagować na bruljonie, a następnie sporządzić czystopis i ten wysłać. Bruljon (referat, concept), opatrzone tą samą liczbą co i czystopis, winien być zachowany w aktach. Często bowiem zdarza się, że władze szkolne odwołują się do dat lub cyfr względnie treści jakiegoś pisma, lub żądają wyjaśnień — a wtedy do odpowiedzi potrzebne jest zaglądnienie do referatu (bruljonu).

Gdy go niema, odpowiedź może być niedokładną, a często wprost nie można załatwić jakiegoś pisma urzędowego, nie mając bruljonu poprzedniego pisma, będącego w związku z nadeszłym właśnie pismem urzędowym.

Zarząd szkoły więcejklasowej lub jednoklasowej załatwia zwykle urzędowe pisma: a) perjodyczne, t. j. powtarzające się co pewien okres czasu (co miesiąc, kwartał, pół roku lub rok), b) okolicznościowe.

Do perjodycznych pism należą wszystkie wykazy (dzieci niezapisanych do szkoły, nieuczęszczających), odpisy protokołów konferencyjnych (w szkołach więcejklasowych), preliminarze szkolne etc.

Do okolicznościowych pism należą podania w sprawach osobistych (np. o przypuszczenie do egzaminu, o nadanie stałej posady, o urlop i t. p.) i szkolnych (doniesienie o braku opału, o wybuchu epidemji, o wykroczeniach szkolnych, o pozwolenie na urządzenie w sali szkolnej „Jasełek“ i t. p.).

W każdej szkole winien być terminarz, t. j. spis, kiedy i jakie pisma perjodyczne należy wysłać do władz szkolnych, a co należy załatwić na miejscu. Terminów tych należy przestrzegać skrupulatnie. Językiem urzędowym, w którym władze szkolne odnoszą się do podwładnych zarządów szkół, jest język polski — to też i korespondencja urzędowa zarządów szkół z temi władzami musi być prowadzona w języku polskim.

Jak już wyżej wspomniano, każde pismo, wychodzące z Zarządu Szkoły powinno być jasno i zwięźle stylizowane, a napisane, o ile możliwości, kaligraficznie, w każdym razie porządnie, czytelnie, wyraźnie i starannie — na całym arkuszu białego papieru.

Arkusz ten, przełamany wzdłuż na połowę, winien nosić u góry tytuł szkoły (np. Zarząd 1-klasowej Szkoły Powszechnej w Hucisku). Pod tytułem pisze się datę (ku stronie prawej) a niżej po lewej stronie, liczbę porządkową Protokołu czynności. Poniżej o 3—4 linje pisze się na środku intytulację. Intytulacja w pismach urzędowych nie powinna mieć przy sobie przymiotników.

O kilka (3—4) linijek od intytulacji pisze się po prawej stronie osnowę czyli treść referatu — jeżeli to są podania i prośby osobiste, a na całej prawej stronie (z odstępami 4—5 cm marginesu od lewej strony), jeżeli to są relacje urzędowe.

Po napisaniu umieszcza się podpis kierownika szkoły po stronie prawej, obok zaś, po lewej, wyciska się pieczęć urzędową.

W pismach o treści osobistej (podanie, prośba) nie należy umieszczać u góry firmy szkoły i daty. Datę pisze się wtedy przy końcu przed podpisem.

Na kopercie winna być wyciśnięta urzędowa pieczęć szkolna.

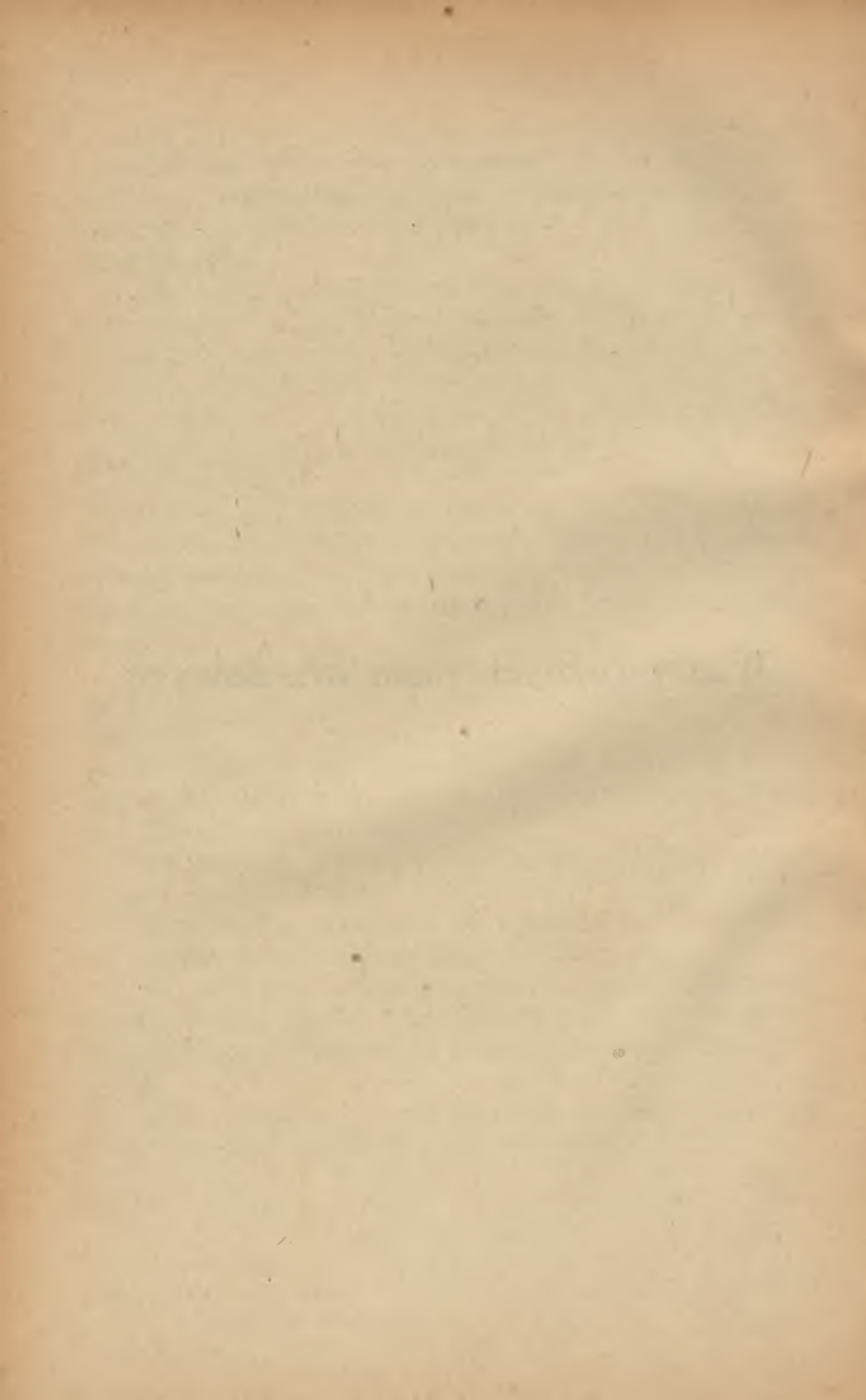
W pismach urzędowych — np. z jednej szkoły do drugiej — nie wolno przesyłać korespondencji prywatnej.

Na pokrycie wydatków, połączonych z prowadzeniem kancelarii szkolnej (papier, koperty, lak, pióra etc.) otrzymuje zarząd szkoły z funduszu szkolnego miejscowego odpowiedni ryczałt.

Drukowanie na arkuszach papieru do pism urzędowych i kopertach tytułu szkoły — jest dozwolone.

III.

Wzory różnych pism urzędowych.

I.

Podanie abiturjenta seminarjum naucz.
o tymczasową posadę nauczycielską.

Stempel

za 10 Mk

Świetna Rado Szkolna Powiatowa!

Rubrum :

Do

Świetnej Rady Szkolnej
Powiatowej

w .....

N. N.

kandydat stanu nauczyciel.,
zamieszkały

w .....

Przedkładając w załączeniu świadectwo dojrzałości, uzyskane w Państwowym Seminarjum Nauczycielskiem w ....., uprasza podpisany (a) najuprzejmiej o nadanie mu (jej) posady tymczasowego (ej) nauczyciela (ki) przy szkole _____ w _____ w tamtejszym powiecie szkolnym*), oraz o przyznanie mu (jej) płacy od 1 sierpnia b. r.

Miejscowość i data.

prosi o nadanie
tymczasowej po-
sady nauczyciel-
skiej.

Podpis
i dokładny adres.

1 załącznik.

U w a g a. Podanie takie należy
wnieść listem poleconym najdalej
do 15 lipca.

*) Można opuścić miejscowość,
a prosić ogólnie o posadę przy szkole
więcejklasowej w okręgu.

II.

Wzór kwitu na ryczałt szkolny.

K w i t

na tysiąc Mk, które jako ryczałt na potrzeby szkolne i kancelaryjne z rocznych 2000 Mk za czas od 1 września 1921 do końca lutego 1922, na mocy rozporządzenia Rady Szkolnej Powiatowej w ..... z dnia ..... l. ....
z kasy Urzędu Podatkowego w ..... otrzymałem.

W ..... 1921.

Pieczęć szkolna.

Podpis
i charakter służbowy

Uwaga. Każdy samoistny lub kierujący nauczyciel otrzymuje przy asygnacie na płacę także asygnatę na ryczałt szkolny, płatny zwykle w dwu półrocznych ratach zgóry. — Kwitu na ryczałt nie potrzeba stemplować. Tymczasowi nauczyciele mają także i kwity na ryczałt dawać przewodniczącemu Rady Szkolnej Miejskowej do koramizowania.

III.

**Sprawozdanie o rozpoczęciu prawidłowej
nauki szkolnej.**

Zarząd Szkoły Powsz. ....-klasowej w .....

dnia 2 września 1921.

L. _____

Rado Szkolna Powiatowa!

Dnia 1 września br. odbyło się w tutejszem kościele nabożeństwo inauguracyjne, poczem pouczone młodzież szkolną o obowiązujących ją przepisach szkolnych, a następnie rozdzielono książki pomiędzy ubogie dzieci.

Z dniem dzisiejszym rozpoczęła się prawidłowa nauka w szkole.

Podpis.

Pieczęć szkolna.

IV.

Przypomnienie Radzie Szkolnej Miejscowej o potrzebie dostarczenia opału.

Zarząd Szkoły Powsz. -klasowej w .....

dnia 12 października 1921.

L.

Wedle preliminarza tutejszej szkoły na rok ..... pozycja ..... należy się szkole tutejszej ..... sągów drzewa opałowego (centnarów węgla). — Ponieważ zbliża się czas, w którym trzeba będzie opalać izby szkolne, przeto Zarząd Szkoły przypomina uprzejmie sprawę dostarczenia potrzebnego opału z uwagą, że dopóki jeszcze drogi są dobre, byłoby najlepiej obecnie drzewo (węgiel) zakupić, gdyż i dostawa taniej kosztowałaby niż później.

Pieczęć szkolna.

Podpis.

Radzie Szkolnej Miejscowej

w .....

przypomnienie o potrzebie
opału dla szkoły.

U w a g a. Wskutek przymrozków zajdzie nieraz już w październiku potrzeba opalenia izby szkolnej, gdyby temperatura w izbie szkolnej w myśl powołanego wyżej rozporządzenia spadła poniżej 13° R. Przypomnienie takie jest więc na miejscu.

V.

Doniesienie o epidemji.

Zarząd Szkoły Powsz. ....-klasowej w .....

dnia ..... 1922.

L. ....

Do

Powiatowego Urzędu Zdrowia

w .....

W myśl ustawy z 25 lipca 1919, donosi Zarząd Szkoły, że wśród młodzieży szkolnej pojawiła się epidemja (ospy, szkarlatyny lub inna). Zachorowało na nią ..... dzieci a mianowicie: (tu wymienić należy imiona i nazwiska chorych i ich rodziców tudzież Nr. domu).

Podpis.

Pieczęć szkolna.

U w a g a : Odpisy tego doniesienia wysłać należy: a) do Rady szkolnej Miejskowej, b) do Rady Szkolnej Powiatowej.

VI.

Reklamacja w sprawie „Dziennika Urzędowego“.

Zarząd Szkoły Powsz. -klasowej w .....

dnia ..... 1922.

L.

Do

Rady Szkolnej Powiatowej

w .....

Ponieważ Zarząd Szkoły nie otrzymał „Dziennika Urzędowego“, który wyszedł dnia ..... pod Nrem ....., przeto uprasza uprzejmie o nadesłanie tego Nru o ile możliwości jak najrychlej.

• Podpis.

Pieczeń szkolna.

VII.

Podanie o zapomogę.

Zarząd Szkoły Powsz. ....-klasowej w

dnia

1922.

L. ....

Zarząd szkoły donosi niniejszem Radzie Szkolnej Powiatowej, że nauczyciel tutejszy N. N. popadł w przykre położenie materjalne z powodu (choroby, pożaru, w którym stracił całe mienie), a mając do wyżywienia i utrzymania rodzinę, złożoną z ..... osób, nie ma środków, na to potrzebnych w obecnej chwili (na leczenie się, lub sprawienie najkonieczniejszych sprzętów).

Wobec tego uprasza Zarząd Szkoły uprzejmie o łaskawe wyjednanie temu nauczycielowi jednorazowej zapomogi.

Podpis.

Pieczęć szkolna.

Radzie Szkolnej Powiatowej

w .....

do wiadomości z prośbą o wyjednanie N. N. zapomogi.

XIII.

Podanie o uwolnienie z posady nauczycielskiej*).

a)

Stempel

10 Mk

Do

Kuratorjum Okręgu Szkolnego

Rubrum.

w .....

Do
Kuratorjum Okręgu Szkolnego

w

przez

Radę Szkolną Powiatową

w

N. N.

nauczyciel tymczasowy

w .....

Ze względu na stosunki rodzinne (lub inne przyczyny, które wymienić należy) zmuszony jest podpisać przeniesić się na posadę w okręgu .....

Z tej przyczyny uprasza podpisać o łaskawe pozwolenie starania się o posadę w tymże okręgu i przeniesienia się do tegoż okręgu w razie jej otrzymania.

W .....

Podpis.

prosi o pozwolenie przeniesienia się do innego okręgu.

*) Dotyczy tylko nauczycieli tymczasowych.

b)

Rado Szkolna Powiatowa!

Rubrum :

Stempel

10 Mk

Do

Szkolnej Rady Powiatowej

w

N. N.

tymczasowy nauczyciel

w

Uzyskawszy pozwolenie Rady Szkolnej Powiatowej z dnia ..... l. .... na przeniesienie się do powiatu ..... i obietnicę tamtejszej Rady Szkolnej Powiatowej otrzymania posady tymczasowego nauczyciela w ....., uprasza podpisany o zwolnienie go z końcem roku szkolnego ..... od obowiązków służbowych przy szkole w ..... w tutejszym powiecie szkolnym.

W

prosi o zwolnienie z zajmowanej posady.

Podpis.

IX.

Podanie o pozwolenie składania egzaminu kwalifikacyjnego.

Komisjo Egzaminacyjna!

Do

Komisji Egzaminacyjnej
dla Nauczycieli Szkół
Powszechnych

w .....

przez
Świątą Radę Szkolną
Powiatową

w .....

N. N.

nauczyciel przy szkole .....

w .....

prosi o przypu-
szczenie do egza-
minu kwalifika-
cyjnego w termi-
nie .....

Przedkładając w załączeniu:
metrykę chrztu, świadectwo
dojrzałości, x   dekretów
nominacyjnych i x   po-
chwalnych, przebieg życia,
wykaz przestudjowanych dzieł
i tabelę kwalifikacyjną, upra-
sza podpisany uprzejmie o
przyopuszczenie go do egzami-
nu kwalifikacyjnego na nau-
czycieli szkół powszechnych
z językiem wykładowym pol-
skim oraz z prawem udzielania
języka niemieckiego w szko-
łach więcejklasowych. W cza-
sie praktyki nauczycielskiej
udzielał podpisany nauki gim-
nastyki i śpiewu.

W .....

Podpis.

x załączników.

X.

Wzór przebiegu życia.

Przebieg życia

nauczyciela N. N. w .....

Urodziłem się w ..... dnia .....
 jako syn (rolnika, urzędnika, nauczyciela i t. p.). — Nauki
 elementarne pobierałem w szkole ..... w .....
 przez lat ..... Następnie uczyłem się (do szkoły wydziało-
 wej lub średniej) i ukończyłem w niej klasę ..... W roku
 ..... wstąpiłem do Państw. Seminarjum Nauczycielskiego
 w ..... i ukończyłem je w r. .... Dnia .....
 r. .... złożyłem egzamin dojrzałości w Państw. Seminarjum
 Nauczycielskiem w ....., poczem na mocy dekretu
 Rady Szkolnej Powiatowej w ..... z d. .... do
 l. .... uzyskałem posadę nauczycielską w .....,
 gdzie pełniłem obowiązki służbowe przez lat ..... Z tej po-
 sady na mocy dekretu Rady Szkolnej Powiatowej w .....
 z dnia ..... do l. .... przenieśliem się na posadę
 nauczyciela przy szkole w ....., gdzie dotąd pełnię
 obowiązki nauczyciela bez przerwy.

O ywszy przepisana ustawą praktykę w zawodzie nau-
 czycielskim, poddaję się obecnie egzaminowi na nauczyciela
 szkół powszechnych.

W ..... dnia ..... roku .....

Podpis.

XI.

Prośba o stabilizację.

Stempel

10 Mk

Kuratorjum!

Rubrum:

Do

Kuratorjum Okręgu Szkolnego
Lwowskiego

we Lwowie

przez

Świątną Radę Szkolną
Powiatową

w .....

N. N.

nauczyciel przy szkole

w .....

W ..... dnia ..... r.....

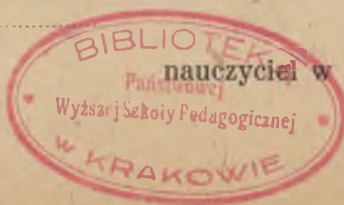
prosi o zamię-
nowanie stałym
nauczycielem

w .....

Podpis

..... załączników.

nauczyciel w .....

SPIS RZECZY:

	Strona.
I. Ustawodawstwo szkolne	1
II. Władze szkolne	7
III. Zakładanie, utrzymywanie i budowa szkół	13
IV. Szkoła powszechna	15
V. Nauczyciel	25
VI. Higjena szkolna	56
VII. Dodatek	77
